

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Πτυχιακή Εργασία

«Το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ως safe space (ασφαλής χώρος) για άτομα που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα - οι απόψεις φοιτητών/φοιτητριών¹ που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα»

ΤΩΝ

**ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΑΡΑΛΙΓΚΑ
ΒΑΣΙΛΕΙΑΝΝΑ ΚΑΝΤΟΥΡΟΥ**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

2023

¹ Λόγω περιορισμού της ελληνικής γλώσσας ως προς την ουδέτερη, σχετικά με το φύλο, γλώσσα, χρησιμοποιούνται το θηλυκό και το αρσενικό γένος περιλαμβάνοντας όλα τα φύλα.

Copyright@ 2023 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥ, Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο.

<https://sw.hmu.gr/>

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/των συγγραφέα/ων, του επιβλέποντα καθηγητή και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Οι υπογράφουσες φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού
Μεσογειακού Πανεπιστημίου Κρήτης
Καραλίγκα Βασιλική
Καντούρου Βασιλειάννα

δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:

«Το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ως safe space (ασφαλής χώρος) για άτομα που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα - οι απόψεις φοιτητών/φοιτητριών² που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα»

είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

“What is straight? A line can be straight, or a street, but the human heart, oh, no, it’s curved like a road through mountains.”

– Tennessee Williams

Περίληψη

Στην παρούσα έρευνα προσπαθήσαμε να αποτυπώσουμε τις εμπειρίες και τις απόψεις των ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητών και φοιτητριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου σχετικά με το αν αυτό αποτελεί ή όχι ασφαλή χώρο για αυτά τα άτομα, μέσω μιας ποιοτικής έρευνας. Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση, του αν και σε ποιο βαθμό το περιβάλλον του τμήματος αποτελεί έναν ασφαλή χώρο για αυτούς/ές. Η έρευνα εστίασε στους παράγοντες που συντελούν ή παρεμποδίζουν την ύπαρξη ενός ασφαλούς χώρου, καθώς επίσης και στις επιπτώσεις που έχει αυτό στα άτομα.

Η πτυχιακή αποτελείται από δυο μέρη: το θεωρητικό και το ερευνητικό. Στο θεωρητικό μέρος αναλύεται ο ορισμός του safe space, η σημασία ύπαρξής του και οι παράγοντες που συμβάλουν στην δημιουργία του. Ακόμη αναλύονται οι έννοιες της σεξουαλικής ταυτότητας, της διαχείρισης ορατότητάς της και της διαχείρισης ταυτότητας φύλου. Αναφέρονται οι παράγοντες και τα αποτελέσματα διαχείρισης ορατότητας ΛΟΑΤΚ σεξουαλικής ταυτότητας και το coming out. Παρουσιάζεται η ομοφοβία στον πανεπιστημιακό και σχολικό χώρο, οι τρόποι αντιμετώπισής της και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην εκπαίδευση. Τέλος γίνεται αναφορά σε ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Η έρευνα είναι ποιοτική καθώς διερευνούνται οι απόψεις των κοινωνικών υποκειμένων σχετικά με μία κατάσταση που τα αφορά και στόχος είναι να καταγραφούν αυτές οι απόψεις και να διερευνηθεί το πώς έχουν σχηματιστεί. Ως μέθοδος συλλογής δείγματος χρησιμοποιήθηκε κυρίως το κάλεσμα μέσω μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Χρησιμοποιήσαμε ακόμη και τη μέθοδο της χιονοστιβάδας (snowball sampling), κατά την οποία το δείγμα ξεκινά από κάποιους/ες συμμετέχοντες/συμμετέχουσες οι οποίοι μας φέρνουν έπειτα σε επαφή και με άλλα άτομα που πληρούν τα κριτήρια συμμετοχής στην έρευνα.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 21 φοιτητές και φοιτήτριες του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου και τα κριτήρια επιλογής δείγματος, είναι να αυτοπροσδιορίζεται ο/η ερωτώμενος/η ως μέλος της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας και να φοιτά στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ. Από την έρευνα προκύπτει ότι το τμήμα αποτελεί έναν ασφαλή χώρο για

τους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες. Φάνηκε ότι οι φοιτητές και οι φοιτήτριες, οι καθηγητές και καθηγήτριες και μερικά από τα μαθήματα του προγράμματος σπουδών διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στο αίσθημα ασφάλειας που νιώθουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Όσο υπάρχει ένα κλίμα υποστήριξης και αποδοχής από τους/τις εκπαιδευτικούς και τους/τις φοιτητές/τριες, τότε τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα μπορούν να αισθάνονται άνετα, με αποτέλεσμα να τους δοθεί η ευκαιρία να ανακαλύψουν τον εαυτό τους. Τέλος οι ίδιοι οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες εξέφρασαν κάποιους προβληματισμούς τους και κάποιες προτάσεις που, κατά την γνώμη τους, θα έκαναν το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ένα ακόμη πιο ασφαλές μέρος γι αυτά.

Ακολουθεί συζήτηση των αποτελεσμάτων και καταγράφονται τα συμπεράσματα.

Λέξεις κλειδιά: ασφαλής χώρος, σεξουαλική ταυτότητα, ΛΟΑΤΚΙ+, ταυτότητα φύλου, ΛΟΑΤΚΙ+ στην εκπαίδευση

Abstract

This qualitative study explores the perceptions of LGBTQ+ students of the department of Social Work of the Hellenic Mediterranean University as a safe space. More specifically, it focuses on factors that help or hinder the safe-space-climate and how this affects LGBTQ+ students.

Participants were recruited through social work students' Facebook page and through snowball sampling. The sample was 21 students of the department of Social Work of the Hellenic Mediterranean University, who self-identified as members of the LGBTQ+ community.

Findings indicate that the Department of Social Work is a safe space for LGBTQ+ students. The students, the faculty and certain courses in the curriculum play a significant role when it comes to LGBTQ+ students' sense of safety within the Department. Still, LGBTQ+ students raised some concerns and offered suggestions that would help make the Department of Social Work a safer place.

Key words: safe space, sexual identity, LGBTQ+, gender identity, LGBTQ+ in education

Ευχαριστίες

Αρχικά θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την επιβλέπουσα καθηγήτρια κα Παπαδάκη Βασιλεία για την καθοδήγηση της καθ' όλη την διάρκεια της εκπόνησης της πτυχιακής μας εργασίας. Η υπομονή της και η βοήθειά της ήταν πολύτιμες για να ολοκληρωθεί αυτή η πτυχιακή. Ακόμη θα θέλαμε να την ευχαριστήσουμε για τις γνώσεις που μας μετέφερε και για τον χρόνο που αφιέρωσε, όπως και για τις στοχευμένες παρατηρήσεις και την κριτική της που μας βοήθησαν να ολοκληρώσουμε επιτυχώς την πτυχιακή μας εργασία.

Ακόμη ένα μεγάλο ευχαριστώ στους συμμετέχοντες της έρευνας για τον πολύτιμο χρόνο που μας αφιέρωσαν για την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων, καθώς και για την εμπιστοσύνη που μας έδειξαν, ανοίγοντάς μας την καρδιά τους και μιλώντας μας για τις εμπειρίες τους, διότι χωρίς αυτούς δεν θα μπορούσαμε να διεξάγουμε αυτή την έρευνα.

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5
Abstract.....	7
Ευχαριστίες.....	8
Εισαγωγή.....	10
<i>Κεφάλαιο 1: Ασφαλής χώρος (safe space) για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.....</i>	<i>11</i>
1.1 Ορισμός “safe space”.....	11
1.2 Η σημασία της ύπαρξης ενός ασφαλούς χώρου.....	13
1.3 Παράγοντες που συμβάλουν στην δημιουργία ενός ασφαλούς χώρου.....	15
<i>Κεφάλαιο 2: Σεξουαλική ταυτότητα ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και διαχείριση ορατότητάς της (Sexual visibility management).....</i>	<i>17</i>
2.1 Σεξουαλική ταυτότητα.....	17
2.2 Coming out.....	18
2.3 Διαχείριση ορατότητας σεξουαλικής ταυτότητας ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και διαχείριση ταυτότητας φύλου τρανς ατόμων.....	20
2.4 Παράγοντες και αποτελέσματα διαχείρισης ορατότητας ΛΟΑΤΚΙ+ σεξουαλικής ταυτότητας και ταυτότητας φύλου.....	22
<i>Κεφάλαιο 3: Η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα στον χώρο της εκπαίδευσης – Αναφορά σε ερευνητικά δεδομένα.....</i>	<i>24</i>
3.1 Ομοφοβία στον σχολικό και πανεπιστημιακό χώρο.....	24
3.2 Τρόποι αντιμετώπισης της ομοφοβίας στον σχολικό και πανεπιστημιακό χώρο.....	26
3.3 Προβλήματα ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην εκπαίδευση.....	27
3.4 Αναφορά σε ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	28
4. Μεθοδολογία έρευνας.....	32
5. Αποτελέσματα έρευνας.....	39
6. Συζήτηση.....	60
7. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	72
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	74
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.....	79
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.....	80

Εισαγωγή

Σε αυτή τη πτυχιακή εργασία θα ασχοληθούμε με το αν και κατά πόσο το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου αποτελεί ασφαλή χώρο (safespace) για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

Ο όρος ΛΟΑΤΚΙ+ είναι αρκτικόλεξο που προέρχεται από τις λέξεις Λεσβία, Ομοφυλόφιλος, Αμφιφυλόφιλος, Τρανς, Κουίρ και Ίντερσεξ. Το σύμβολο + χρησιμοποιείται για να συμπεριλάβει και τις υπόλοιπες σεξουαλικές ταυτότητες και οι ταυτότητες φύλων.

Τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα υφίστανται διακρίσεις και έχουν παρατηρηθεί πολλά περιστατικά βίας εις βάρος τους. Μέχρι και σήμερα σε πολλές χώρες σε όλο τον κόσμο τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στερούνται ανθρώπινα δικαιώματα που είναι αυτονόητα για τους ετεροφυλόφιλους και cis gender ανθρώπους. Αυτό σημαίνει πως αυτά τα άτομα είναι δύσκολο να νιώσουν ασφάλεια. Είναι ωστόσο σημαντικό να υπάρχουν “safe spaces” γι’ αυτά τα άτομα, για να μπορούν να νιώθουν την ασφάλεια που όλα τα ετεροφυλόφιλα cis gender άτομα νιώθουν σε καθημερινή βάση. Ειδικά σε εκπαιδευτικούς χώρους, δηλαδή σχολεία και πανεπιστήμια, η υποστήριξη και η ορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων είναι απαραίτητη. Προϋπόθεση για να συμβεί αυτό είναι η ύπαρξη ασφαλούς χώρου για αυτά τα άτομα.

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1: Ασφαλής χώρος (safe space) για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα

1.1 Ορισμός “safe space”

Αρχικά, κρίνεται απαραίτητο να ορίσουμε τον όρο “safe space”. Ως “safe space” (ασφαλής χώρος) ορίζεται ένα μέρος στο οποίο μπορούν τα άτομα να έρθουν σε επαφή και να επικοινωνήσουν, να μιλήσουν σχετικά με τις εμπειρίες τους, σε ένα κλίμα ασφάλειας και χωρίς να τους ασκείται κριτική (Merriam-Webster.com., 2022).

Επίσης “safe space” θεωρείται και ο χώρος μέσα στον οποίο τα άτομα νιώθουν άνετα να είναι ο εαυτός τους και να εκφράζουν την ταυτότητά τους. Τέτοιοι χώροι προωθούν τον διάλογο και κατακρίνουν την καταπίεση κάθε μορφής (National Association of Student Personnel Administrators, 2017).

Υπάρχουν δυο τρόποι με τους οποίους τα άτομα αντιλαμβάνονται τον όρο “safespace”, ιδεολογικά και ως ένα χώρο που προωθείται η σωματική ασφάλεια των ατόμων (Office for Institutional Equity and Diversity, 2020). Σύμφωνα με αυτή την οπτική, έξω από το επίπεδο της εκπαιδευτικού χώρου (όπου θα επικεντρωθούμε σε αυτή την έρευνα), με τον όρο “safe space”, εννοούμε ένα μέρος που αφορά την σωματική ασφάλεια των ατόμων, δηλαδή αντλούμε τη σημασία του μέσω του τρόπου που χρησιμοποιείται ένας τέτοιος χώρος. Ενώ βλέποντας τον όρο αυτό μέσα στα πλαίσια ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος, αλλάζει και η σημασία του. Μέσα σε οποιονδήποτε εκπαιδευτικό χώρο ο όρος “safe space” συχνά συγχέεται με τον όρο “brave space”. Με τον δεύτερο όρο, εννοούμε να προσφέρεται σεβασμός σε έναν χώρο εκπαίδευσης, να μην υπάρχουν επιθέσεις προς ευάλωτες και διαφορετικές ομάδες, να αναλαμβάνει κανείς την ευθύνη του για τις προθέσεις του και για συγκρούσεις που μπορεί να προκύψουν και όταν υπάρχει αμφισβήτηση ως προς κάποιο πρόσωπο, αυτό να γίνεται με ευγένεια και σεβασμό (National Association of Student Personnel Administrators, 2017).

Ωστόσο διακρίνουμε κάποιες διαφορές μεταξύ των όρων “safe space” και “brave space”. Πιο συγκεκριμένα αν και υπάρχει δυνατότητα συνύπαρξης των δύο

χώρων, ο πρώτος είναι περισσότερο ένας χώρος υποστήριξης, ένας χώρος όπου τα άτομα δεν θα νιώθουν άβολα ή δυσφορία όταν βρίσκονται σε αυτόν. Από την άλλη πλευρά το “bravespace” αποτελεί έναν χώρο όπου δίνει την δυνατότητα στα άτομα να σκεφτούν διαφορετικά και να αντιμετωπίσουν προκλήσεις. Έχει να κάνει δηλαδή περισσότερο με την ενδυνάμωση των ατόμων, όταν σε ένα “safespace” δίνεται βάση στην ασφάλεια και στο να νιώθουν τα άτομα σιγουριά ότι ανήκουν σε αυτόν τον χώρο, χωρίς να αισθάνονται ότι κινδυνεύουν ή ότι δεν μπορούν να εκφράσουν ελεύθερα την ταυτότητά τους. Ακόμη, το “safe space” προσφέρει ασφάλεια και το περιθώριο να νιώσουν τα άτομα ευάλωτα χωρίς κίνδυνο, το “brave space” από την άλλη προσφέρει προκλήσεις. Και στους δυο χώρους υπάρχει σεβασμός. Το να βρίσκονται τα άτομα σε ένα “brave space” σημαίνει ότι είναι πρόθυμα να ωριμάσουν μέσω καταστάσεων που μπορεί να τους προκαλούν δυσφορία, αντιμετωπίζοντάς τες. Παρ’ όλα αυτά ένα “brave space” μπορεί πολύ γρήγορα να γίνει μη ασφαλές αν κάποια άτομα επιλέξουν να μην σεβαστούν τα υπόλοιπα. Επίσης επειδή τα θέματα που συζητούνται μέσα σε αυτούς τους χώρους προκαλούν δυσφορία και διαμάχες, μπορεί κάποια άτομα να μην μπορούν να το διαχειριστούν. Μη έχοντας κάποια υποστήριξη, μπορεί να καταστεί αυτός ο χώρος ακατάλληλος, αφού πλέον δεν θα προωθείται η αλλαγή, αλλά θα υπάρχουν διαμάχες και ανασφάλεια (MedCircle, 2021).

Σε αυτή την πτυχιακή εργασία, ο όρος που θα χρησιμοποιηθεί είναι αυτός του “safe space”, με την συγχώνευση όμως της σημασίας και των δύο χώρων, “brave” και “safe”.

Τέλος ασφαλής χώρος σε ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο, όταν αναφερόμαστε σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, θεωρείται εκείνος ο χώρος στο οποίο τα άτομα μπορούν να είναι ο εαυτός τους και τους δίνεται η δυνατότητα να εκφράσουν τις απόψεις τους και τις ιδέες τους, χωρίς τον φόβο της διάκρισης και του μίσους για την ταυτότητά τους. “Safe space” για τα ΛΟΑΤΚΙ+ δεν σημαίνει απαραίτητα η προστασία τους από κάθε μορφή βίας ή διάκρισης, αλλά η ύπαρξη ενός χώρου όπου τους προσφέρεται υποστήριξη και αποδοχή, με αποτέλεσμα να μπορούν να αντιμετωπίσουν αυτές τις δυσκολίες και τις προκλήσεις, γνωρίζοντας πως τα άτομα αλληλουποστηρίζονται. Έτσι δημιουργείται ένας χώρος στον οποίο μπορούν να νιώσουν άνετα να εκφράσουν την ταυτότητά τους και να μιλήσουν ανοιχτά για τις εμπειρίες τους, ενώ παράλληλα τους δίνεται η κατάλληλη στήριξη και καθοδήγηση.

1.2 Η σημασία της ύπαρξης ενός ασφαλούς χώρου

Η ύπαρξη ενός ασφαλούς χώρου σε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα είναι απαραίτητη. Ένα “safe space” δίνει την δυνατότητα στα άτομα να εκφράσουν ελεύθερα και χωρίς δισταγμούς τις απόψεις τους, αλλά και να εκφραστούν τα ίδια χωρίς φόβο. Ασφαλής χώρος πρέπει να υπάρχει ώστε να προληφθούν συμπεριφορές περιθωριοποίησης ατόμων, παρενόχλησης, απειλών και επιθέσεων κατά ευάλωτων ομάδων. Είναι σημαντικό να υπάρχει “safe space” σε έναν εκπαιδευτικό χώρο, γιατί με αυτόν τον τρόπο προστατεύονται οι φοιτητές/φοιτήτριες, τους δίνεται η δυνατότητα να εκφέρουν τα πιστεύω τους σε διάφορα θέματα χωρίς τον φόβο της διάκρισης από τον εκπαιδευτικό ή από τους υπόλοιπους φοιτητές/φοιτήτριες. Είναι απαραίτητο σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι θα πρέπει να οριστούν και ορισμένοι κανόνες ώστε αυτό το “safe space” να λειτουργήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο (Held, 2015). Τέτοιο κανόνες για παράδειγμα πρέπει να είναι, να υπάρχει ανοιχτός διάλογος, ώστε να δημιουργηθεί ένα κλίμα οικειότητας, άνεση και ανακούφιση για τα άτομα που έχουν βιώσει διακρίσεις.

Παράλληλα μέσα σε έναν τέτοιο χώρο είναι λογικό να διατυπώνονται σκέψεις και απόψεις που μπορεί να μην συμβιβάζονται με τις κοινωνικές νόρμες, αυτό περιλαμβάνει και ρατσιστικές, ομοφοβικές, μισογυνιστικές και άλλες απόψεις. Σε μια τέτοια περίπτωση αυτό που θα ήταν καλό να συμβεί, είναι να γίνει μια ανοιχτή συζήτηση πάνω σε αυτές τις στάσεις, χωρίς όμως να υπάρχει επίθεση στο άτομο που τις εξέφρασε, ώστε να μην νιώσει ότι τον προσβάλλουν, αλλά μέσω του διαλόγου να προβληματιστεί και να δει με μια άλλη οπτική τον τρόπο σκέψης του, να κατανοήσει τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που τον διακατέχουν και να αλλάξει τις στάσεις του.

Η σημασία της ύπαρξης ενός “safe space” είναι αδιαμφισβήτητη καθώς μέσα σε αυτόν τον χώρο τα άτομα μπορούν να είναι ο εαυτός τους και να δέχονται την υποστήριξη όλων των υπόλοιπων ατόμων που υπάρχουν σε αυτόν τον χώρο. Ένα “safe space” είναι ιδανικό για άτομα από ευάλωτες ομάδες που έχουν δεχτεί καταπίεση, καθώς βρίσκουν ένα μέρος που είναι αποδεκτοί για αυτό που είναι, χωρίς να χρειαστεί να αποδείξουν την αξία τους για να είναι αρεστοί (MedCircle, 2021).

Η ύπαρξη ενός “safe space” είναι επωφελής και για την ψυχική υγεία. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα μπορούν να είναι ευάλωτα μέσα σε έναν χώρο που τους παρέχει την ευκαιρία να γίνονται κατανοητά και να μην φοβούνται να εκφέρουν τις απόψεις τους ή να είναι ο εαυτός τους (Yee, 2019). Αυτό συμβάλει και στην δημιουργία ψυχικής δύναμης και ανθεκτικότητας στα άτομα, έτσι ώστε με αυτόν τον τρόπο να μπορούν να είναι ανεξάρτητα και δυναμικά ακόμη και έξω από το πλαίσιο του “ασφαλούς χώρου”. Όλα αυτά συμβάλουν στην δημιουργία ικανών ατόμων, έτοιμων να ανταποκριθούν σε κάθε μορφή προβλήματος που θα προκύψει μέσα και έξω από το “safe space”.

Παρόλα αυτά ο όρος “safe space” έχει δεχτεί και αρκετή κριτική. Με την ασφάλεια που παρέχει ένας τέτοιος χώρος πολλές φορές αποφεύγονται να συζητούνται αμφιλεγόμενα θέματα μέσα στην τάξη. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την άποψη ότι η εκπαίδευση δεν πρέπει να είναι πάντα βολική, αλλά να παρέχει προκλήσεις και δοκιμασίες ώστε τα άτομα να αποκτήσουν κριτική σκέψη και να διαμορφώνουν την δική τους γνώμη, όπως και να προετοιμάζονται και για το, έξω από το εκπαιδευτικό χώρο, κόσμο (Flensner & Lippe, 2019). Πιο συγκεκριμένα όταν τα άτομα βγουν από την ασφάλεια που τους παρέχει το “safe space” είναι αντιμέτωπα με κινδύνους και προκλήσεις που μπορεί να τους φέρουν σε άβολη και δύσκολη θέση. Τότε θα πρέπει να αντιμετωπίσουν αυτές τις δυσκολίες όντας σε ένα περιβάλλον που μπορεί να τους είναι εχθρικό. Αν δεν έρχονται αντιμέτωπα με δύσκολες καταστάσεις μέσα στο ελεγχόμενο πλαίσιο του εκπαιδευτικού ιδρύματος, όπου μπορούν να αναπτύξουν δεξιότητες με την καθοδήγηση κάποιου ειδικά καταρτισμένου, τότε όταν θα βρεθούν έξω από αυτόν τον χώρο, θα να δυσκολευτούν να αντιμετωπίσουν καταστάσεις που τους προκαλούν δυσaréσκεια και απογοήτευση.

Είναι απαραίτητο να επισημανθεί ότι για να λειτουργήσει σωστά ένας ασφαλής χώρος θα πρέπει να υπάρχει και δυσανασχέτηση, όπως και δυσκολίες. Κάτι τέτοιο περιγράφεται στην θεώρηση των “brave space”. Συμπερασματικά, είναι σαφές λοιπόν ότι για να λειτουργήσει σωστά ένα “safe space” και να προσφέρει δυνατότητες και ευκαιρίες ανάπτυξης στα άτομα, θα πρέπει να λειτουργεί ως “brave space”. Αν και υπάρχουν ομοιότητες σε αυτά τα δυο πλαίσια, υπάρχουν και αρκετές διαφορές. Η συγχώνευση αυτών των δυο χώρων, θα οδηγούσε στην δημιουργία ενός ιδανικού χώρου, όπου θα υπάρχει υποστήριξη και ασφάλεια, ενώ παράλληλα θα δίνονται οι κατάλληλες ευκαιρίες για προσωπική εξέλιξη και ενδυνάμωση.

1.3 Παράγοντες που συμβάλουν στην δημιουργία ενός ασφαλούς χώρου

Ωστόσο για την δημιουργία “safes pace” κρίνεται απαραίτητο να υπάρχουν κάποιες προϋποθέσεις, που καθιστούν την ύπαρξη αυτού του χώρου βιώσιμη.

Αρχικά θα πρέπει να υπάρχει ανοιχτός διάλογος και δεκτικότητα από όλα τα άτομα μέσα σε αυτόν τον χώρο (Fassinger 1995; όπως αναφέρεται στο Holley&Steiner, 2005). Όσο πιο πρόθυμα είναι να συζητήσουν, να ακούσουν ενεργητικά το άλλο άτομο και να το κατανοήσουν, τόσο περισσότερες οι πιθανότητες να λειτουργήσει σωστά και να διατηρηθεί αυτό το “safe space”. Επιπρόσθετα, όπως αναφέραμε αρκετές φορές και παραπάνω, θα πρέπει να υπάρχει υποστήριξη, τόσο από τους εκπαιδευτικούς, όσο και από τους φοιτητές/φοιτήτριες, που συναναστρέφονται σε έναν εκπαιδευτικό χώρο. Αναλυτικότερα, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να διατηρούν ένα μη επικριτικό ύφος και να αποδέχονται τον κάθε φοιτητή ως μια ξεχωριστή μονάδα (Latting 1990; όπως αναφέρεται στο Holley&Steiner, 2005). Ακόμη, σύμφωνα πάλι με την Latting (Holley&Steiner, 2005), απαραίτητο κρίνεται, να είναι ειλικρινείς και να είναι πρόθυμοι να αμφισβητήσουν τυχόν λανθασμένες πεποιθήσεις των ατόμων, ενώ άλλοι αναφέρουν ότι καλό θα ήταν να μην «τιμωρούν» τα άτομα για τις μη συμβατικές απόψεις τους, αλλά να είναι συναισθηματικά διαθέσιμοι και να μην προσπαθούν να κρατήσουν τους μαθητές σε μια βολική συναισθηματική κατάσταση, αποφεύγοντας την σύγκρουση (Garcia & VanSoest, 1997; όπως αναφέρεται στο Holley&Steiner, 2005).

Παράλληλα θα πρέπει να οριστούν ορισμένοι κανόνες συζήτησης και οι ίδιοι οι φοιτητές/φοιτήτριες να σχεδιάσουν τους δικούς τους κανόνες για τις συζητήσεις μέσα στην τάξη (Chan & Treacy, 1996; Good, 1995; Hyde & Ruth, 2002; όπως αναφέρεται στο Holley & Steiner, 2005).

Ο Rocklin (1983; όπως αναφέρεται στο Holley & Steiner, 2005) τονίζει ότι η αφήγηση εμπειριών είναι μια πολύ καλή μέθοδος ώστε να δημιουργηθούν κοινές εμπειρίες. Επίσης οι Garcia & VanSoest (1997; όπως αναφέρεται στο Holley & Steiner, 2005), πιστεύουν ότι η συζήτηση κοινωνικών ταυτοτήτων με σκοπό το να κανονικοποιήσουν τα συναισθήματα των μαθητών, δηλαδή να βοηθήσουν τους

μαθητές να αποδεχτούν τα συναισθήματά τους και να καταλάβουν ότι είναι κάτι το φυσιολογικό, είναι ακόμη ένας καλός τρόπος να δημιουργηθεί ένας ασφαλής χώρος μέσω της ενίσχυσης της κοινής αντίληψης.

Κεφάλαιο 2: Σεξουαλική ταυτότητα ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και διαχείριση ορατότητάς της (Sexual visibility management)

2.1 Σεξουαλική ταυτότητα

Για να κατανοήσουμε τι είναι η διαχείριση της σεξουαλικής ταυτότητας, θα πρέπει πρώτα να αντιληφθούμε τι είναι η σεξουαλική ταυτότητα ως κομμάτι του κάθε ατόμου. Η σεξουαλική ταυτότητα είναι πολύ κοντά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός έχει να κάνει με συναισθηματική ή/και σεξουαλική έλξη προς άντρες, γυναίκες ή και τα δύο φύλα. Μπορεί να κυμαίνεται από αποκλειστική έλξη στο άλλο φύλο, έως αποκλειστική έλξη στο ίδιο φύλο. Όμως ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν σχετίζεται με άλλα μέρη του φύλου, όπως το βιολογικό φύλο (ανατομικά, φυσικά και γενετικά χαρακτηριστικά που καθορίζουν το αρσενικό ή το θηλυκό), την ταυτότητα φύλου (το να αισθάνεται κάποιος άντρας ή γυναίκα ή τίποτα από τα δύο ή και τα δύο) και τον ρόλο φύλου (καθορισμένες από την κοινωνία νόρμες που ορίζουν τις αντρικές και θηλυκές συμπεριφορές) (American Psychology Association, 2008). Ο σεξουαλικός προσανατολισμός έχει να κάνει και με ατομικές ψυχολογικές ορμές, που δεν είναι συνειδητές επιλογές και σχετίζονται με τα συναισθήματα (Dillon, Worthington, Moradi, 2011).

Ακόμη ο όρος ταυτότητα σεξουαλικού προσανατολισμού, σύμφωνα με τους Dillon, Worthington & Moradi (2011), είναι η συνειδητή αναγνώριση και εσωτερίκευση του σεξουαλικού προσανατολισμού ενός ατόμου. Η ταυτότητα σεξουαλικού προσανατολισμού εμπεριέχει την έννοια του σεξουαλικού προσανατολισμού και αντικατοπτρίζει την συνειδητή αναγνώρισή του (Dillon, Worthington, Moradi, 2011). Η ταυτότητα σεξουαλικού προσανατολισμού, είναι μια από της πλευρές της σεξουαλικής ταυτότητας. Άλλες πλευρές της σεξουαλικής ταυτότητας μπορεί να σχετίζονται με την ταυτότητα σεξουαλικού προσανατολισμού αλλά δεν είναι αποκλειστικά χαρακτηριστικά του (έλξη, σεξουαλική συμπεριφορά, ένταξη σε ομάδες κ.α.). (Dillon, Worthington, Moradi, 2011).

Η σεξουαλική ταυτότητα, σύμφωνα πάλι με τους Dillon, Worthington & Moradi, συμπεριλαμβάνει και άλλες πλευρές της σεξουαλικότητας, όπως σεξουαλικές

ανάγκες, αξίες, έκφραση σεξουαλικότητας, προτιμώμενα χαρακτηριστικά σε σεξουαλικούς συντρόφους, προτιμώμενες σεξουαλικές πράξεις και συμπεριφορές, όπως και ταυτότητα των ατόμων μέσα σε ομάδες (συμμετοχή σε ομάδες ατόμων με ίδιο σεξουαλικό προσανατολισμό) και συμπεριφορές προς άτομα που ανήκουν σε μειονότητες λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Ωστόσο κάποιες πτυχές της σεξουαλικής ταυτότητας, όπως σχέσεις, αισθήματα, συμπεριφορές, αξίες, ένταξη σε ομάδες και νόρμες, φαίνεται να είναι σχετικά «ρευστές», σε αντίθεση με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, που φαίνεται να είναι σχετικά σταθερός (Bell, Weinberg, & Hammersmith, 1981; Ellis & Ames, 1987; Haldeman, 1991; Money, 1987; όπως αναφέρεται στο Dillon, Worthington, Moradi, 2011).

Επίσης οι Brandon-Friedman (2019), όρισαν την σεξουαλική ταυτότητα ως, την ταυτότητα που περιλαμβάνει εκείνες τις πτυχές της ζωής των ατόμων που σχετίζονται με σεξουαλική ή/και ρομαντική επιθυμία, με σεξουαλικές ή/και ρομαντικές πράξεις και με σεξουαλικό ή/και ρομαντικό προσανατολισμό.

Η ανάπτυξη της ΛΟΑ σεξουαλικής ταυτότητας γίνεται κατανοητή σαν να υπάρχουν δυο διαφορετικές πορείες ανάπτυξης που όμως συνδέονται (Morris, 1997; Rosario, Schrimshaw, Hunter & Braun, 2006; Όπως αναφέρεται στο Rosario, Schrimshaw & Hunter, 2011). Η πρώτη πορεία είναι η διαδικασία της ανακάλυψης του εαυτού και της εξερεύνησης της ομοφυλοφιλικής ταυτότητας (δημιουργία της ταυτότητας). Η δεύτερη πορεία, έχει να κάνει με το να ενσωματώνουν τα άτομα την ταυτότητά τους στην αίσθηση του εαυτού τους και έτσι να νιώθουν πιο κοντά στην ομοφυλοφιλική τους ταυτότητα (ενσωμάτωση ταυτότητας). (Morris, 1997; Rosario, Hunter, Maguen, Gwadz, & Smith, 2001, Rosario et al., 2006; Όπως αναφέρεται στο Rosario, Schrimshaw & Hunter, 2011).

2.2 Coming out

Το coming out είναι μια διαδικασία διαφορετική για το κάθε άτομο. Είναι προπάντων δύσκολη και δημιουργεί συναισθήματα άγχους στα άτομα. Δεν υπάρχει σωστός τρόπος να κάνει κανείς coming out. Το κάθε άτομο όταν νιώσει έτοιμο να κάνει γνωστή τη σεξουαλική του ταυτότητα ή την ταυτότητα φύλου του στην οικογένεια, τους φίλους και γενικά στον κόσμο, τότε θα ξεκινήσει αυτή τη διαδικασία.

Αρχικά θα πρέπει το άτομο να κάνει coming out στον ίδιο του τον εαυτό. Για να συμβεί αυτό πρέπει να αναγνωρίσει τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου του και να το αποδεχτεί. Έπειτα μπορεί να αποφασίσει να το εκφράσει στην οικογένειά του και τους φίλους του. Μπορεί όμως να αποφασίσει να κάνει coming out σε ορισμένα άτομα στην ζωή του που μπορεί να τα αισθάνεται πιο κοντά του. Ακόμη όταν το άτομο κάνει νέες γνωριμίες μπορεί να αποφασίσει αν θα τους μιλήσει για τον σεξουαλικό προσανατολισμό του ή όχι. Εννοείται ότι σε κάποιες καταστάσεις είναι πιο εύκολο το coming out από κάποιες άλλες. Ο καθένας επιλέγει το πότε θα κάνει coming out και αν θα είναι out σε συγκεκριμένες περιστάσεις ή όχι (Planned Parenthood, n.d.). Σχετικά με το coming out των τρανς ατόμων, ενώ ισχύουν και όλα τα παραπάνω, πρέπει να ληφθούν υπόψη και κάποιες άλλες παράμετροι. Αυτές είναι ότι το τρανς άτομο στο coming out του, μπορεί να ζητήσει από τους γύρω του να το αποκαλούν με τις ανωνυμίες που το ίδιο προτιμάει ή μπορεί να τους ζητήσει να το αποκαλούν με νέο όνομα και να αναφέρονται στο πρόσωπό του με την ταυτότητα φύλου που επιθυμεί (Ντικέν, Πολυχρονόπουλος, 2018, σελ 21). Το coming out των τρανς ατόμων το κατανοούμε καλύτερα, σύμφωνα με τους Brumbaugh-Johnson and Hull (2019; όπως αναφέρεται στο Talbot et al., 2020), ως «μια συνεχή, κοινωνικά ενσωματωμένη, ειδικευμένη διαχείριση της ταυτότητας φύλου».

Υπάρχουν προφανώς και κίνδυνοι που έρχονται με το coming out. Η υποστήριξη από την οικογένεια δεν είναι πάντα δεδομένη, όπως και η υποστήριξη από τους φίλους. Ακόμη μπορεί να υπάρξει μη αποδοχή ή απλά ανοχή. Επιπλέον κίνδυνοι μπορεί να προκύψουν για τα τρανς άτομα, καθώς ακόμη και τώρα υπάρχει σύγχυση και έλλειψη σεβασμού προς το πρόσωπό τους και ως επακόλουθο η απόρριψη της ταυτότητάς τους. Η τρανσφοβία (παράλογος φόβος και μίσος για τα τρανς άτομα) είναι ένα σοβαρό θέμα που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τα τρανς άτομα.

Σε περιπτώσεις όπου τα άτομα δεν νιώσουν αποδεχτά από την οικογένεια, τους φίλους τους, μπορεί να νιώσουν ότι είναι μόνα τους, ότι δεν έχουν κανέναν. Αυτό μπορεί να τα οδηγήσει σε συναισθήματα κατάθλιψης και άγχους, αρνητική αυτοκριτική και σε ορισμένες περιπτώσεις σε αυτοτραυματισμό ή ακόμη και σε αυτοχειρία. Είναι σημαντικό τα άτομα που κάνουν coming out να έχουν ένα δίκτυο υποστήριξης, είτε αυτό είναι η οικογένεια, οι φίλοι, είτε είναι ΛΟΑΤΚΙ+ σωματεία και οργανώσεις όπου τα άτομα θα βρίσκονται σε έναν χώρο με ανθρώπους που έχουν

παρόμοιες εμπειρίες και βιώματα, που θα τους προσφέρουν την κατάλληλη υποστήριξη και που θα έχουν το αίσθημα του ανήκειν.

Ωστόσο το coming out σε ένα πανεπιστήμιο είναι διαφορετικό. Υπάρχει απόσταση από τους γονείς και την κοινότητα που έμεναν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, και δίνεται η ευκαιρία για να εξερευνήσουν την ταυτότητά τους με περισσότερη ασφάλεια. Συνήθως στα πανεπιστήμια υπάρχουν διαφορετικές οργανώσεις φιλικές σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ή ακόμα και οργανώσεις αποκλειστικά συγκροτημένες από άτομα που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Επιπλέον σε ορισμένα πανεπιστήμια υπάρχουν ειδικευμένοι επαγγελματίες που μπορεί κανείς να απευθυνθεί για υποστήριξη. Στα πανεπιστήμια συναντά κανείς πολλά διαφορετικά άτομα, με διαφορετικές αντιλήψεις και πεποιθήσεις, δηλαδή δίνεται η ευκαιρία για γνωριμία με πολλούς διαφορετικούς ανθρώπους. Το κάθε άτομο μπορεί να επιλέξει την παρέα του με βάση τα προσωπικά του κριτήρια. Έτσι φοιτητές/φοιτήτριες που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα μπορούν να συναναστραφούν με άλλα άτομα της κοινότητας ή με άτομα που τους αποδέχονται και τους υποστηρίζουν ανεξαρτήτως, είτε είναι είτε δεν είναι μέρος της κοινότητας (Renn, 2017).

Παρόλα αυτά δεν είναι όλα τα πανεπιστήμια το ίδιο ανοιχτά και υποστηρικτικά. Αλλά ακόμη και σε αυτά που είναι, δεν είναι όλα τα άτομα το ίδιο δεκτικά στην διαφορετικότητα. Προφανώς και υπάρχουν ακόμη άτομα που δεν μπορούν ή δεν θέλουν να κατανοήσουν την διαφορετικότητα. Αυτά τα άτομα μερικές φορές μπορεί να αποτελέσουν κίνδυνο για την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Μπορεί να υπάρξουν επιθέσεις κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων (Renn, 2017). Ακόμη αν και δεν φαίνεται να επικρατεί ένα κλίμα φόβου στο πανεπιστήμιο, ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/φοιτήτριες μπορεί να έχουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, όπου κρύβουν την ταυτότητά τους για να αποφύγουν την θυματοποίηση (Ellis, 2009; όπως αναφέρεται στο Glazzard, Jindal-Snape, & Stones, 2020).

2.3 Διαχείριση ορατότητας σεξουαλικής ταυτότητας ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και διαχείριση ταυτότητας φύλου τρανς ατόμων

Ο Woods (1993) υποστήριξε ότι υπάρχουν τρεις τρόποι με τους οποίους διαχειρίζονται την ορατότητα της σεξουαλικής τους ταυτότητα τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

Η παραποίηση, η αποφυγή και η ενσωμάτωση. Η παραποίηση έχει να κάνει με το να δημιουργεί κανείς εσκεμμένα ψεύτικους ετερόφυλους προσανατολισμούς, όπως το να αλλάζει αντωνυμίες όταν συζητάει για τον ομόφυλο σύντροφο του ή να παραποιεί λεπτομέρειες της σχέσης του. Η αποφυγή σχετίζεται με το να αποκρύψει κάποιος/α την σεξουαλική του ταυτότητα και να αφήσει να εννοηθεί μια ετερόφυλη ταυτότητα. Κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί με το να αποφεύγουν να απαντούν σε προσωπικές ερωτήσεις, να αλλάζουν το θέμα της συζήτησης ή με το να αποφεύγουν κοινωνικές συναναστροφές. Τέλος, η ενσωμάτωση αναφέρεται στο να αποκαλύπτουν τα άτομα την πραγματική σεξουαλική τους ταυτότητα. Μπορούν να αφήνουν εσκεμμένα κάποια σημάδια που να δείχνουν την πραγματική τους ταυτότητα, να αποκαλύπτουν σαφώς την σεξουαλική τους ταυτότητα ή να εκτελούν ορισμένες πράξεις που παραπέμπουν σε πράξεις που σχετίζονται με σεξουαλικές μειονότητες, ώστε να διευκολύνουν τους άλλους να καταλάβουν την πραγματική σεξουαλική τους ταυτότητα. Οι παραπάνω μέθοδοι ωστόσο μπορεί να προκαλέσουν ψυχική δυσφορία και να οδηγήσουν σε κοινωνική απομόνωση, που απορρέει από τα αισθήματα απόρριψης (Cheung&Chan, 2021).

Σύμφωνα με τον Orne (2011; όπως αναφέρεται στο Talbot et al., 2020), τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αξιολογούν κάποιες κοινωνικές καταστάσεις πριν αποφασίσουν αν θα κάνουν γνωστή ή όχι την σεξουαλική τους ταυτότητα (strategic outness). Strategic outness, όπως ορίζει ο Orne (2011; όπως αναφέρεται στο Schmitz&Tyler, 2018) είναι η διαδικασία κατά την οποία τα άτομα χρησιμοποιούν ένα «σύστημα διαχείρισης ταυτότητας» για να ελέγχουν τις πληροφορίες σχετικά με την σεξουαλική τους ταυτότητα. Έτσι μπορεί άλλες πληροφορίες να κάνουν γνωστές στους φίλους τους και άλλες στην οικογένειά τους. Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί ότι, τα τρανς άτομα βρίσκονται σε μια συνεχή διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με την επιτελεσματικότητα του φύλου τους και την αποκάλυψη της ταυτότητάς τους, που επίσης εμπίπτει στην διαδικασία του strategic outness. Σημαντικό ρόλο σε αυτό παίζει το αν το περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται τα άτομα είναι υποστηρικτικό ή όχι. Διαφορές μπορούν να υπάρξουν όμως και στο ποιες πληροφορίες κάνουν γνωστές μέσα στην οικογένεια ή στην παρέα, από άτομο σε άτομο. Είναι λογικό ότι εκείνα τα άτομα που τα θεωρούν πιο κοντά τους θα είναι πιο εύκολο να τους αποκαλύψουν την ταυτότητά του και πληροφορίες που έρχονται μαζί με αυτό.

Επιπλέον, οι King, Mohr, Peddie, Jones, and Kendra (2017; όπως αναφέρεται στο Cheung&Chan, 2021) σε έρευνά τους σχετικά με λεσβίες, γκέι και αμφιφυλόφιλους εργαζόμενους, συμπέραναν ότι τα άτομα υιοθετούν διαφορετικούς τρόπους διαχείρισης της σεξουαλικής τους ταυτότητας, ανάλογα με τα άτομα που αλληλεπιδρούν κάθε φορά.

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι και σε έναν εκπαιδευτικό χώρο τα άτομα λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο, καθώς και εδώ έρχονται σε επαφή με πολλούς διαφορετικούς ανθρώπους και διαφορετικές αντιλήψεις.

2.4 Παράγοντες και αποτελέσματα διαχείρισης ορατότητας ΛΟΑΤΚΙ+ σεξουαλικής ταυτότητας και ταυτότητας φύλου

Σε έρευνα που έγινε σε γκέι και λεσβίες για την σχέση ανάμεσα στις στρατηγικές της διαχείρισης σεξουαλικής ταυτότητας και των συνεπειών τους φάνηκε ότι, οι μέθοδοι της παραποίησης και της αποφυγής συνήθως οδηγούν τα άτομα στην απομόνωση και τα εμποδίζουν από το να αποδώσει αποτελεσματικά στον χώρο εργασίας και στην συγκεκριμένη περίπτωση στο πανεπιστημιακό χώρο. Επίσης, όπως τονίζουν οι Woods (1993), Woods & Harbeck (1991; όπως αναφέρεται στο Mason, Button, DiClementi, 2001), το να προσποιείται κάποιος μια ετεροφυλική ταυτότητα απαιτεί χρόνο και ενέργεια, ενώ το να μην αποκαλύψει το άτομο την ομοφυλοφιλική του ταυτότητα, τον οδηγεί να φαίνεται πιο απόμακρος από τους υπόλοιπους και ίσως αδιάφορος. Ακόμη, χρησιμοποιώντας αυτές τις δύο μεθόδους, είναι πιο δύσκολο να δημιουργήσει αμοιβαίες σχέσεις με τους άλλους. Η μέθοδος της ενσωμάτωσης ωστόσο, ενώ βγάζει το άτομο από την δύσκολη θέση να κρύβει την ταυτότητά του, τον βάζει αντιμέτωπο με τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που ακολουθούν τους γκέι και τις λεσβίες. (Woods, 1993; Woods & Harbeck, 1991; όπως αναφέρεται στο Mason, Button, DiClementi, 2001). Επιπρόσθετα με το να αποκαλύψει το άτομο την ταυτότητά του, αυτόματα εκείνοι που έχουν προκαταλήψεις προς τους γκέι και τις λεσβίες, θα απομακρυνθούν (Mason, Button, DiClementi, 2001). Με το να ελέγχουν σε ποιους θα αποκαλύψουν ή όχι την ταυτότητά τους, τους βοηθάει να έχουν έλεγχο στην ζωή τους.

Γενικότερα το να είναι τα άτομα out βοηθάει στην διαμόρφωση πιο ουσιαστικών σχέσεων, να αποφύγουν το άγχος που συνοδεύει η απόκρυψη της σεξουαλικής τους ταυτότητας και να έρθουν σε επαφή με ΛΟΑΤΚ οργανώσεις και άτομα. Αυτό οδηγεί σε καλύτερη ψυχική υγεία (McConnel et all., 2018). Ωστόσο, οι McConnel et all. (2018) υποστηρίζουν, ότι αν υπάρχει μη υποστηρικτικό περιβάλλον, τότε τα άτομα μπορεί να νιώσουν συναισθήματα απόρριψης και θυματοποίησης, που μπορούν να οδηγήσουν σε χαμηλότερα επίπεδα ψυχικής υγείας. Γενικά, η απόκρυψη της σεξουαλικής ταυτότητας σχετίζεται με υψηλά επίπεδα κατάθλιψης και χαμηλά επίπεδα ψυχικής υγείας, ενώ το να είναι ανοιχτά τα άτομα για την ταυτότητά τους, οδηγεί σε χαμηλότερα επίπεδα κατάθλιψης και καλύτερη ψυχική υγεία (McConnel et all., 2018). Όμως η σχέση μεταξύ της απόκρυψης ή όχι της σεξουαλικής ταυτότητας ενός ατόμου και της ψυχικής υγείας του, έχει να κάνει με το πλαίσιο μέσα στο οποίο βρίσκεται. Οι Legate, Ryan & Weinstein (2012; όπως αναφέρεται στο McConnel et all., 2018), σε έρευνά τους βρήκαν ότι η αποκάλυψη της σεξουαλικής ταυτότητας που σχετιζόταν με καλύτερη ψυχική υγεία βρισκόταν σε πλαίσιο όπου υπήρχε αποδοχή, αλλά αυτό δεν συνέβαινε σε πλαίσια όπου τα άτομα έπρεπε να συμπεριφέρονται με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Ωστόσο οι τρανς, αντιμετωπίζουν περισσότερο κοινωνικό έλεγχο σχετικά με το πώς εκφράζουν το φύλο τους, εμποδίζοντας έτσι την ικανότητα τους να διαχειριστούν την ταυτότητά φύλου τους, γεγονός που προκαλεί δυσφορία στα τρανς άτομα (Schmitz&Taylor, 2018).

Όταν τα άτομα νιώσουν ότι «απειλείται» η ταυτότητά τους, θα προχωρήσουν σε απόκρυψη της. ΛΟΑΤΚ άτομα στα πανεπιστήμια φοβούνται περισσότερο την απόρριψη και την απομάκρυνση από το κοινωνικό περίγυρο, παρά την θυματοποίηση (Schmitz & Tylor, 2018). Ακόμη οι φοιτητές/φοιτήτριες προτιμάνε να βρίσκονται σε καταστάσεις όπου θα τους είναι πιο εύκολο να κρατήσουν κρυφή την ταυτότητά τους, όπως αναφέρεται στο Schmitz & Tylor (2018).

Κεφάλαιο 3: Η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα στον χώρο της εκπαίδευσης – Αναφορά σε ερευνητικά δεδομένα

Για να κατανοήσουμε καλύτερα την θέση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην εκπαίδευση, ενδείκνυται να μελετήσουμε το θέμα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης – πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια- και να παρατηρήσουμε τις αδυναμίες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος αλλά και τις δυνατότητές του για βελτίωση.

3.1 Ομοφοβία στον σχολικό και πανεπιστημιακό χώρο

Γενικά με τον όρο ομοφοβία εννοούμε τον παράλογο φόβο, την απέχθεια ή την διάκριση απέναντι στην ομοφυλοφιλία και στα ομοφυλόφιλα άτομα (Merriam-Webster, n.d.). Η ομοφοβία στον σχολικό χώρο γίνεται αντιληπτή με την χρήση ομοφοβικού λεξιλογίου και υβρεολογίου, σύμφωνα με έρευνες των Birkett και Espelage (2015), των Elipseetal. (2021), των Poteat και Espelage (2005), καθώς και των Swearer et al. 2008 ; όπως αναφέρεται στο Λωρίδας, 2022. Ωστόσο οι μαθητές/μαθήτριες επιτίθενται λεκτικά με ομοφοβικές προσβολές και σε άλλους μαθητές/μαθήτριες ανεξαρτήτως του σεξουαλικού τους προσανατολισμού (Kosciw και Diaz 2006 ; όπως αναφέρεται στο Birkett & Espelage, 2015). Συγκεκριμένα όμως, σύμφωνα με τον Rivers (2011; όπως αναφέρεται στο D'Urso & Pace, 2019), η ομοφοβία στον σχολικό χώρο, ως σχολικός εκφοβισμός, αναφέρεται και ως ομοφοβικός σχολικός εκφοβισμός. Ο ομοφοβικός σχολικός εκφοβισμός είναι επιθετικές πράξεις που στοχεύουν μαθητές που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Είτε αυτές οι επιθέσεις είναι λεκτικές, είτε σωματικές, είτε ακόμη και επιθέσεις μέσω κοινωνικών δικτύων, στοχεύουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου, με σκοπό τον εξευτελισμό ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητών/μαθητριών (Λωρίδας, 2022).

Προφανώς οι επιπτώσεις του ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού στα παιδιά ΛΟΑΤΚΙ+ είναι σοβαρές. Τα παιδιά αυτά αντιμετωπίζουν απομόνωση και στιγματισμό, πράγμα που μπορεί να τα ακολουθήσει και σε όλη την ενήλικη ζωή τους. Ακόμη μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλές σχολικές επιδόσεις και μερικές φορές ακόμη και στην εγκατάλειψη του σχολείου. Μπορεί να νιώθουν αισθήματα ντροπής και ενοχής, όπως και αισθήματα κατάθλιψης, άγχους, ψυχοσωματικών προβλημάτων, ακόμη και αυτοκτονικών ιδεασμών. Όλα αυτά σε συνδυασμό με τον κοινωνικό

αποκλεισμό που προέρχεται από τις συνεχείς επιθέσεις των συμμαθητών τους, έχουν τρομερές συνέπειες στην ψυχική υγεία των ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητών/μαθητριών. Η κατάχρηση ουσιών και η εξάρτηση από αυτά αποτελεί άλλη μια συνέπεια του ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού (D'Urso και Pace (2019), Elipseetal. (2021), Espelage et al. (2008), Garaigordobil και Larrain (2020), Lin et. al. (2022), Pace et al. (2020), Parent et al. (2020), καθώς και Swearer et al. (2008; όπως αναφέρεται στο Λωρίδας, 2022). Τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που μπορεί να είναι απλά μάρτυρες περιστατικών ομοφοβίας ή τρανσφοβίας, μπορεί να δυσκολευτούν να αποδεχτούν και να προσπαθήσουν να αποκρύψουν την σεξουαλική τους ταυτότητα ή την ταυτότητα φύλου τους (Coloryouth, n.d.). Το ίδιο ισχύει και για τους φοιτητές που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Αυτά είναι μόνο μερικά από τα αποτελέσματα της ομοφοβίας.

Το πανεπιστήμιο αποτελεί έναν χώρο όπου τα άτομα εξελίσσονται κοινωνικά και πνευματικά. Ακόμη είναι ένας χώρος στον οποίο εξερευνούνται θέματα σεξουαλικής ταυτότητας και πολλά άτομα στο πανεπιστήμιο δημιουργούν την σεξουαλική τους ταυτότητα (Evans & D'Augelli, 1996; Stevens, 2004; όπως αναφέρεται στο Leigh&Fine, 2011). Ωστόσο τα ΛΟΑ άτομα στερούνται ακόμα βασικά οφέλη στο πανεπιστήμιο. Αρχικά φαίνεται στις τάξεις να εδραιώνεται ένα κλίμα ετεροσεξισμού και στους φοιτητές/φοιτήτριες και στους εκπαιδευτικούς (De Welde & Hubbard, 2003; Eyre, 1993; Farr, 2000; Ewing, Stukas, & Sheehan, 2003; Russ, Simonds, & Hunt, 2002; Sears, 2002; όπως αναφέρεται στο Leigh&Fine, 2011). Με αυτόν τον τρόπο περιορίζεται η έκφραση και δημιουργείται ένα κλίμα που μπορεί να δυσχεραίνει την μάθηση (Leigh&Fine, 2011) και ένα κλίμα φόβου που προκύπτει από την παρενόχληση που δέχονται οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/φοιτήτριες (Brown, 2004). Τα άτομα μπορεί να νιώθουν άβολα, να νιώθουν ότι δεν μπορούν να είναι ειλικρινείς και να δυσκολεύονται στο να συναναστραφούν με τους υπόλοιπους (Burn, Kadlec, & Rexer 2005; Evans & Broido 1999; όπως αναφέρεται στο Leigh & Fine, 2011). Ακόμη τρανς φοιτητές/φοιτήτριες αναφέρουν υψηλότερα ποσοστά παρενόχλησης (Glazzard, Jindal-Snape & Stones, 2020). Αν και πολλές φορές τα ομοφοβικά σχόλια παραβλέπονται και δικαιολογούνται ως «πλάκα», ακόμη τοποθετούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα σε μια παθολογική κατάσταση που η ταυτότητά τους μπορεί να θεωρείται ασήμαντη (Glazzard, Jindal-Snape & Stones, 2020).

3.2 Τρόποι αντιμετώπισης της ομοφοβίας στον σχολικό και πανεπιστημιακό χώρο

Για να μειωθούν τα περιστατικά ομοφοβικού σχολικού εκφοβισμού θα πρέπει να παρέχεται στους μαθητές/μαθήτριες η κατάλληλη ενημέρωση και οι κατάλληλες πληροφορίες σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, ώστε οι μαθητές να κατανοήσουν το διαφορετικό και να το αποδεχτούν. Ακόμη μέσω βιωματικών δράσεων τα παιδιά θα μάθουν με διασκεδαστικό τρόπο για την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, βοηθώντας τους στην περαιτέρω κατανόηση της. Αυτά μπορεί να πραγματοποιηθούν από το Υπουργείο Παιδείας και από οργανώσεις ΛΟΑΤΚΙ+ (Λωρίδας, 2022). Με αυτόν τον τρόπο θα ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές/μαθήτριες, αλλά και οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς.

Στο πανεπιστήμιο η ανάπτυξη δομών και οργανώσεων για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, θα βοηθούσε στην ομαλή προσαρμογή τους στον πανεπιστημιακό χώρο. Ακόμη συζητήσεις και εισηγήσεις πάνω στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν μπορεί να ευαισθητοποιήσει και να προβληματίσει άτομα τα οποία μπορεί να έχουν προκαταλήψεις σχετικά με την ομοφυλοφιλία.

Επιπλέον, σύμφωνα με την Iconis (2010) ένα πανεπιστήμιο μπορεί να δημιουργήσει ένα ευνοϊκό κλίμα για τους ΛΟΑ φοιτητές και φοιτήτριες μέσω διάφορων τρόπων, όπως να τους μάθουν πως να μειώσουν την θυματοποίηση των λεσβιών, γκέι και αμφιφυλόφιλων ατόμων, να αυξήσουν την ορατότητα των ΛΟΑ ατόμων και των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και να υποστηρίζουν τους φοιτητές/φοιτήτριες στην ακαδημαϊκή τους εξερεύνηση για τα θέματα των ΛΟΑ. Ο πρώτος τρόπος περιλαμβάνει το να αναγνωρίζουν και να παρεμβαίνουν σε μια ομοφοβική επίθεση όταν αυτή συμβαίνει, να δημιουργήσουν ένα κλίμα στην τάξη που θα υποστηρίζει τον διάλογο, την αντιπαράθεση και την διαφωνία μέσα στα όρια του σεβασμού, να απέχουν από ομοφοβικά αστεία και προσωπικές επιθέσεις σε ΛΟΑ φοιτητές/τριες και να επισημαίνουν τα κακόβουλα ή και ακούσια ομοφοβικά σχόλια που γίνονται από φοιτητές/τριες (Iconis, 2010). Στον δεύτερο τρόπο είναι απαραίτητη η υποστήριξη της ορατότητας ΛΟΑ εκπαιδευτικών και προσωπικού που μπορεί να αποτελούν πρότυπα για τους φοιτητές/φοιτήτριες, η ενσωμάτωση ΛΟΑ υλικού στο πρόγραμμα σπουδών των «κύριων» μαθημάτων και η υποστήριξη της ανάπτυξης

ΛΟΑ προγραμμάτων σπουδών (Iconis, 2010). Τέλος ο τρίτος τρόπος περιέχει την ενθάρρυνση των φοιτητών/φοιτητριών να ερευνούν και να γράφουν για θέματα που επηρεάζουν την ΛΟΑ κοινότητα και να μάθουν περισσότερα για τα θέματα των λεσβιακών και γκέι κοινοτήτων με το να παρακολουθούν εκδηλώσεις του πανεπιστημίου και σχετικές συνεδρίες σε ακαδημαϊκά συνέδρια (Iconis, 2010).

3.3 Προβλήματα ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην εκπαίδευση

Εκτός από την ομοφοβία που αναφέραμε παραπάνω τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αντιμετωπίζουν πλήθος προβλημάτων τόσο στο σχολείο, όσο και στο πανεπιστήμιο.

Αρχικά η έλλειψη ορατότητας και εκπροσώπησης των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στα σχολεία και τα πανεπιστήμια είναι φανερή. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση δεν διδάσκεται στα σχολεία (Coloryouth, n.d.). Δεν υπάρχουν μαθήματα που να ενημερώνουν για το τι είναι ομοφυλοφιλία ή τι είναι η ταυτότητα φύλου. Αυτό περιορίζει σημαντικά την εκπροσώπηση ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητών/μαθητριών και φοιτητών/φοιτητριών.

Ακόμη τα σχολικά βιβλία διαιωνίζουν την ετεροκανονικότητα, προβάλλοντας μόνο την ετεροφυλοφιλία (Coloryouth, n.d.). Επίσης η εκπαίδευση και η ενημέρωση των εκπαιδευτικών στα σχολεία σχετικά με θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτοτήτων φύλου είναι τουλάχιστον ελλιπής, αν όχι ανύπαρκτη. Έτσι δεν υπάρχουν αναφορές στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα ούτε στα μαθήματα, ούτε έξω από αυτά. Αντίθετα πολλές φορές οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί προβάλλουν ομοφοβικές και τρανσφοβικές αντιλήψεις, διαιωνίζοντας τις προκαταλήψεις κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και απωθώντας ακόμη περισσότερο στο περιθώριο τους ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητές/μαθήτριες (Coloryouth, n.d.). Επιπλέον οι εκπαιδευτικοί δεν αντιδρούν ή δεν γνωρίζουν πώς να αντιδράσουν όταν δουν να διαδραματίζεται μπροστά τους ένα περιστατικό ομοφοβικής επίθεσης, πράγμα που κάνει το κλίμα ακόμη πιο επικίνδυνο για τους ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητές/μαθήτριες (Coloryouth, n.d.).

Ακόμη σε ορισμένα πανεπιστήμια δεν υπάρχει ασφάλεια για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Επιπρόσθετα οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες αντιμετωπίζουν προκαταλήψεις και διακρίσεις από τους εκπαιδευτικούς, κυρίως επειδή οι τελευταίοι δεν είναι κατάλληλα ενημερωμένοι για την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα ή δεν την κατανοούν (Iconis, 2010). Η έλλειψη αναφορών στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα είτε

μέσω μαθημάτων και εισηγήσεων και γενικά στο πρόγραμμα σπουδών (NUS, 2014; όπως αναφέρεται στο Formby, 2017), είτε μέσω δράσεων των πανεπιστημίων, προωθεί την άγνοια και συμβάλει στην διαίωνιση ομοφοβικών συμπεριφορών, είτε αυτές είναι εσωτερικευμένες, είτε είναι φανερές. Έτσι ακόμη και άτομα που έχουν εσωτερικευμένη ομοφοβία δεν μπορούν να κατανοήσουν τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπά τους. Οι ομοφοβικές επιθέσεις μπορεί να εμφανίζονται στον χώρο του πανεπιστημίου ακόμη και μέσα σε μαθήματα. Αν και οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να αναγνωρίσουν τις ομοφοβικές επιθέσεις ή ακόμη και αν οι ίδιοι αναπαράγουν ομοφοβικά σχόλια και συμπεριφορές (όπως αναφέρεται και σε έρευνα της Ellis, 2009), τότε οι σχολές δεν αποτελούν ασφαλή χώρο για τους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/φοιτήτριες.

3.4 Αναφορά σε ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση

Σε έρευνα των Leigh&Fine (2011) σχετικά με το πώς κατανοούν τον ετεροσεξισμό και την ομοφοβία στο χώρο του πανεπιστημίου τα ΛΟΑ άτομα βρήκαν ότι, οι φοιτητές/φοιτήτριες τείνουν να ελαχιστοποιούν τα περιστατικά ετεροσεξισμού και ομοφοβίας. Δηλαδή ενώ εύκολα μπορούσαν να θυμηθούν μια στιγμή που ήρθαν αντιμέτωποι με ετεροσεξισμό ή ομοφοβία, υποβάθμιζαν την σημασία αυτών των περιστατικών. Ακόμη, οι φοιτητές/φοιτήτριες που ήταν ανοιχτοί για την σεξουαλική τους ταυτότητα και ήταν άνετα με αυτή, επηρεάζονταν ακόμη από την ετεροκανονικότητα (Leigh&Fine, 2011). Το 57% των ατόμων ανέφεραν θέματα που δείχνουν ότι θεωρούν την δική τους σεξουαλική ταυτότητα ως «περιθωριακή» (Jackson, 2005, σελ. 22; όπως αναφέρεται στο Leigh&Fine, 2011). Ένα τέτοιο θέμα ήταν η επιθυμία τους να τους γνωρίσουν οι άλλοι πριν τους αποκαλύψουν την σεξουαλική τους ταυτότητα, δηλαδή να αναπτύξουν μια ταυτότητα με φίλους έξω από την σεξουαλική τους ταυτότητα, αντί για ενσωματωμένη με αυτή (Leigh&Fine, 2011). Επίσης οι φοιτητές περιγράφουν γενικά το κλίμα του πανεπιστημίου ως θετικό. Ωστόσο, το κλίμα περιγράφεται συχνά ως θετικό σε σχέση με λιγότερο υποστηρικτικά περιβάλλοντα. Δηλαδή ακόμη και αν οι φοιτητές/φοιτήτριες έρχονται αντιμέτωποι με ετεροσεξισμό και ομοφοβία στο πανεπιστήμιο, πολλοί πιστεύουν ότι μπορεί να ήταν χειρότερα αν ήταν κάπου αλλού (Leigh&Fine, 2011). Τέλος, ορισμένοι επέδειξαν αντίσταση, δεσμεύτηκαν στην υπεράσπιση και προώθησαν την

κοινωνική αλλαγή, αντιδρώντας στην ετεροσεξισμό και την ομοφοβία στη ζωή τους. Το 35% των συμμετεχόντων κατάφερε να αντιμετωπίσει και να αντισταθεί στον ετεροσεξισμό και στην ομοφοβία (Leigh&Fine, 2011).

Σε άλλες έρευνες, όπως αναφέρεται στο Formby (2017), δεν υπάρχει αντιπροσώπευση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στα προγράμματα σπουδών των πανεπιστημίων και μόνο ένας μικρός αριθμός ατόμων νιώθει άνετα να μιλήσει για τα θέματα των ΛΟΑΤΚΙ+ στην τάξη (Ellis, 2009). Σε διαφορετικές έρευνες, δεν υπήρχε καθόλου αναφορά σε ΛΟΑΤΚΙ+ και ειδικά σε τρανς εμπειρίες και ιστορία των τρανς ατόμων στο πρόγραμμα σπουδών (NUS, 2014; όπως αναφέρεται στο Formby, 2017). Σε μεγαλύτερη έρευνα ωστόσο σχετικά με το πώς αντιμετωπίζονταν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, τα προβλήματά τους και τα επιτεύγματα τους στο πανεπιστήμιο, μόνο το 23% ανέφερε ότι αγνοούνταν ή δεν αναφέρονταν τα προβλήματα και τα επιτεύγματά τους αν και το ποσοστό αυτό ήταν υψηλότερα στα τα τρανς άτομα (32%) (Ellis, 2009). Σχετικά με το αν έχουν αντιμετωπίσει εκφοβισμό ή παρενόχληση ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στο πανεπιστήμιο, σε έρευνα της Ellis (2009), φάνηκε ότι 23% έχει πέσει θύμα εκφοβισμού έστω μια φορά. Τα πιο συχνά περιστατικά εκφοβισμού ή παρενόχλησης αφορούν σε ποσοστό 77,9% υποτιμητικά σχόλια, 47,1% λεκτική βία ή απειλές, 26,5% απειλή για σωματική βία. Σε έρευνα των Valentine et al. (2009; όπως αναφέρεται στο Formby, 2017), τονίζεται ότι οι τρανς φοιτητές/φοιτήτριες αντιμετωπίζουν σε μεγαλύτερο βαθμό αρνητική συμπεριφορά. Μόνο το 21% των τρανς φοιτητών/φοιτητριών νιώθουν τελείως ασφαλείς στο πανεπιστήμιο (Valentine et al., 2009; όπως αναφέρεται στο Formby, 2017), ενώ το 37% των ΛΟΑ φαίνεται να νιώθουν τελείως ασφαλείς (NUS, 2014; όπως αναφέρεται στο Formby, 2017). Ακόμη μόνο το 2,7% άκουγε συχνά αρνητικά σχόλια από εκπαιδευτικούς ή αστεία εις βάρος ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων (Ellis, 2009). Ωστόσο 28,8% έχει ακούσει φίλους/φίλες να κάνουν αρνητικά σχόλια ή αστεία εις βάρος ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και 31,3% έχει ακούσει άλλους φοιτητές/φοιτήτριες (Ellis, 2009). Όταν ρωτήθηκαν αν νιώθουν άνετα στο πανεπιστήμιο το 77,7% συμφώνησε, ενώ το 18,2% διαφώνησε με αυτό (Ellis, 2009). Ενώ το 75,6% ανέφερε ότι δεν έχει φοβηθεί στο πανεπιστήμιο, περίπου οι μισοί απέκρυπταν την ταυτότητά τους εσκεμμένα, ώστε να αποφύγουν τον εκφοβισμό (Ellis, 2009). Επίσης το 40,5% δεν έχει αποκαλύψει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου του σε κάποιον εκπαιδευτικό, λόγω φόβου για αρνητικές συνέπειες. Μόνο το 17,5% συμφώνησε ότι τα θέματα των ΛΟΑΤΚΙ+

εκπροσωπούνται επαρκώς στο πρόγραμμα σπουδών, το 37,8% συμφώνησε ότι μπορεί να αναφερθεί σε θέματα ΛΟΑΤΚΙ+ μέσα στην τάξη και το 74,5% συμφώνησε ότι το κλίμα στην τάξη είναι δεκτικό για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα (Ellis, 2009).

Πρόσφατη έρευνα που έγινε στην Ελλάδα, από τους Ηλιοπούλου, Νικολακάκης, Διακουμάκου, Γραμμενίδης (2018), σε ΛΟΑΤΚ άτομα στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση, από την Coloryouth, σχετικά με το σχολικό κλίμα, έδειξε ότι το 84,9% των ερωτηθέντων ακούν την λέξη «γκέι» με μικρή ή μεγάλη συχνότητα και πάντα με αρνητικό πρόσημο. Τις περισσότερες φορές (62,6%) που ακούγονται ομοφοβικά σχόλια οι εκπαιδευτικοί είναι παρόντες, αλλά σε ποσοστό 34,3% δεν επεμβαίνουν. Ωστόσο οι μαθητές/μαθήτριες που παρεμβαίνουν όταν ακούν ομοφοβικά σχόλια είναι σε ποσοστό 13,6%, δηλαδή ακόμα μικρότερο από εκείνο των εκπαιδευτικών. Το 86,4% δηλώνει ότι οι συμμαθητές του παρεμβαίνουν μόνο κάποιες φορές σε ποσοστό 44,0% ή ποτέ σε ποσοστό 42,4%. Το 74,8% των ΛΟΑΤΚ μαθητών και μαθητριών δήλωσαν ότι τους ενοχλούν τα ομοφοβικά σχόλια. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει κλίμα φόβου μέσα στην σχολική κοινότητα για αυτά τα άτομα, πράγμα που μπορεί να έχει επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των ατόμων. Σχετικά με σχόλια που αφορούν την έκφραση φύλου, το 96,0% δήλωσε ότι έχει ακούσει σχόλια για μαθητές που δεν συμπεριφέρονται με αρκετά αντρικό τρόπο. Για άτομα που δεν συμμορφώνονται στην αναμενόμενη γυναικεία συμπεριφορά είναι 86,6%. Έτσι άτομα που δεν εκφράζουν εξωτερικά το φύλο τους με τον αναμενόμενο τρόπο, δέχονται σχολιασμούς. Τέτοια σχόλια γίνονται και από μαθητές/μαθήτριες, αλλά και από εκπαιδευτικούς. Οι καθηγητές δεν φαίνεται να παρεμβαίνουν 1 στις 3 φορές που ακούν σχόλια για την έκφραση φύλου των μαθητών/μαθητριών. Συγκεκριμένα, το 74,4% των μαθητών και μαθητριών δηλώνει ότι ακούει τρανσφοβικά σχόλια έστω και σπάνια, ενώ το 18,3% δηλώνει ότι αυτά τα σχόλια γίνονται συχνά ή πολύ συχνά.

Πάνω από ένα στα τρία παιδιά έχουν δεχτεί λεκτική παρενόχληση κάποιας μορφής σε σχέση με τον σεξουαλικό προσανατολισμό (32,0%), το φύλο (31,1%), ή/και την έκφραση φύλου τους. Περίπου ένα στα επτά παιδιά έχουν δεχτεί κάποιας μορφής σωματική παρενόχληση ή/και σωματική βία σε σχέση με τον σεξουαλικό προσανατολισμό (14,6%), το φύλο (12,6%), ή/και την έκφραση φύλου του (19,3%). Ένα στα τρία ΛΟΑΤΚ παιδιά (33,0%) δηλώνουν ότι έχουν δεχτεί σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο του σχολείου. Η παρενόχληση αυτή αφορά είτε σε σεξουαλικά σχόλια είτε/και σε αγγίγματα με ακατάλληλο τρόπο.

Το 53,4% των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών δηλώνει ότι έχει δεχτεί κάποιας μορφής βία ή παρενόχληση στο σχολείο λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή έκφρασης φύλου. Από αυτά τα άτομα το 27,9% δηλώνει ότι δεν το έχει αναφέρει ποτέ στους καθηγητές ενώ όσα ανέφεραν το περιστατικό (25,4%), δηλώνουν ότι η αντιμετώπιση ήταν λίγο (30,8%) ή καθόλου (26,6%) αποτελεσματική. Συγκεκριμένα, το 65,1% των ΛΟΑΤΚ ατόμων δεν έχουν ακούσει τίποτα θετικό για ΛΟΑΤΚ άτομα σε κάποιο μάθημα του σχολείου. Το 54,4% αντίθετα δηλώνει ότι έχει ακούσει μέσα στην τάξη αρνητικές αναφορές για ΛΟΑΤΚ άτομα ή ζητήματα σε ένα ή περισσότερα μαθήματα. Το 60,1% των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, δηλώνουν ότι κανένα από τα σχολικά τους βιβλία δεν περιλαμβάνει πληροφορίες για τα ΛΟΑΤΚ θέματα.

Οι ΛΟΑΤΚ μαθητές και μαθήτριες δε νιώθουν ούτε ότι δεν ανήκουν καθόλου στη σχολική κοινότητα, αλλά ούτε ότι ανήκουν απόλυτα.

B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

4. Μεθοδολογία έρευνας

Σκοπός και στόχοι

Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση του αν και σε ποιο βαθμό το περιβάλλον του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ, μέσα από τις ματιές των ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητών/τριών του, αποτελεί έναν ασφαλή χώρο για αυτούς/ές. Η έρευνα εστίασε επίσης στους παράγοντες που συντελούν ή παρεμποδίζουν την ύπαρξη ενός ασφαλούς χώρου, καθώς επίσης και στις επιπτώσεις που έχει αυτό στους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες.

Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων ή υποθέσεων

Τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί είναι τα εξής:

- Πώς οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτήτριες/φοιτητές διαχειρίζονται την ταυτότητα του σεξουαλικού προσανατολισμού τους ή/και την ταυτότητα φύλου τους, μέσα στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας;
- Ποια είναι η άποψη τους για το κατά πόσο το περιβάλλον του Τμήματος αποτελεί ασφαλή χώρο για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα;
- Ποιοι κατά τη γνώμη τους είναι οι παράγοντες που συντελούν στο να αποτελεί ή να μην αποτελεί ασφαλή χώρο το εν λόγω περιβάλλον;
- Πως το περιβάλλον του Τμήματος, στο βαθμό που αποτελεί ή δεν αποτελεί ασφαλή χώρο, τους/τις επηρεάζει σε ακαδημαϊκό και προσωπικό επίπεδο;

Δείγμα

Η επιλογή του δείγματος ήταν φοιτητές/φοιτήτριες του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου, ανεξαρτήτως του έτους σπουδών στο οποίο βρίσκονταν. Τα κριτήρια επιλογής δείγματος, είναι να αυτοπροσδιορίζεται ο/η ερωτώμενος/η ως μέλος της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας και να φοιτά στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ.

Ως μέθοδος συλλογής δείγματος χρησιμοποιήθηκε κυρίως το κάλεσμα μέσω μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκε το facebook όπου να κοινοποιήθηκε το θέμα στην ομάδα «ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ. – Σ.Ε.Υ. – Τμ. Κοινωνικής

Εργασίας (Ηράκλειο Κρήτης)». Χρησιμοποιήσαμε ακόμη και τη μέθοδο της χιονοστιβάδας (snowball sampling), κατά την οποία το δείγμα ξεκινά από κάποιους/ες συμμετέχοντες/συμμετέχουσες οι οποίοι μας φέρνουν έπειτα σε επαφή και με άλλα άτομα που πληρούν τα κριτήρια συμμετοχής στην έρευνα.

Καταγράφηκαν τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων: α) ηλικία, β) φύλο, γ) σεξουαλικός προσανατολισμός, δ) έτος σπουδών, ε) τόπο καταγωγής, στ) συστηματική παρακολούθηση μαθημάτων, ζ) αν το άτομο είναι out εντός τμήματος, η) σε ποιους είναι out στο τμήμα.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 21 άτομα που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και φοιτούν στο τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου, τα οποία ενημερώθηκαν σχετικά με τον σκοπό της έρευνας και διασφαλίστηκε η ανωνυμία τους, υπογράφοντας ένα έντυπο συναίνεσης, το οποίο εκτός από την ανωνυμία τους, διασφάλιζε και την συναίνεσή τους στην μαγνητοφώνηση των συνεντεύξεών τους. Στον πίνακα 1 φαίνονται τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΕΡΩΤΩΜ ΕΝΟΙ	ΗΛΙΚΙΑ	ΦΥΛΟ	ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ	ΕΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ	ΟΥΤ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ
1	24	ΓΥΝΑΙΚΑ	ASEXUAL	5 ^ο	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΝΑΙ
2	23	ΓΥΝΑΙΚΑ	BISEXUAL	6 ^ο	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΝΑΙ
3	23	ΓΥΝΑΙΚΑ	LESBIAN	5 ^ο	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΟΧΙ
4	24	ΑΝΤΡΑΣ	BISEXUAL	6 ^ο	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΟΧΙ
5	20	ΤΡΑΝΣ ΑΝΤΡΑΣ	STRAIGHT	2 ^ο	ΑΘΗΝΑ/ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΝΑΙ
6	19	ΑΝΤΡΑΣ	GAY	1 ^ο	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΝΑΙ
7	24	ΓΥΝΑΙΚΑ	BISEXUAL	6 ^ο	ΑΘΗΝΑ/ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΝΑΙ
8	21	ΓΥΝΑΙΚΑ	BISEXUAL	4 ^ο	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΝΑΙ
9	21	ΓΥΝΑΙΚΑ	LESBIAN	4 ^ο	ΑΘΗΝΑ/ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΝΑΙ
10	18	ΓΥΝΑΙΚΑ	BISEXUAL	1 ^ο	ΑΘΗΝΑ/ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΝΑΙ
11	22	ΑΝΤΡΑΣ	GAY	5 ^ο	ΑΘΗΝΑ/ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΟΧΙ
12	22	ΓΥΝΑΙΚΑ	LESBIAN	4 ^ο	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΝΑΙ
13	23	ΓΥΝΑΙΚΑ	QUEER	6 ^ο	ΑΘΗΝΑ/ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΟΧΙ
14	21	ΓΥΝΑΙΚΑ	PANSEXUAL	4 ^ο	ΑΘΗΝΑ/ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΟΧΙ
15	22	ΑΝΤΡΑΣ	GAY	4 ^ο	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΝΑΙ
16	21	ΓΥΝΑΙΚΑ	BISEXUAL	2 ^ο	ΑΘΗΝΑ/ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΟΧΙ
17	33	ΓΥΝΑΙΚΑ	BISEXUAL	5 ^ο	ΑΘΗΝΑ/ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΟΧΙ
18	19	ΓΥΝΑΙΚΑ	BISEXUAL	2 ^ο	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΝΑΙ
19	22	ΓΥΝΑΙΚΑ	BISEXUAL	4 ^ο	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΝΑΙ
20	22	ΓΥΝΑΙΚΑ	BISEXUAL	4 ^ο	ΑΘΗΝΑ/ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΝΑΙ
21	22	ΓΥΝΑΙΚΑ	BISEXUAL	4 ^ο	ΕΠΑΡΧΙΑ	ΝΑΙ

Όταν ρωτήθηκαν σε ποιους είναι out στο τμήμα, όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν ότι είναι out στην παρέα τους. Οι περισσότεροι ανέφεραν ότι δεν το εκφράζουν αλλά αν ερωτηθούν ή αν προκύψει σε κάποια συζήτηση θα εκφράσουν ελεύθερα την ταυτότητά τους.

Στην ερώτηση σχετικά με την συστηματική παρακολούθηση των μαθημάτων, οι απαντήσεις φαίνονται στον Πίνακα 2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2	ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ	ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ	ΜΕΡΙΚΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ	ΔΕΝ ΑΠΑΤΗΣΑΝ
		21	4	15	-

Συλλογή δεδομένων – Ερευνητική μέθοδος

Στην παρούσα έρευνα προσπαθήσαμε να αποτυπώσουμε τις εμπειρίες και τις απόψεις των ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητών και φοιτητριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ σχετικά με το αν αυτό αποτελεί ή όχι ασφαλή χώρο για αυτά τα άτομα. Η έρευνα είναι ποιοτική καθώς διερευνούνται οι απόψεις των κοινωνικών υποκειμένων σχετικά με μία κατάσταση που τα αφορά και στόχος είναι να καταγραφούν αυτές οι απόψεις και να διερευνηθεί το πώς έχουν σχηματιστεί.

Σύμφωνα με τον Στέφανο Μαντζούκα (2007), χαρακτηριστικό της ποιοτικής έρευνας είναι ότι ο ερευνητής προσπαθεί να κατανοήσει τις πεποιθήσεις και εμπειρίες συγκεκριμένων ατόμων σχετικά με κάποιο φαινόμενο, ώστε να υπάρξει μια αρτιότερη και πιο καλά επεξεργασμένη γνώση σχετικά με το φαινόμενο που ερευνάται. Ο ερευνητής καταγράφει κατά γράμμα τα λεγόμενα των συμμετεχόντων, με σκοπό να κατανοήσει γιατί δρουν με έναν συγκεκριμένο τρόπο, όπως και τα κίνητρά τους, τα αισθήματά τους και τις επιδιώξεις τους. Προσπαθεί δηλαδή να κατανοήσει την ποιότητα αυτών που κάνουν και λένε οι συμμετέχοντες.

Η έρευνά μας ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2022 και τελείωσε τον Αύγουστο του 2022. Για την συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήσαμε ημι-δομημένες συνεντεύξεις, με ερωτήσεις βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων που είχαμε θέσει. Ωστόσο οι συνεντεύξεις ακολουθούσαν την ροή του λόγου των συνεντευξιζόμενων, με αποτέλεσμα πολλές φορές να μην γίνονταν οι ερωτήσεις με συγκεκριμένη σειρά. Στο Παράρτημα 1, παρατίθεται ο οδηγός συνέντευξης.

Οι περισσότερες συνεντεύξεις έγιναν δια ζώσεις, με εξαίρεση μερικές που έγιναν μέσω του διαδικτύου (messenger, Skype), λόγω δυσκολιών, όπως ότι αρκετοί/ες από τους/τις συνεντευξιζόμενοι/ες δεν βρίσκονταν στο Ηράκλειο εκείνη την περίοδο ή για τη διευκόλυνσή μερικών, καθώς μπορεί να εργάζονταν και να είχαν περιορισμένο χρόνο. Όμως η δια ζώσης επικοινωνία με τους/τις ερωτώμενους/ες τους/τις έκανε να νιώθουν πιο άνετα και επικρατούσε ένα κλίμα εμπιστοσύνης με μεγαλύτερη ευκολία. Μαγνητοφωνήθηκαν όλες οι συνεντεύξεις και έπειτα απομαγνητοφωνήθηκαν και καταγράφηκαν. Δόθηκε σε όλους του ερωτώμενους έντυπο συναίνεσής τους για την μαγνητοφώνηση των συνεντεύξεών τους, το οποίο υπέγραψαν (Παράρτημα 2).

Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Στην παρούσα πτυχιακή πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα, με σκοπό την διερεύνηση των απόψεων των ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητών και φοιτητριών του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας, για το αν αυτό αποτελεί ασφαλή χώρο.

Μετά την καταγραφή των συνεντεύξεων σε αρχείο κειμένου ηλεκτρονικού υπολογιστή, ακολούθησε η ανάλυση των συλλεχθέντων δεδομένων.

Για την ανάλυση των στοιχείων που προέκυψαν, χρησιμοποιήθηκε η θεματική ανάλυση, όπου το υλικό κατηγοριοποιήθηκε σε θεματικά πεδία. Συγκεκριμένα, η θεματική ανάλυση πραγματοποιήθηκε με βάση τα παρακάτω στάδια, σύμφωνα με τους Braun, V. & Clarke, V. (2006). Καταρχάς έγινε προσεκτική μελέτη των ληφθέντων συνεντεύξεων με σκοπό την εξοικείωση των ερευνητών με τα δεδομένα και την κατανόησή τους. Ακολούθησε, με την εφαρμογή μεθόδων επιλεκτικής αφαίρεσης και αναγωγής, η κωδικοποίηση των σημαντικών δεδομένων που προέκυψαν και που εξυπηρετούσαν την απάντηση των τεθέντων ερευνητικών ερωτημάτων της έρευνας. Εν συνεχεία, αναζητήθηκαν θέματα προκειμένου να συγκεντρωθούν τα ανάλογα δεδομένα κάτω από το εκάστοτε θέμα. Αυτό προϋπέθετε και την οριστικοποίηση των προβλεπόμενων θεματικών εννοιών, ενώ επιβάλλεται και η σαφής ονομασία κάθε ενότητας ώστε να συσχετιστούν με τα δεδομένα που έχουν προκύψει. Τέλος, επιλέχθηκαν αποσπάσματα τα οποία αντιστοιχούσαν στην εκάστοτε θεματική ενότητα τα οποία απαντούν στα τεθέντα ερευνητικά ερωτήματα. Η ανάλυση των συνεντεύξεων αυτών οδήγησε και στα αποτελέσματα της έρευνας.

Δυσκολίες

Στο σημείο αυτό θα γίνει αναφορά στις δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε κατά την εκπόνηση της παρούσας μελέτης. Καταρχάς κάτι το οποίο καθιστά δύσκολη την συλλογή του δείγματός μας είναι το θέμα με το οποίο ασχοληθήκαμε, καθώς το θέμα περί σεξουαλικού προσανατολισμού γενικότερα αποτελεί ακόμα ένα ευαίσθητο θέμα.

Επικρατούν ακόμα, πολλά στερεότυπα και προκαταλήψεις απέναντι στα άτομα που είναι μέλη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, γεγονός που ενδέχεται να επιδρά αρνητικά στο κατά πόσο μιλούν για την ταυτότητα και τις εμπειρίες τους, σύμφωνα με τους Blackburn & McCready (2009). Παρόλο που η φωνή ατόμων της κοινότητας

ΛΟΑΤΚΙ+ δεν ακούγεται συχνά, ειδικότερα στην Ελλάδα, οι προσπάθειές μας για άρση αυτής της δυσκολίας ξεκίνησε από την πρώτη μας επικοινωνία μαζί τους, καθώς τους/τις διαβεβαιώσαμε για την ανωνυμία της συμμετοχής τους ενώ δημιουργήσαμε ένα οικείο κλίμα στο οποίο οι απόψεις τους εκτιμήθηκαν χωρίς να τους/τις κατακρίνουμε (Πιπερόπουλος Γ., 2014). Ωστόσο 5 άτομα από το δείγμα δεν θέλησαν εν τέλει να συμμετέχουν στην έρευνα, γεγονός το οποίο μας προβλημάτισε. Όμως είναι κατανοητό καθώς πολλά άτομα ίσως δεν νιώθουν ακόμη άνετα να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους ή να συζητήσουν πάνω σε αυτό το θέμα.

Ακόμη λόγω ότι αρκετά άτομα δεν βρίσκονταν στο Ηράκλειο ή δεν είχαν αρκετό χρόνο για μια δια ζώσης συνέντευξη, οδηγηθήκαμε στο να πραγματοποιήσουμε αρκετές συνεντεύξεις μέσω του διαδικτύου.

Ηθικά ζητήματα

Στο πλαίσιο των ηθικών ζητημάτων τίθεται το θέμα της εχεμύθειας μεταξύ ερευνητών και ερωτώμενων καθώς είναι υποχρέωσή μας η διαφύλαξη της ανωνυμίας τους και των προσωπικών τους δεδομένων. Όσον αφορά την μαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων που λάβαμε, έγινε ενημέρωση των ατόμων που συμμετείχαν, ώστε να μας δώσουν την έγκρισή τους μέσω του έντυπου γραπτής συναίνεσης, το οποίο διαφυλάσσει τα δικαιώματα, την ανωνυμία τους και την συνεργασία τους με τους ερευνητές.

5. Αποτελέσματα έρευνας

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης περιεχομένου των συνεντεύξεων. Τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα αναφέρονται ως ερωτώμενος/η 1,2 κλπ., για τη διασφάλιση της ανωνυμίας τους.

Χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα τμήμα για να θεωρείται ασφαλής χώρος για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα

Χαρακτηριστικά που φαίνεται να θεωρούν απαραίτητα οι ερωτώμενοι, ώστε να αποτελέσει ένα τμήμα ασφαλή χώρο αποτελούν το να είναι ανοιχτόμυαλοι οι φοιτητές και οι φοιτήτριες του εκάστοτε τμήματος. Αρκετοί ανέφεραν ότι κρίνεται αναγκαίο ο καθένας να δουλέψει τις δικές του προκαταλήψεις και στερεότυπα και να ενημερώνονται σχετικά με ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, ώστε μέσω της αυτοκριτικής να αλλάξουν στάση προς την αποδοχή των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Συγκεκριμένα η ερωτώμενη 7 αναφέρει:

«...να είναι ανοιχτόμυαλα άτομα... θεωρώ ότι ο καθένας μας θα πρέπει να κάνει έναν απολογισμό, του τι είναι σωστό και τι είναι λάθος από αυτά που έχει μέσα στο μυαλό του, ας πούμε... γενικά θεωρώ ότι ένα ασφαλές περιβάλλον θα ήταν ένα περιβάλλον που αποτελείται από άτομα... αποδέχονται φουλ ο ένας τον άλλον, ακόμα και αν δεν μπορούν να καταλάβουν τι ακριβώς είναι αυτό που αρέσει στον άλλον... Οπότε η αποδοχή, η φιλικότητα, να είναι φιλικό το περιβάλλον.» (ερωτώμενη 7)

Ακόμη αναφέρθηκε από αρκετά άτομα ότι για να αποτελέσει ένα τμήμα ασφαλή χώρο θα πρέπει και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί να είναι δεκτικοί και ανοιχτοί προς τους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες. Να μπορούν να τους προσφέρουν υποστήριξη και να συζητούν περισσότερο για ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα μέσα στα μαθήματα. Ακόμη προτάθηκε από μερικά άτομα οι εκπαιδευτικοί να παρεμβαίνουν σε ομοφοβικά περιστατικά και να παίρνουν θέση στήριξης προς τους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες. Απαραίτητη προϋπόθεση, όπως μας υπογράμμισαν, είναι να έχουν δουλέψει τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπά τους και να ενημερώνονται διαρκώς για ΛΟΑΤΚΙ+ θέματα.

«οι καθηγητές να μιλάνε παραπάνω γι αυτό το θέμα ή να δίνουν στα παιδιά την ευκαιρία να ανοίγονται πάνω σε αυτό το κομμάτι και γενικά να μην γίνεται τόσο αναφορά όσο αφορά τα φύλλα, τα pronouns και τα σχετικά...» (ερωτώμενος 5)

Συμπληρώνει ο ερωτώμενος 15:

«...με τους καθηγητές το να, κατά κάποιο τρόπο, αξιολογούνται. Να αξιολογούνται με το κατά πως μπορούν όντως να αποδεχτούν την διαφορετικότητα έμπρακτα... τώρα σε σχέση με τους φοιτητές, να είναι υποστηρικτικοί απέναντι στα ΛΟΑΤΚΙ άτομα και οτιδήποτε παρατηρούν είτε να παρεμβαίνουν άμεσα, είτε ας πούμε να το καταγγέλλουν στους καθηγητές» (ερωτώμενος 15)

Μεγάλης σημασίας, όπως μας ομολόγησε η πλειοψηφία, είναι να υπάρχουν μαθήματα τα οποία να αναφέρονται στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Με αυτόν τον τρόπο υπάρχει επαρκής ενημέρωση και για άτομα που δεν ανήκουν στην κοινότητα. Λύνονται απορίες που μπορεί να έχουν, αλλά βοηθάει και τα άτομα της κοινότητας να ανακαλύψουν τον εαυτό τους. Αυτό συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, όπως και στην αποδοχή της διαφορετικότητας. Η ερωτώμενη 14 αναφέρει:

«...γενικά σε κάθε σχολή γνώμη μου είναι ότι πρέπει να μπει τουλάχιστον ένα μάθημα ή ενημερώσεις, να έρχονται άτομα να μας μιλάνε για αυτά τα θέματα, γιατί η ευαισθητοποίηση είναι το πιο σημαντικό... και να περικλείουν στα μαθήματα και τις διαλέξεις τους και τα ζευγάρια ΛΟΑΤΚΙ+, ή οικογένειες που έχουν κάποιο μέλος που ανήκει στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα» (ερωτώμενη 14)

Η ερωτώμενη 14 τονίζει και το θέμα της ευαισθητοποίησης μέσω δράσεων που αφορούν την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, το οποίο είναι εξίσου σημαντικό, καθώς, μέσω αυτών των ενημερώσεων, άτομα τα οποία θέλουν να ενημερωθούν πάνω σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα θα έχουν αυτή τη δυνατότητα. Όπως και επίσης άτομα που δεν γνωρίζουν αρκετά σχετικά με την κοινότητα και μπορεί να αντιμετωπίζουν δυσκολία στο να κατανοήσουν το τι σημαίνει να έχει κάποιος/α διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό ή διαφορετική ταυτότητα φύλου, ενημερώνονται επαρκώς και μπορεί να εισέλθουν σε μια διαδικασία προβληματισμού που θα τους βοηθήσει να αναγνωρίσουν και δικά τους στερεότυπα και προκαταλήψεις και να δουλέψουν πάνω στην αλλαγή τους.

Μια πρόταση που αξίζει να αναφερθεί είναι αυτή του ερωτώμενου 15, ο οποίος πρότεινε να υπάρξει μια συγκεκριμένη υπηρεσία στο Πανεπιστήμιο, στην οποία μπορεί να απευθυνθεί ένα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομο και το οποίο θα του παρέχει υποστήριξη.

«να υπάρχει ένα γραφείο ή ένα τμήμα στο οποίο αν συνέβαινε κάτι σε ένα ΛΟΑΤΚΙ άτομο να μπορούσε να πάει και να απευθυνθεί και όντως να βρεθεί λύση» (ερωτώμενος 15)

Τέθηκε και το πρόβλημα της ετεροκανονικότητας που επικρατεί σε ορισμένα μαθήματα, από μερικούς ερωτώμενους. Πιο αναλυτικά, θεωρούν ότι είναι σημαντικό οι καθηγητές και καθηγήτριες να αποφεύγουν να αναφέρονται σε ζευγάρια ως άντρα και γυναίκα, αλλά αντ' αυτού να αναφέρονται σε συντρόφους.

«...να περιορίσουμε την αναφορά στα φύλα... δηλαδή δεν είναι ανάγκη να αναφερόμαστε σε άντρα και γυναίκα, αναφερόμαστε σε γονείς, σε συντρόφους...» (ερωτώμενη 3)

Ακόμη μερικοί ερωτώμενοι έθιξαν το γεγονός ότι οι ουδέτερες αντωνυμίες δεν χρησιμοποιούνται και ως προϋπόθεση για να είναι ένα τμήμα ασφαλής χώρος, πιστεύουν ότι θα πρέπει να αρχίσει να χρησιμοποιείται από τους καθηγητές και τις καθηγήτριες. Η ερωτώμενη 19 αναφέρει:

«... αρχικά θεωρώ πως το πιο απλό που θα έπρεπε να είναι δεδομένο για μένα είναι πως υποτιμάται η ουδέτερη αντωνυμία και είναι αφανής ως πούμε. Ενώ το ότι μεταξύ μας πρέπει να το σεβόμαστε και να υπάρχει θεωρώ πως είναι πιο εφικτό και κάπως γίνεται σιγά σιγά, αλλά στα πλαίσια που μας απευθύνονται οι καθηγητές θεωρώ πως δεν υπάρχει ακόμα οπότε θα έπρεπε να ενσωματωθεί αν θέλουμε να μιλάμε για ασφαλή χώρο...» (ερωτώμενη 19)

Παράγοντες που συντελούν στο να αποτελεί ή να μην αποτελεί ασφαλή χώρο το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου

Σχέσεις με τους συμφοιτητές/τριες

Σχετικά με το αν το περιβάλλον του τμήματος αποτελεί ασφαλή χώρο για τα ΛΟΑΚΤΙ+ άτομα, σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν θετικά. Η επαφή με άλλα άτομα που ανήκουν στην κοινότητα παρουσιάζεται πολύ βοηθητική στην ενσωμάτωση των ΛΟΑΚΤΙ+ φοιτητών και φοιτητριών και στην αλληλοϋποστήριξη μεταξύ τους. Η αλληλεπίδραση μεταξύ ΛΟΑΚΤΙ+ ατόμων που φοιτούν στο τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας φαίνεται να συμβάλει καθοριστικά και στην ανακάλυψη του εαυτού τους, καθώς τα άτομα που έχουν βρει τον εαυτό τους και δεν φοβούνται να εκφράσουν την ταυτότητά τους, αποτελούν πηγή έμπνευσης και για άτομα της

κοινότητας που ακόμη ψάχνουν και προσπαθούν να κατανοήσουν την ταυτότητά τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της ερωτώμενης 8:

«...στο πρώτο έτος που είχα γνωρίσει μια κοπέλα μέσω ενός εργαστηρίου, η οποία τότε και αυτή το έψαχνε... Μέσω αυτής της κοπέλας, την έβλεπα να βρίσκει σιγά σιγά τον εαυτό της, την έβλεπα να αρχίζει να ντύνεται όπως της αρέσει και όχι όπως της επέβαλαν, την έβλεπα να κόβει τα μαλλιά της χωρίς να φοβάται ότι είναι λιγότερο θηλυκή, την έβλεπα να αρχίζει να βγαίνει με κοπέλες και να μου λέει τις εμπειρίες της. Μέσα από αυτή την κοπέλα πήρα πάρα πολύ δύναμη... μετά από το δεύτερο έτος ήμουν πιο ανοιχτή και παραδέχτηκα πρώτη φορά ότι είμαι bi... και μέσω αυτής είχα πάρει πάρα πολύ μεγάλο παράδειγμα, θετικό» (ερωτώμενη 8)

Επίσης, η ερωτώμενη 19 τονίζει:

«μέσα στο τμήμα δεν έχω δεχτεί ποτέ κάποια κριτική ούτε για τη σεξουαλικότητά μου ούτε για τον τρόπο έκφρασής μου, το αντίθετο, έχω έρθει κοντά με άτομα τα οποία ανήκουν και αυτά στην κοινότητα... υπήρχε ένα ασφαλές κλίμα μεταξύ μας και κάπως προσέχαμε το ένα το άλλο» (ερωτώμενη 19)

Ακόμη, η αποδοχή από τους/τις φοιτητές/τριες που δεν ανήκουν στην κοινότητα είναι πολύ σημαντική. Η ερωτώμενη 10 απαντά:

«...όλοι οι φοιτητές που έχω γνωρίσει και έχω συνομιλήσει και τους έχω πει ότι είμαι out, την σεξουαλική μου προτίμηση... με είχαν αντιμετωπίσει με τον ίδιο σεβασμό, οπότε από την μεριά των φοιτητών έχει δημιουργηθεί ένα safe space...» (ερωτώμενη 10)

Φαίνεται πως μέσω συζητήσεων με τους συμφοιτητές τους και τις συμφοιτήτριές τους, είτε μέσα στα μαθήματα, είτε στον χώρο του πανεπιστημίου, υπάρχει ένα κλίμα αποδοχής προς τους/τις ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες του τμήματος. Αποδεικνύεται ότι η συμπεριφορά των φοιτητών και φοιτητριών που δεν ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα προς τα άτομα που ανήκουν, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο κατά πόσο τα δεύτερα νιώθουν ασφάλεια στο τμήμα. Η ερωτώμενη 3 υπογραμμίζει:

«στη σχολή πραγματικά ποτέ δεν ένιωσα εχθρικό το περιβάλλον, ποτέ.» (ερωτώμενη 3)

Είναι ενδιαφέρουσα η άποψη του ερωτώμενου 15 σχετικά με το πώς το φύλο παίζει κάποιον ρόλο σχετικά με το πόσο ανοιχτό είναι κάποιο άτομο στην διαφορετικότητα.

«κοίτα νιώθω ότι είμαι ασφαλής, βέβαια φουλ στερεοτυπικό αυτό αλλά ισχύει κιόλας, νιώθω ασφαλής γιατί κατά κύριο λόγο το τμήμα αποτελείται από κορίτσια, που τα κορίτσια γενικά είναι και πιο gay friendly σε σχέση με τα αγόρια...» (ερωτώμενος 15)

Οπότε το γεγονός ότι το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας αποτελείται από το πλείστον από γυναίκες, φαίνεται να έχει κάποιον ρόλο στο κατά πόσο θεωρείται ασφαλής χώρος, τουλάχιστον σύμφωνα με τον ερωτώμενο 15.

Το γεγονός ότι το τμήμα φαίνεται να αποτελεί ασφαλή χώρο υποστηρίζεται και από το ότι αρκετά άτομα του δείγματος είναι out στο τμήμα. Ωστόσο μερικά από τα άτομα που δεν είναι out στο τμήμα υποστήριξαν ότι δεν έχουν θέμα να εκφράσουν την ταυτότητα τους εάν ερωτηθούν ή εάν προκύψει σε μια συζήτηση. Συγκεκριμένα η ερωτώμενη 3 αναφέρει:

«γενικά δεν είναι κάτι που θα το διαφημίσω αλλά στο Τμήμα μας ποτέ δεν ένιωσα άβολα να το εκφράσω.. οπότε αν με ρωτούσε κάποιος ή πήγαινε η συζήτηση εκεί τότε ναι θα το έλεγα ανοιχτά» (ερωτώμενη 3)

Γενικά η πλειοψηφία φαίνεται ότι δεν κάνει coming out στα πλαίσια του τμήματος και το κατά πόσο τα άτομα είναι out στο τμήμα δεν εξαρτάται από το εάν κάνουν coming out αλλά από το ότι δεν έχουν φόβο στο να εκφράσουν την ταυτότητά τους αν ερωτηθούν ή αν αναφερθούν σε αυτό το θέμα, είτε σε συμφοιτητές/τριες τους, είτε σε καθηγητές/τριες. Όλοι οι ερωτώμενοι/ες τόνισαν ότι είναι out στην παρέα τους στο τμήμα, παρόλα αυτά η πλειοψηφία ανέφερε ότι δεν κρύβουν την ταυτότητά τους και ότι είναι ανοιχτοί σε οποιονδήποτε στο τμήμα.

Παρόλα αυτά υπήρξε μια ερωτώμενη, η οποία δήλωσε ότι δεν νιώθει καθόλου ασφάλεια μέσα στο τμήμα. Αυτό είχε να κάνει με ένα άτομο το οποίο εξέφρασε μια ομοφοβική άποψη. Συγκεκριμένα η ερωτώμενη 16 ανέφερε:

«...ούτε λίγο, ούτε ελάχιστα. Ξέρεις τι έχω ακούσει; Έχω ακούσει τύπο να λέει «η [Ελληνίδα τραγουδίστρια] δεν είναι γυναίκα επειδή είναι λεσβία». Εκεί προτίμησα να μην ασχοληθώ με τον τύπο γιατί λέω «καλά ούτε καν», αλλά και άλλα παιδιά να

συμφωνούν... Ενωώ στα άτομα που επιλέγω να κάνω παρέα, μόνο σε αυτό αισθάνομαι κάπως ασφαλής» (ερωτώμενη 16)

Φαίνεται ότι, ενώ η πλειοψηφία νιώθει άνετα να είναι out μέσα στο τμήμα και δέχεται τον σεβασμό και την υποστήριξη των υπόλοιπων φοιτητών και φοιτητριών, φαίνεται να υπάρχει και ένας αριθμός ατόμων που, ενώ φοιτούν στο τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας, έχουν φανερά ομοφοβικές απόψεις, γεγονός που μπορεί να προκαλέσει δυσφορία σε ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες. Άρα ενώ οι συμφοιτητές/τριες των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων μπορούν να εμπνεύσουν έναν ασφαλή χώρο στο τμήμα, μπορούν από την άλλη πλευρά να τον υπονομεύσουν κιόλας.

Και άλλοι ερωτώμενοι, οι οποίοι ωστόσο, δήλωσαν ότι νιώθουν ασφάλεια στο τμήμα, είχαν κάποια αρνητική εμπειρία με τους συμφοιτητές τους. Πιο αναλυτικά, έχουν εκφραστεί σε αρκετές περιπτώσεις ομοφοβικά σχόλια μέσα σε μαθήματα από ορισμένους φοιτητές και φοιτήτριες. Λόγω όμως της θέσης που πήραν οι φοιτητές/τριες που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, αλλά και οι υπόλοιποι/ες στηρίζοντάς τους/τις, δεν υπονομεύθηκε ο ασφαλής χώρος στο οποίο νιώθουν ότι βρίσκονται. Σε αυτό το σημείο πάλι αποδεικνύεται το σημαντικό ρόλο που έχει η υποστήριξη από τους/τις υπόλοιπους/ες συμφοιτητές/τριες τους. Ο ερωτώμενος 15 μας μίλησε για ένα άτομο το οποίο εξέφραζε ομοφοβικές απόψεις στα μαθήματα και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αυτό μας δείχνει το πόσο μπορεί να αποθαρρυνθούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα του τμήματος, από ομοφοβικές συμπεριφορές από άλλους φοιτητές ή φοιτήτριες του τμήματος, υπονομεύοντας έτσι τον ασφαλή χώρο που αυτό μπορεί να αποτελεί. Ο ερωτώμενος 15 διηγείται:

«...Θυμάμαι λοιπόν πρώτο έτος το ότι υπήρχαν μάλλον δυο παιδιά, ένα εκ των οποίων είχε εκφράσει βαθειά εθνικιστικές, ομοφοβικές και ρατσιστικές απόψεις... και ναι με είχε κάνει να αισθανθώ άβολα και αμήχανα όταν έβλεπα το ότι ναι στο τμήμα μπορεί να μην εκφράζει ευθέως τις ομοφοβικές του απόψεις αλλά να τις εκφράζει είτε στα πλαίσια συζητήσεων με φίλους του, είτε στο facebook... εκείνη την στιγμή σκέφτεσαι ότι πως γίνεται αυτός ο άνθρωπος να έρχεται στα μαθήματα που με κάθε αφορμή θα μιλήσουμε για την διαφορετικότητα και με κάθε αφορμή θα πούμε ότι σαν κοινωνικοί λειτουργοί πρέπει να δεχόμαστε την διαφορετικότητα γιατί δεν γίνεται αλλιώς...» (ερωτώμενος 15)

Τέτοιες συμπεριφορές από φοιτητές και φοιτήτριες του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, αν και φαίνεται να είναι σπάνιες, λειτουργούν ανασταλτικά στην έκφραση της ταυτότητας των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και δυσχεραίνουν την ύπαρξη ενός κλίματος ασφάλειας. Γενικά η μη υποστήριξη των συμφοιτητών/τριών παίζει καθοριστικό ρόλο στο αίσθημα ασφάλειας που αισθάνονται τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και στο κατά πόσο μπορούν να είναι ο εαυτός τους στα πλαίσια του τμήματος. Αρκετοί ερωτώμενοι μας τόνισαν ότι δεν επηρεάζονται εύκολα από τέτοια περιστατικά, αλλά αυτό δεν αλλάζει το γεγονός ότι υποβαθμίζεται ο ασφαλής χώρος τους τμήματος μέσω τέτοιων ομοφοβικών συμπεριφορών και απόψεων.

Ωστόσο φαίνεται ότι οι φοιτητές και οι φοιτήτριες έχουν την διάθεση να συζητήσουν με αυτά τα άτομα και μέσω του διαλόγου να επέλθει μια αλλαγή.

«...και ειπώθηκε αυτό (ομοφοβική άποψη) και αμέσως προσπαθήσαμε να της πιάσουμε κουβέντα να τη ρωτήσουμε πώς το εννοεί αυτό γιατί ακούγεται λίγο περίεργο...» (ερωτώμενη 14)

Υπήρχαν και κάποιοι συνεντευξιζόμενοι ωστόσο που δεν είχαν κάποια αρνητική εμπειρία από το τμήμα να μας αναφέρουν, πράγμα που είναι ενθαρρυντικό, καθώς φαίνεται, στην πλειοψηφία του, το τμήμα να αποτελείται από άτομα ανοιχτόμυαλα και δεκτικά στην διαφορετικότητα.

Σχέσεις με τους καθηγητές/τριες

Ακόμη οι καθηγητές και καθηγήτριες με την υποστήριξή τους δημιουργούν έναν ασφαλή χώρο στο τμήμα. Καθηγητές και καθηγήτριες που έκαναν αναφορά στα μαθήματά τους στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και ήταν πρόθυμοι/ες να βοηθήσουν ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες, όταν οι δεύτεροι απευθύνονταν σε αυτούς, είτε για βοήθεια, είτε για υποστήριξη, φαίνεται να ενίσχυσαν την αίσθηση ασφάλειας που υπάρχει και να βοήθησαν στην ένταξη των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στο τμήμα.

Η ερωτώμενη 2 αναφέρει:

«νομίζω δεν υπάρχει αμφισβήτηση ότι όντως είναι (ασφαλής χώρος)... και βγάζουν ασφάλεια οι καθηγητές...» (ερωτώμενη 2)

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων ανέφερε ότι σε όσα μαθήματα γινόταν λόγος από τους/τις καθηγητές/τριες για την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και για ΛΟΑΤΚΙ+

ζητήματα, ένιωθαν άνετα να συζητήσουν και να επεκταθούν πάνω στο θέμα. Ακόμη σε περιστατικά ομοφοβικών σχολίων μέσα στο μάθημα, όταν οι καθηγητές έπαιρναν θέση και τα καταδίκασαν, ενίσχυαν την αίσθηση ασφάλειας για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Πιο συγκεκριμένα, η ερωτώμενη 14 μας μίλησε για μια εμπειρία της μέσα σε ένα μάθημα, σχετικά με μια συμφοιτήτριά της η οποία εξέφρασε μια άποψη σχετικά με την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Συγκεκριμένα η φοιτήτρια είχε πει με κάποιον τρόπο ότι τα παιδιά που βλέπουν ταινίες και σειρές που σχετίζονται με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, μπορεί να επηρεαστούν αρνητικά. Πιο αναλυτικά:

«...σε αυτό το μάθημα με την (καθηγήτρια) είχε εκφράσει μια φοιτήτρια μια περίεργη άποψη για τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, βασικά για τους ομοφυλόφιλους, γιατί είχε πει ότι... να μην βλέπουνε σειρές και ταινίες που να αναφέρεται η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, γιατί τους μπαίνουν ιδέες..κάτι τέτοιο.. μιλούσε για τα παιδιά..» (ερωτώμενη 14)

Η ερωτώμενη 14 συμπληρώνει:

«... η (καθηγήτρια) ήτανε πολύ υπέρ της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας και αισθάνθηκα πιο.. ρε παιδί μου ότι, να και άλλος ένας καθηγητής που πήρε θέση..και υπερασπίστηκε ουσιαστικά τη ΛΟΑΤΚΙ+ Κοινότητα και δεν το άφησε να αιωρείται απλά ή πέρασε παρακάτω...» (ερωτώμενη 14)

Από το παραπάνω παράδειγμα καταλαβαίνουμε ότι ακόμα και αν εκφράζονται ομοφοβικές απόψεις, η παρέμβαση των καθηγητών/τριών πάνω σε αυτές, συμβάλουν στην ενδυνάμωση των ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητών και φοιτητριών και στην ύπαρξη ασφαλούς κλίματος.

Επιπλέον φαίνεται ότι το να δίνουν βήμα οι καθηγητές και καθηγήτριες στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, ώστε αυτά να μιλήσουν για την ταυτότητά τους, αποτελεί σημαντικό στοιχείο στο κατά πόσο είναι ασφαλές το τμήμα. Ερωτώμενοι/ες που τους δόθηκε η ευκαιρία να μιλήσουν για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τους στο μάθημα, φάνηκε να είναι πιο ενδυναμωμένοι/ες στα πλαίσια του τμήματος και στις σχέσεις τους με τους συμφοιτητές και συμφοιτήτριές τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του ερωτώμενου 5, ενός τρανς αγοριού, που μας μίλησε για την εμπειρία του μέσα σε μάθημα που του δόθηκε η ευκαιρία να μιλήσει για την ταυτότητα φύλου του. Ο ερωτώμενος 5 με το να μιλήσει ανοιχτά για την ταυτότητα φύλου του μέσα στο συγκεκριμένο μάθημα, ενισχύθηκε τόσο

ακαδημαϊκά, όσο και προσωπικά. Ένιωσε άνετα σε ακαδημαϊκό επίπεδο να εκφραστεί και να ανοιχτεί περισσότερο στους συμφοιτητές και στις συμφοιτήτριές του και στους καθηγητές και καθηγήτριες. Αλλά και προσωπικά ένιωσε άνετα να είναι ο εαυτός του και έξω από το τμήμα χωρίς φόβο.

«...παρουσίασα εργασία και είχα μιλήσει με μια καθηγήτρια ρε παιδί μου και είχε γυρίσει και μου είχε πει, ξέρεις κάτι θες να μας μιλήσεις λίγο παραπάνω γι αυτό το θέμα και τα σχετικά. Οπότε ένιωσα άνετα εκείνη την στιγμή να κάτσω και να αναλύσω τα πάντα πάνω σε αυτό το θέμα... χάρηκα πάρα πολύ που μίλησα πάνω σε αυτό και που ένιωσα άνετα να μιλήσω σε τόσα άτομα γι αυτό το θέμα... μου έδωσε ένα κίνητρο στο να πάρω το θάρρος να μιλήσω και σε άλλους καθηγητές, να ανοιχτώ περισσότερο, να μην έχω τόσο θέμα. Τώρα προσωπικά με βοήθησε θεωρώ λίγο παραπάνω στο να είμαι περισσότερο ο εαυτός μου, να μην φοβάμαι τόσο, όπου και να πάω, με όποιον και να μιλήσω να πατήσω πάνω σε αυτό που είμαι και να πω ότι αυτό είναι και τέλος» (ερωτώμενος 5)

Κάτι τέτοιο είναι αξιοσημείωτο, καθώς ακόμη υπάρχει ένα στίγμα που ακολουθεί τα τρανς άτομα. Με το να αποτελεί το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας ένα χώρο, στον οποίο τρανς άτομα, μπορούν να νιώσουν ασφάλεια, επιτελεί μια μικρή αλλαγή μεγάλης σημασίας. Η αποδοχή δεν είναι πάντοτε δεδομένη, αλλά όταν το άτομο στο τμήμα που σπουδάζει νιώθει άνετα να είναι ο εαυτός του, αυτό τον ενδυναμώνει να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά δυσκολίες που θα συναντήσει και έξω από αυτό.

Επιπρόσθετα, σημαντικό παράγοντα για να αποτελεί ασφαλή χώρο το τμήμα, αποτελεί και το κατά πόσο οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/φοιτήτριες θεωρούν ότι είναι διαθέσιμοι οι εκπαιδευτικοί, για να μπορέσουν να απευθυνθούν σε αυτούς/ές. Ερωτώμενοι/ες που απευθύνθηκαν σε καθηγητές/τριες για προσωπικά τους ζητήματα αναφορικά με την ταυτότητά τους, είχαν θετική αντιμετώπιση, γεγονός που βοήθησε τα άτομα να νιώσουν ακόμη πιο άνετα στο τμήμα, ώστε να ανοιχτούν και να εξελιχθούν μέσα σε αυτό. Η ερωτώμενη 14 αναφέρει:

«...ουσιαστικά έχω... κάποια θέματα με το φύλο μου, και ήθελα να μιλήσω και σε κάποια καθηγήτρια που ίσως ξέρει περισσότερα πράγματα πάνω σε αυτό, να με κατευθύνει λίγο, επομένως την βρήκα και της μίλησα και μου είπε δύο πράγματα, με κατεύθυνε... ήταν αρκετά βοηθητική... δεν έκανε αδιάκριτες ερωτήσεις, ότι της έλεγα,

πάνω σε αυτό πατούσε και μου απαντούσε, ήταν πολύ ανοιχτή, ένιωσα δηλαδή ασφάλεια να της μιλάω για αυτό.» (ερωτώμενη 14)

Άρα η υποστήριξη των καθηγητών/τριων και σε προσωπικό επίπεδο, όχι μόνο στα πλαίσια του μαθήματος, είναι εξίσου σημαντική.

Γενικά οι περισσότεροι είχαν μια θετική εμπειρία σε κάποιο μάθημα ή με κάποια καθηγήτρια του τμήματος. Αυτό αποδεικνύει ότι οι εκπαιδευτικοί και ο τρόπος που διδάσκουν το εκάστοτε μάθημά τους συμβάλουν στην ύπαρξη ασφαλούς χώρου στο τμήμα, όπως και η στάση των εκπαιδευτικών που είναι πρόθυμοι/ες να βοηθήσουν και να υποστηρίξουν φοιτητές και φοιτήτριες της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Ερωτώμενοι/ες οι οποίοι/ες απευθύνθηκαν σε εκπαιδευτικούς για προσωπικά τους ζητήματα που αφορούσαν την ταυτότητά τους, αντιμετωπίστηκαν με σεβασμό, κατανόηση και υποστήριξη, γεγονός που ενίσχυσε τα συναισθήματά ασφαλείας τους.

Παρόλα αυτά μερικοί/ες ερωτώμενοι/ες μας ανέφεραν ότι υπήρξαν μάρτυρες κάποιων περιστατικών από καθηγητές/τριες που τους έκαναν να νιώσουν άβολα και υπονόμεισαν το αίσθημα ασφαλείας τους. Τέτοια περιστατικά ήταν, όταν κάποιος καθηγητής/τρια θα εξέφραζε μια ομοφοβική άποψη μέσα σε κάποιο μάθημά του/της, με αποτέλεσμα το κλίμα να γινόταν αποτρεπτικό για ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες να εκφραστούν. Ο ερωτώμενος 4 τονίζει:

«Απλά θυμάμαι μια φορά είχε γίνει μια αναφορά, δεν θυμάμαι πώς ακριβώς, από ένα άτομο και ήταν πολύ, φάνηκε να ήταν πολύ προκατειλημμένος απέναντι στους «γκει που θέλουν να έχουν και δικαιώματα», όπως ανέφερε χαρακτηριστικά ο (καθηγητής).»

Βέβαια οι ερωτώμενοι μας δηλώνουν ότι υπήρξαν διαμαρτυρίες και αντίσταση προς αυτές τις στάσεις.

Μαθήματα που προάγουν ασφαλή χώρο

Η ύπαρξη μαθημάτων τα οποία αναφέρονται στην ΛΑΟΤΚΙ+ κοινότητα, είναι απαραίτητα, όπως μας υπογράμμισαν όλοι οι ερωτώμενοι. Με την ύπαρξη τέτοιων μαθημάτων αυξάνεται η ευαισθητοποίηση σε θέματα της κοινότητας και παρέχεται και υποστήριξη στους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες.

Όλοι οι ερωτώμενοι/ες αναφέρθηκαν ιδιαίτερα στο μάθημα της «Διαφορετικότητας και Ενδυνάμωσης στην κοινωνική εργασία» ως προς την συμβολή του στην δημιουργία ασφαλούς χώρου στο τμήμα. Μέσω αυτού του μαθήματος οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες άρχισαν να αποκτούν νέες γνώσεις και να ενημερώνονται για ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, καθώς όπως μας εμπιστεύτηκαν, είναι ίσως το μόνο μάθημα το οποίο μιλάει σε αυτό το βαθμό για την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και παραθέτει λεπτομέρειες και πληροφορίες που αρκετά άτομα μπορεί να μην γνωρίζουν. Ακόμη πολλά άτομα ανακάλυψαν τον εαυτό τους και φοιτητές και φοιτήτριες που δεν είχαν πολλές γνώσεις πάνω στο θέμα, απέκτησαν και έλυσαν τυχόν στερεότυπα και προκαταλήψεις που μπορεί να είχαν. Παρόλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί ότι το συγκεκριμένο μάθημα δεν αναφέρεται αποκλειστικά στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα αλλά αναφέρεται σε πολλά ζητήματα γύρω από την διαφορετικότητα και αυτό επισημάνθηκε από αρκετούς/ές ερωτώμενους/ες.

Συγκεκριμένα σχετικά με το μάθημα αυτό, η ερωτώμενη 8 τονίζει:

«...Ήταν βασικά και το μάθημα από το οποίο άρχισα να, πώς να το πω, είχα ψάξει κάποια πράγματα και άρχισα να τα επιβεβαιώνω ή να τα απορρίπτω και να βρίσκω νέες γνώσεις γι αυτά. Και για τον εαυτό μου και για άλλες σεξουαλικότητες, άλλες ταυτότητες φύλου που μπορεί να μην είχα σκεφτεί, απαντήσεις σε ερωτήματα που δεν είχα στο μυαλό μου έτσι ακριβώς, θεωρώ ότι συνέβαλε γιατί μας έβαζε σε μια διαδικασία να συζητάμε γι αυτά τα πράγματα, παίρνουμε και γνώσεις, δηλαδή μαθαίναμε και τους όρους, την θεωρία, αλλά κάναμε και συζητήσεις για αυτά τα θέματα, δηλαδή μπορούσαμε πιο ανοιχτά να μιλήσουμε γι αυτά τα θέματα, είτε και ομοφοβικών περιστατικών είτε θέματα διαφορετικότητας γενικότερα, που μέσα σε αυτά είναι και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.» (ερωτώμενη 8)

Ακόμη η ερωτώμενη 21 συμπληρώνει:

«δηλαδή θυμάμαι στο μάθημά της, έχουνε κάνει κάποιες ερωτήσεις τις οποίες ενώ ας πούμε, μέλη της κοινότητας θεωρούσαν σχεδόν αυτονόητες ρε παιδί μου, τα άτομα που δεν ήταν της κοινότητας μπορεί να τους ήταν εντελώς άγνωστα... ήταν ένα μάθημα διαφωτιστικό ρε παιδί μου, δηλαδή ό,τι απορία είχες θυμάμαι ότι τα απαντούσε η καθηγήτρια έτσι πολύ αναλυτικά και πιστεύω ότι σίγουρα έχει βοηθήσει και στην ευαισθητοποίηση όλων των ατόμων...» (ερωτώμενη 21)

Ωστόσο ο ερωτώμενος 15 έθεσε τον προβληματισμό του σχετικά με το ότι είναι το μοναδικό μάθημα του προγράμματος σπουδών της Κοινωνικής Εργασίας που αναφέρεται πάνω σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα.

«Ένα μάθημα από τα σαράντα. Τώρα κάνω τον συνειρμό» (ερωτώμενος 15)

Ο παραπάνω προβληματισμός επεκτείνεται στο ότι ακόμη κι αν το μάθημα της διαφορετικότητας και ενδυνάμωσης αποτελεί το μοναδικό ίσως μάθημα με αναφορά στην ΛΟΑΤΚΙ+ Κοινότητα, σε βαθμό να επηρεάσει θετικά τους/τις φοιτητές/τριες, ακόμη κι αυτό δεν αναφέρεται εκτενώς σε όλες τις σεξουαλικότητες και ταυτότητες φύλου.

Παράδειγμα αποτελεί η τοποθέτηση της ερωτώμενης 1, η οποία είναι asexual και υποστηρίζει ότι:

«και από ό,τι θυμάμαι στο μάθημα «Διαφορετικότητα και Ενδυνάμωση» δεν υπήρχε μεγάλη αναφορά στα ασέξουαλ άτομα.. οπότε είναι και αυτό κάτι θεωρώ, δεν ξέρω.. θα έπρεπε θεωρώ να υπήρχε..»

Γενικά, φαίνεται η περιορισμένη αναφορά σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα στο πρόγραμμα σπουδών του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας. Υπάρχουν και άλλα μαθήματα που θίγουν ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα αλλά σε πολύ μικρότερο βαθμό, μονάχα με μικρές αναφορές. Χαρακτηριστικά η ερωτώμενη 20 τονίζει:

«... εισαγωγή στην κοινωνική εργασία που ήταν από τα πρώτα μαθήματα, μετά η ψυχοπαθολογία, μετά είναι η διαφορετικότητα και ενδυνάμωση, γενική κοινωνική εργασία... τώρα στα τελευταία εξάμηνα η συμβουλευτική παιδιών και εφήβων που είχε αναφερθεί και το θέμα της ομοφυλοφιλίας... Και η κοινωνική εργασία με οικογένεια κάπως» (ερωτώμενη 20)

Η περιορισμένη αναφορά σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα στο πρόγραμμα σπουδών μπορεί να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στο να νιώσουν τα άτομα άνετα στο τμήμα. Η μη ενημέρωση σχετικά με την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, οδηγεί στην άγνοια από πολλούς, που μπορεί άθελά τους να προσβάλουν ή να φέρουν σε δύσκολη θέση κάποιο άτομο και ακόμη να αγνοούν πολλά σημαντικά ζητήματα που αφορούν την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα.

Πώς διαχειρίζονται οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες την σεξουαλική τους ταυτότητα ή την ταυτότητα φύλου τους

Πιο πάνω είδαμε τον καθοριστικό ρόλο που έχουν οι συμφοιτητές/τριες και οι εκπαιδευτικοί στο κατά πόσο τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα του τμήματος νιώθουν ασφάλεια να είναι ο εαυτός τους και να εκφράζονται μέσα στο τμήμα. Δηλαδή με άλλα λόγια πως διαχειρίζονται την σεξουαλική τους ταυτότητα και την ταυτότητα φύλου τους στα πλαίσια του τμήματος. Φαίνεται ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων είναι out στη σχολή αν και σπάνια φαίνεται να προηγείται μια διαδικασία coming out. Τα πρώτα άτομα στα οποία είναι out οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες είναι η παρέα που απέκτησαν στο τμήμα. Ωστόσο οι περισσότεροι/ες τόνισαν ότι δεν θα αποκρύψουν την ταυτότητά τους και σε άλλα άτομα του τμήματος, αν ερωτηθούν ή αν προκύψει σε μια συζήτηση.

Ακόμη και στα πλαίσια μαθημάτων φαίνεται να νιώθουν άνετα να εκφράσουν την ταυτότητά τους, με την προϋπόθεση ότι οι καθηγητές/τριες αναφέρονται σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα στα μαθήματα τους και εμπλέκουν και τους/τις φοιτητές/τριες ενεργά σε αυτές τις συζητήσεις, δημιουργώντας ένα κλίμα ασφάλειας και άνεσης.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί η εμπειρία της ερωτώμενης 3 η οποία μέσω του μαθήματος «Διαφορετικότητα και Ενδυνάμωση στην κοινωνική εργασία» αποφάσισε να κάνει το coming out της στους/στις συμφοιτητές/τριές της.

«θυμάμαι ότι ήταν απλά το πρώτο μάθημα στο οποίο έγινε πιο έντονη αναφορά στη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και ήταν και η φορά που ένιωσα πολύ πιο άνετα να μιλήσω για αυτό... οπότε ήταν το έναυσμα για να γίνει και συζήτηση με τους συμφοιτητές μου, γιατί μέχρι τότε, ξέρεις δεν είναι ότι το κρύβεις αλλά.. δεν θα το συζητήσω...» (ερωτώμενη 3)

Αλλά και η εμπειρία του ερωτώμενου 4, όπου μέσω των συζητήσεων των μαθημάτων της Διαφορετικότητας και Ενδυνάμωσης στην κοινωνική εργασία και των Θεμάτων Φύλου και Ισότητας, ήταν παρόν σε coming out συμφοιτητών του στο αμφιθέατρο, γεγονός που έδωσε και σε εκείνον το έναυσμα να μιλήσει για την ταυτότητά του.

«...Γενικά ξέρεις υπήρχαν συζητήσεις... που γενικά μιλούσαμε, κι ένιωθα και εγώ πολύ άνετα, δεν το είχα μοιραστεί, αλλά θυμάμαι ότι το είχαν μοιραστεί άλλα άτομα την ταυτότητά τους με εμάς, οπότε αυτό νομίζω ήταν πολύ ενθαρρυντικό και για

εμένα αλλά και για όλους μας... να κάνω και εγώ το coming out μου μέσα στο αμφιθέατρο...» (ερωτώμενος 4)

Επιπλέον αρκετά άτομα κάνουν coming out και σε καθηγητές προσωπικά, όπως αναφέραμε παραπάνω, και μπορεί να ζητούν βοήθεια για δικά τους προσωπικά θέματα. Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να αναφερθεί το πώς θα ήθελαν να αντιμετωπίζονται οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/φοιτήτριες από κάποιον/α εκπαιδευτικό σε περίπτωση που έκαναν coming out.

Όλοι οι ερωτώμενοι δήλωσαν ότι δεν θέλουν κάποια ιδιαίτερη αντιμετώπιση, καθώς ο σεξουαλικός τους προσανατολισμός ή η ταυτότητα φύλου τους δεν είναι κάτι έξω από τα όρια του φυσιολογικού. Επιθυμούν την κατάλληλη κατάρτιση των καθηγητών και καθηγητριών πάνω σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, ώστε να μπορούν να λυθούν και τυχόν απορίες που μπορεί να έχουν τα άτομα που κάνουν coming out. Επίσης, θεωρούν σημαντικό οι καθηγητές/τριες να είναι προσιτοί/ές σε φοιτητές και φοιτήτριες που ανήκουν στην κοινότητα ώστε οι δεύτεροι να μπορούν να απευθυνθούν σε εκείνους/ες, σε περίπτωση που αντιμετωπίσουν κάποιο πρόβλημα στα πλαίσια του τμήματος. Ο ερωτώμενος 5 δηλώνει:

«δεν θα ήθελα κάποια συγκεκριμένη αντιμετώπιση, θα ήθελα απλά να σέβονται αυτό ακριβώς που είμαι δηλαδή να πω είμαι αυτό και αυτό, αυτό είναι το όνομά μου και να μην έχω κάποια διαφορά από τους άλλους, ούτε κάποια διαφορετική μεταχείριση.» (ερωτώμενος 5)

Ακόμη πολύ σημαντικό είναι οι εκπαιδευτικοί να δείχνουν κατανόηση σε ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες, καθώς μπορεί αυτά τα άτομα να μην την έχουν λάβει από κάπου αλλού. Ο ερωτώμενος 11 τονίζει:

«νομίζω κυρίως αυτό που θα ήθελα είναι η κατανόηση, γιατί η κατανόηση είναι ένα κομμάτι που η αλήθεια είναι ότι δεν το έχω ζήσει... δεν ένιωσα αυτή την κατανόηση κυρίως και την ασφάλεια... κατανόηση της κατάστασης και της όλης έτσι βιωματικής πορείας, εντός εισαγωγικών, της σεξουαλικότητάς μου» (ερωτώμενος 11)

Αρκετοί/ές αναφέρθηκαν και στο ότι επιθυμούν να είναι προσβάσιμοι οι εκπαιδευτικοί ώστε να μπορούν να απευθυνθούν σε αυτούς/ές είτε για κάποιο περιστατικό ομοφοβίας το οποίο μπορεί να αντιμετωπίσαν, είτε απλά για να μπορέσουν να εκφράσουν τα δικά τους συναισθήματα. Ακόμη, κάποια άτομα τόνισαν

ότι θα ήθελαν να υπάρχει συζήτηση με εκπαιδευτικούς, για να προβούν σε αλλαγές στο μάθημα που μπορεί να προσφέρουν περισσότερη ασφάλεια σε ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες. Χαρακτηριστικά η ερωτώμενη 10 μας είπε:

«θα επιθυμούσα να υπήρχε ο αμοιβαίος σεβασμός, η κατανόηση και ενδεχομένως η βοήθεια, δηλαδή να μπορώ να κάνω reach out, να μιλήσω για κάποια ομοφοβική επίθεση που έχω δεχτεί, για τα συναισθήματά μου ή για το τι μπορούμε να διορθώσουμε μέσα στο μάθημα για να δημιουργήσουμε ένα safe space...» (ερωτώμενη 10)

Είναι πάρα πολύ κρίσιμος ο τρόπος με τον οποίο οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/φοιτήτριες φαίνεται να διαχειρίζονται την ταυτότητά τους μέσα στο τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας. Το γεγονός ότι άτομα νιώθουν αρκετά άνετα να εκφράσουν την ταυτότητα τους είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό καθώς, η διαδικασία του coming out είναι σημαντική και ξεχωριστή διαδικασία για κάθε άτομο και ακόμη μια δύσκολη διαδικασία, καθώς πολλοί παράγοντες μπορεί να επηρεάσουν την έκβασή του, δηλαδή το αν γίνουν τα άτομα αποδεκτά ή όχι. Το γεγονός ότι οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας νιώθουν έτοιμοι/ες να εκφράσουν αυτή την πτυχή της ταυτότητάς τους είναι κάτι το οποίο δηλώνει ότι υπάρχει ασφάλεια σαφώς ανάμεσα στους φοιτητές/τριες, αλλά και μέσα στα μαθήματα και σε σχέση με τους καθηγητές και καθηγήτριες.

Τέλος, στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί πως παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία του δείγματος αναφέρεται σε θετικές εμπειρίες μέσα στο τμήμα οι οποίες επηρέασαν θετικά το πώς τα άτομα διαχειρίζονταν την ταυτότητά τους, υπήρξαν και αναφορές σε αρνητικά συμβάντα που μπορεί να οδήγησαν τους φοιτητές/τριες στο να αποκρύψουν ενδεχομένως την ταυτότητά τους από ορισμένα άτομα, καθηγητές/τριες και φοιτητές/τριες.

Συγκεκριμένα ο ερωτώμενος 4 μας μιλάει για μία εμπειρία που τον επηρέασε αρνητικά ως προς την σεξουαλικότητά του και τον έκανε, όπως λέει, να μην νιώθει ασφάλεια να την εκφράσει:

«αλλά θυμάμαι ότι ξέρεις ενώ είναι απέξω που κάθονται στην είσοδο, που κάθονταν μάλλον στην είσοδο (φοιτητές/τριες), όταν έβλεπες ένα άτομο το οποίο ήταν ανοιχτό στο να δείξει ρε παιδί μου, να είναι λίγο πιο τολμηρός στην ένδυσή του ή στον

τρόπο έκφρασής του, κατάλαβες, ε ακουγόταν το «κοίτα η πουστάρρα», που εμένα αυτό δεν με έκανε να νιώθω ασφαλής..» (ερωτώμενος 4)

Διαφοροποίηση του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας με τα υπόλοιπα Τμήματα του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου ως προς την ύπαρξη ενός ασφαλούς χώρου για την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα

Ωστόσο, ενώ στο τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες νιώθουν σε μεγάλο βαθμό ασφάλεια, στο γενικότερο χώρο του πανεπιστημίου δεν νιώθουν ασφαλείς. Φαίνεται ότι υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας και των υπόλοιπων τμημάτων του πανεπιστημίου ή άλλων σχολών. Οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες μας ανέφεραν ότι νιώθουν πιο άνετα μέσα στο τμήμα, γιατί ως σχολή Κοινωνικής Εργασίας τα άτομα είναι πιο ανοιχτά και τίγονται πιο συχνά θέματα που αφορούν την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, παρά σε άλλους χώρους του πανεπιστημίου όπου μπορεί να έρχονται σε επαφή και με άτομα από άλλα τμήματα. Πιο αναλυτικά η ερωτώμενη 1 αναφέρει:

«Ναι σίγουρα νιώθω ασφάλεια, μέσα στο αμφιθέατρο και στη σχολή, τώρα στο υπόλοιπο πανεπιστήμιο δεν, δεν είμαι τόσο.. δεν θεωρώ... θέλω να πω ότι στην Κοινωνική Εργασία υποτίθεται ότι είναι ευαισθητοποιημένα τα παιδιά που μπαίνουνε μέσα οπότε δεν είναι αυτό.. δεν ισχύει και για τους άλλους φοιτητές από τις άλλες τις σχολές οπότε..» (ερωτώμενη 1)

Επιπλέον η ερωτώμενη 12 τόνισε:

«στο τμήμα ναι θα έλεγα πως ναι, γενικότερα στο πανεπιστήμιο θεωρώ ότι... δεν υπάρχει αυτή η ασφάλεια» (ερωτώμενη 12)

Σε αυτή την κατάσταση, όπου οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες εκφράζουν ανασφάλεια, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η έλλειψη ευαισθητοποίησης γύρω από την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα στα υπόλοιπα τμήματα του πανεπιστημίου, σε αντίθεση με το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας στο οποίο φαίνεται να γίνονται αναφορές και σε πλαίσιο μαθημάτων αλλά και μεταξύ των φοιτητών/τριών. Οι μικροεπιθέσεις που αντιμετωπίζουν οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες της Κοινωνικής Εργασίας στους υπόλοιπους χώρους του πανεπιστημίου, είναι κάτι το οποίο απειλεί και το

ασφαλές κλίμα που προσφέρει το τμήμα για αυτά τα άτομα. Αυτό συμβαίνει διότι, όπως μας περιέγραψαν κάποια άτομα του δείγματος, είναι αδύνατο να νιώσουν πλήρη ασφάλεια στον χώρο του τμήματος, όταν δεν επικρατούν οι ίδιες συνθήκες ασφάλειας σε όλο το πανεπιστήμιο. Τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα όταν βρίσκονται έξω από το τμήμα νιώθουν ανασφάλεια και ότι δεν γίνονται αποδεκτά.

«Δηλαδή έχει τύχει πολλές φορές να συζητάω με τις φίλες μου και να λέμε ρε φίλε είναι απίστευτο ξέρω γω που έχουμε βρει η μία την άλλη που μπορούμε να πιάσουμε κουβέντα για αυτό το θέμα με οποιονδήποτε από τη σχολή που όλα είναι τέλεια όλα πάνε ρολόι, αλλά όταν πάμε να μιλήσουμε με κάποιον από το τμήμα ηλεκτρολόγων μηχανικών ή οτιδήποτε άλλο ξέρεις είναι όλοι ακραία οπισθοδρομικοί, με ακραία ομοφοβικές και ακραία μισογυνιστικές απόψεις» (ερωτώμενη 21)

Ακόμη μερικοί αναφέρθηκαν και σε κάποια στερεότυπα που ακολουθούν το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας. Συγκεκριμένα φαίνεται ότι λόγω των ατόμων που είναι out στο τμήμα, μεγάλος αριθμός ατόμων έξω από αυτό, που φοιτούν στο Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο, έχουν συνδέσει το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας με την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, αλλά με μια αρνητική χροιά.

«Αυτό που ακούω συχνά είναι ότι η κοινωνική εργασία έχει πολλά γκέι άτομα και πολλές λεσβίες... αυτό που άκουγα ερχόμενος εδώ από άλλους εδώ πέρα είναι: το νου σου γιατί η κοινωνική εργασία έχει πούστηδες εδώ πέρα» (ερωτώμενος 4)

Οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα των υπόλοιπων τμημάτων του πανεπιστημίου εμφανώς επηρεάζουν και το κατά πόσο νιώθουν ασφαλή τα άτομα του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας, όταν έρχονται σε επαφή μαζί τους. Οι φοιτητές και φοιτήτριες μας δήλωσαν πως ακούγοντας αυτά τα σχόλια και οι ίδιοι μπήκαν σε μια άμυνα και δυσκολεύτηκαν να ανοιχτούν.

Προτάσεις φοιτητών/τριών ώστε το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου να αποτελεί έναν ασφαλή χώρο για την ΛΟΑΤΚΙ+ Κοινότητα

Οι ερωτώμενοι/ες σχετικά με το πώς θα αποτελέσει το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας ασφαλή χώρο πρότειναν πλήθος ιδεών. Αρχικά όλοι/ες οι ερωτώμενοι/ες πρότειναν να συμπεριληφθούν παραπάνω μαθήματα στο πρόγραμμα σπουδών που να

αφορούν ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα. Ορισμένοι/ες πρόσθεσαν και το ζήτημα της διαδραστικότητας και τη σημασία της βιωματικότητας των μαθημάτων, δηλαδή να συμπεριλαμβάνονται στα μαθήματα και δραστηριότητες που να απαιτούν την συμμετοχή των φοιτητών/τριών, ώστε να είναι πιο ενεργή η συμμετοχή τους και να διευκολύνεται με αυτόν τον τρόπο η ευαισθητοποίησή τους. Ακόμη αρκετοί/ες μας τόνισαν και την σημασία του να αναφέρονται περισσότερο ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα στα ήδη υπάρχοντα μαθήματα. Συγκεκριμένα ο ερωτώμενος 15 αναφέρει:

«...να ενταχθούν περισσότερα μαθήματα που έχουν να κάνουν με την διαφορετικότητα, με κάποιον τρόπο ίσως να γίνει και πιο διαδραστική η διαδικασία.. να εμπλακούνε δηλαδή και οι φοιτητές όσο το δυνατόν περισσότερο σε αυτή τη διαδικασία για να μάθουν και οι ίδιοι περισσότερα πράγματα...» (ερωτώμενος 15)

Ακόμη η ερωτώμενη 1 προσθέτει:

«θα έπρεπε να υπάρχει εξειδικευμένο μάθημα που να αφορά αποκλειστικά την σεξουαλικότητα και την ταυτότητα φύλου...» (ερωτώμενη 1)

Επιπλέον η πλειοψηφία των ερωτώμενων μίλησε για δράσεις ευαισθητοποίησης που πρέπει να γίνουν από το τμήμα, με σκοπό την ενημέρωση των φοιτητών/τριών που δεν έχουν πολλές γνώσεις αναφορικά με ΛΟΑΤΚΙ+ θέματα, να έρθουν σε επαφή με αυτά και να τα κατανοήσουν. Αυτές οι δράσεις, επιπρόσθετα, θα βοηθήσουν και ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να έρθουν σε επαφή με τον εαυτό τους και να ενδυναμωθούν, ώστε να μπορούν να εκφράζονται χωρίς φόβο, μέσα και έξω από το τμήμα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μας αναφέρει η ερωτώμενη 18:

«πιστεύω ενημερώσεις αρκετές γενικότερα, ειδικά λίγο να μην νιώθουν οι φοιτητές ότι δεν ανήκουν κάπου ή ότι αν έχουν βιώσει αρνητικές συμπεριφορές να μην σκέφτονται «α αυτό που είμαι, να μην είμαι», οπότε γενικά υποστήριξη από το τμήμα με ενημερώσεις» (ερωτώμενη 18)

Ακόμη αναφέρθηκε η ανάγκη οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί να ξεκινούν συζητήσεις μέσα στα μαθήματα, να αντιδρούν σε ομοφοβικά περιστατικά και να δείχνουν την υποστήριξη τους στους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες, ώστε να δημιουργείται ένα ασφαλές κλίμα που θα επιτρέψει στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να ανοιχτούν και να εκφραστούν. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την ερωτώμενη 17:

«οι ίδιοι οι καθηγητές ρε παιδί μου να πιάνουν συζητήσεις... να είναι... ευέλικτοι στο να μπορούν να αναπτύξουν μια αμεσότητα με τους φοιτητές τους και μια οικειότητα, να τους βοηθάνε να εκφραστούν και οι ίδιοι.» (ερωτώμενη 17)

Η ερωτώμενη 10 προσθέτει στα παραπάνω, εκτός από τον ρόλο των εκπαιδευτικών, τον ρόλο των υπόλοιπων φοιτητών και φοιτητριών του τμήματος:

«...να υπάρξουν διάφορες δράσεις να μην μένουν αμέτοχοι τόσο οι καθηγητές, όσο και οι μαθητές της σχολής σε οποιοδήποτε περιστατικό βίας και ομοφοβικής επίθεσης» (ερωτώμενη 10)

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων επιθυμεί παραπάνω μαθήματα που να αναφέρονται στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και αναφορές στην κοινότητα από τα ήδη υπάρχοντα μαθήματα του προγράμματος σπουδών. Να υπάρξουν δράσεις ενημέρωσης προς τους φοιτητές, όχι μόνο του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας, αλλά στα πλαίσια όλου του πανεπιστημίου. Να υπάρξουν συζητήσεις μέσα στα μαθήματα και περισσότερες αναφορές στα ζητήματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Τέλος κάποιοι/ες ερωτώμενοι/ες αναφέρθηκαν στην συνεχή επιμόρφωση των καθηγητών πάνω σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα, καθώς είναι ένα θέμα που εξελίσσεται και δεν μένει στάσιμο. Κρίνεται απαραίτητη η ελεύθερη έκφραση των ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητών και φοιτητριών, να συμπεριληφθούν οι ουδέτερες αντωνυμίες και να μειωθεί η αναφορά στην ετεροκανονικότητα συμπεριλαμβάνοντας και ομόφυλα ζευγάρια όταν συζητούνται θέματα που αφορούν στην οικογένεια, τον γάμο, την τεκνοθεσία, την υγεία ή ακόμη και περιστατικά επικαιρότητας.

Μάλιστα, η ερωτώμενη 9 αναφέρει μια ημερίδα που είχε πραγματοποιηθεί στο τμήμα σχετικά με τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα και δεν υπήρξε αναφορά στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, γεγονός που αποδεικνύει την μη ορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Συγκεκριμένα:

«ήρθαν να την κάνουν αυτή την ημερίδα σε ένα τμήμα κοινωνικής εργασίας και δεν είχαν αναφερθεί ούτε κατά διάνοια τα LGBT άτομα... αλλά αυτό πιστεύω ήταν ένα πολύ μεγάλο λάθος ειδικά για ένα τμήμα κοινωνικής εργασίας» (ερωτώμενη 9)

Μας εξήγησε ότι ενώ υπήρξε μετέπειτα συζήτηση με τους εκπαιδευτικούς, δεν θίχτηκε το θέμα. Αυτό φάνηκε να προβληματίσε αρκετούς/ές φοιτητές/τριες, παρόλο που ούτε οι ίδιοι/ες αλλά ούτε κάποιος/α καθηγητής/τρια πήραν θέση για αυτό το

περιστατικό. Γίνεται αμέσως αντιληπτό ότι ακόμη και σε μια ημερίδα με εκπαιδευτικό χαρακτήρα που στόχο είχε την ενημέρωση των φοιτητών/τριών γύρω από θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, εξαιρείται εντελώς η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και το θέμα παρουσιάζεται αποκλειστικά για τις ετερόφυλες σεξουαλικές σχέσεις. Οι προτάσεις των φοιτητών/τριών που έγιναν σχετικά με τέτοια ζητήματα αφορούν στην προώθηση δράσεων και ενημερώσεων αλλά και μαθημάτων που θα συμπεριλαμβάνουν ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα.

Προτάσεις για την δημιουργία κάποιου ΛΟΑΤΚΙ+ συλλόγου στα πλαίσια του τμήματος ακούστηκε από πολύ μικρό αριθμό ερωτώμενων. Η ερωτώμενη 8 αναφέρει:

«...θα μπορούσαμε να διοργανώσουμε και οι μεγαλύτεροι φοιτητές μια ομάδα, έναν σύλλογο, κάτι που να είναι LGBTQ ή LGBTQ friendly, δηλαδή να είναι ένα περιβάλλον με συναντήσεις, με δράσεις που θα μπορούν να, πώς να στο πω, να δράσει υποστηρικτικά για να νέα παιδιά που μπαίνουν στο τμήμα...» (ερωτώμενη 8)

Επίσης, πέραν από τη δημιουργία κάποιου συλλόγου, προτάθηκε και η δημιουργία, στα πλαίσια του πανεπιστημίου, ομάδων ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης, όπως θεατρικές, συγγραφικές ομάδες, μουσικές ομάδες κ.λπ. στις οποίες οι φοιτητές/τριες θα έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν ισχυρές κοινωνικές σχέσεις. Επιπλέον, μέσα από τέτοιες ομάδες έκφρασης ενισχύεται η ανακάλυψη του εαυτού, η επικοινωνία, η δημιουργία ενός κλίματος συλλογικότητας και οικειότητας.

«θεωρώ ότι θα βοηθούσε πάρα πολύ να έχουμε και στο πανεπιστήμιο ομάδες όπως ομάδες θεατρικές, ομάδες συγγραφικές, μουσικές που θα μπορούν τα άτομα να εκφραστούν, που μέσα από συναντήσεις θα γνωρίζονται όλο και περισσότερο και μέσα σε αυτές να εντάσσονται και άτομα ΛΟΑΤΚΙ... ε και δεν σημαίνει ότι όλοι σε αυτές τις ομάδες είναι ΛΟΑΤΚΙ άτομα, απλά μέσα από αυτές τις ομάδες εκφράζεις καλύτερα τα συναισθήματά σου, είναι ψυχοκοινωνικές, έρχεσαι πιο κοντά με άτομα, βρίσκεις τον εαυτό σου» (ερωτώμενη 8)

Παράλληλα, έγινε αναφορά και για την σύσταση μιας υπηρεσίας συμβουλευτικού και υποστηρικτικού χαρακτήρα προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα του πανεπιστημίου, όπου θα υπάρχουν τακτικές συναντήσεις για όποια άτομα χρειαστούν έναν ασφαλή χώρο να μιλήσουν για θέματα που μπορεί να τους/τις απασχολούν γύρω από την σεξουαλική τους ταυτότητα ή την ταυτότητα φύλου τους.

«Πιστεύω αν ξεκινούσε κάτι σαν συμβουλευτική/ζητήματα περί λοατκι κλπ, δηλαδή να υπήρχε μία αίθουσα στο δικό μας τμήμα όπου συζητάμε το τάδε πράγμα με συγκεκριμένο καθηγητή σπάντα ώρα και μέρα που να το ξέρουν όλοι. Όπως ξέρουν ότι η γραμματεία είναι εκεί που είναι, έτσι... να είναι σε όλο το πανεπιστήμιο γνωστό» (ερωτώμενη 21)

Κρίνεται πολύ σημαντικό, όπως μας είπαν και οι περισσότεροι/ες ερωτώμενοι/ες, να γίνουν δράσεις που αφορούν την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα στο τμήμα, με σκοπό να ευαισθητοποιηθούν και άτομα άλλων τμημάτων και να μειωθούν οι μικροεπιθέσεις προς τους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες στον χώρο του πανεπιστημίου.

Πολλοί/ές φοιτητές/τριες πρότειναν επίσης, την εμπλοκή του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας σε δράσεις ευαισθητοποίησης προς όλο το πανεπιστήμιο μέσα από την συνεργασία φοιτητών/τριών και καθηγητών/τριών του τμήματος, για αυτό το σκοπό, την προαγωγή δηλαδή της εκπαίδευσης γύρω από την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και τον σεβασμό στην διαφορετικότητα.

«...οπότε εάν οι καθηγητές και πόσο μάλλον κοινωνικής εργασίας που έχουν τα κατάλληλα μέσα, ξέρουν κάποια πράγματα περισσότερο από έναν καθηγητή της Διοίκησης Επιχειρήσεων ή Λογιστικής, μπορούν να περάσουν κάποια μηνύματα, πρέπει να γίνει αυτό. Ή και οι ίδιοι οι φοιτητές κοινωνικής εργασίας να διοργανώσουν δράσεις... έχουμε πολύ μορφωμένους και κατάλληλα εκπαιδευμένους καθηγητές που μπορούν να μας καθοδηγήσουν στο να κάνουμε μια κοινοτική δράση..» (ερωτώμενος 4)

«θα μπορούσαμε κι εμείς ως τμήμα να κάναμε τέτοια δράση, η οποία να εξαπλώνεται σε όλο το πανεπιστήμιο... μια στήριξη από κάποιους καθηγητές οι οποίοι είναι ευαισθητοποιημένοι και μπορούν ας πούμε να βοηθήσουν στην οργάνωση του, πιστεύω θα βοηθούσε πάρα πολύ αυτό, θα ήταν και πολύ ωραία κίνηση για το πανεπιστήμιο» (ερωτώμενη 12).

6. Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε για να διερευνήσουμε αν και σε ποιο βαθμό το περιβάλλον του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ, μέσα από τις ματιές των ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητών/τριών του, αποτελεί έναν ασφαλή χώρο για αυτούς/ές.

Χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα τμήμα για να αποτελεί ασφαλή χώρο

Όταν αναφερόμαστε σε χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα τμήμα για να αποτελεί ασφαλή χώρο προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, εννοούμε όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά, τα οποία δίνουν το περιθώριο στους/στις ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες να εκφράζουν τον εαυτό τους και να νιώθουν άνετα μέσα σε ένα οποιοδήποτε πανεπιστήμιο. Τα χαρακτηριστικά που αποτυπώνουν τον ασφαλή χώρο όπως αναφέρεται στο National Association of Student Personnel Administrators (2017) είναι τα άτομα να νιώθουν άνετα να είναι ο εαυτός τους και να εκφράζουν την ταυτότητά τους. Ασφαλείς χώροι προωθούν τον διάλογο και κατακρίνουν την καταπίεση κάθε μορφής (National Association of Student Personnel Administrators, 2017), άρα τα ευρήματά μας υποστηρίζονται και από την θεωρία των “safe space”. Ακόμη, σύμφωνα με το Merriam-Webster.com.(2022), ως “safe space” (ασφαλής χώρος) ορίζεται ένα μέρος στο οποίο μπορούν τα άτομα να έρθουν σε επαφή και να επικοινωνήσουν, να μιλήσουν σχετικά με τις εμπειρίες τους, σε ένα κλίμα ασφάλειας και χωρίς να τους ασκείται κριτική. Άρα φαίνεται να υπάρχει σύνδεση των αποτελεσμάτων της έρευνάς μας με την θεώρηση των “safe space”. Τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα τμήμα, αφορούν είτε τους φοιτητές και τις φοιτήτριες, είτε τους/τις καθηγητές/τριες, το πρόγραμμα σπουδών και γενικότερα το ευρύτερο κλίμα του τμήματος. Αναλυτικότερα, η πλειοψηφία των ερωτώμενων ανέφερε ότι είναι σημαντικό το κάθε άτομο που φοιτά σε ένα τμήμα να μπορεί να αποδεχτεί την διαφορετικότητα και να μπορεί να αναγνωρίσει τις δικές του προκαταλήψεις και στερεότυπα και να προσπαθήσει να τα αλλάξει. Ακόμη, σχετικά με τους/τις εκπαιδευτικούς να είναι υποστηρικτικοί/ές προς τους/τις ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες και να μπορούν να τους/τις στηρίζουν και να παρεμβαίνουν σε ομοφοβικά περιστατικά. Αυτό υποστηρίζεται και από την Iconis (2010), όπου φαίνεται να πρέπει οι εκπαιδευτικοί, να αναγνωρίζουν και να παρεμβαίνουν σε μια ομοφοβική επίθεση όταν αυτή συμβαίνει, ώστε να υπάρξει ασφαλές κλίμα για τους

ΛΟΑ φοιτητές και φοιτήτριες. Κρίσιμο φαίνεται να θεωρούν ορισμένοι ερωτώμενοι/ες το να υπάρχει διαρκής εκπαίδευση των καθηγητών/τριών σχετικά με την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, ώστε και οι ίδιοι/ες να δουλεύουν πάνω στα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις τους και να είναι πιο καταρτισμένοι και ικανοί να στηρίξουν τους/τις ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες. Επίσης, είναι απαραίτητο να υπάρχει ένα σύστημα αξιολόγησης για τους/τις εκπαιδευτικούς, ώστε να διαπιστώνεται ότι αποδέχονται την διαφορετικότητα. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό το οποίο θα συνέβαλε στην δημιουργία ενός ασφαλή χώρου για την κοινότητα στα πλαίσια ενός τμήματος, είναι να εισαχθούν εξειδικευμένα μαθήματα στο πρόγραμμα σπουδών τα οποία θα αφορούν ή θα συμπεριλαμβάνουν την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, ώστε να υπάρχει επαρκής ενημέρωση σχετικά με την κοινότητα προς τους φοιτητές και τις φοιτήτριες.

Πώς οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτήτριες/φοιτητές διαχειρίζονται την ταυτότητα του σεξουαλικού προσανατολισμού ή την ταυτότητα φύλου τους μέσα στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Όπως φαίνεται στην πλειοψηφία του δείγματός μας, οι φοιτητές και οι φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας είναι out στο τμήμα - αυτό σημαίνει ότι δεν αποκρύπτουν την πραγματική τους ταυτότητα στους συμφοιτητές και συμφοιτήτριές τους ή και σε μεμονωμένα άτομα του εκπαιδευτικού προσωπικού. Ωστόσο, δεν μπορούμε να ξέρουμε αν αυτό ισχύει γενικά καθώς δεν είναι γενικεύσιμα τα αποτελέσματα – επίσης ίσως τα άτομα που δέχτηκαν να μας απαντήσουν είναι αυτά που είναι περισσότερο ανοιχτά ως προς την σεξουαλική τους ταυτότητα και την ταυτότητα φύλου τους. Εάν ερωτηθούν οι φοιτητές/τριες για τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους δεν θα διστάσουν να απαντήσουν. Φαίνεται δηλαδή ότι ακολουθούν την μέθοδο της ενσωμάτωσης (Woods, 1993), κατά την οποία τα άτομα αποκαλύπτουν την πραγματική σεξουαλική τους ταυτότητα. Μπορούν να αφήνουν εσκεμμένα κάποια σημάδια που να δείχνουν την πραγματική τους ταυτότητα, να αποκαλύπτουν τελείως την σεξουαλική τους ταυτότητα ή να εκτελούν ορισμένες πράξεις που παραπέμπουν σε πράξεις που σχετίζονται με σεξουαλικές μειονότητες, ώστε να διευκολύνουν τους άλλους να καταλάβουν την πραγματική σεξουαλική τους ταυτότητα (Woods, 1993). Υπήρξαν, βέβαια, και άτομα τα οποία έκαναν coming out στην διάρκεια ενός μαθήματος, ή σε κάποιον καθηγητή προσωπικά. Αυτό δείχνει ότι δεν υπάρχει φόβος έκφρασης της ταυτότητάς τους στα πλαίσια του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας. Αν κάποιο άτομο δεν είναι out στο

τμήμα, συνήθως είναι σε φίλους του και κοντινούς του ανθρώπους από το τμήμα. Αυτά τα άτομα φαίνεται να ακολουθούν την μέθοδο του strategic outness, όπως αναφέρει ο Orne (2011; όπως αναφέρεται στο Talbot et al., 2020). Η μη απόκρυψη της ταυτότητάς των συνεντευξιαζόμενων φαίνεται να οδήγησε στην διαμόρφωση πιο ουσιαστικών σχέσεων και στην επαφή ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων μεταξύ τους. Δεν φάνηκε να υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ του τύπου καταγωγής των ατόμων και του αν είναι out ή όχι στο τμήμα. Ίσως αυτό έχει να κάνει με το ότι οι περισσότεροι βρίσκονται σε μια πόλη μακριά από την οικογένειά τους και κάνουν μια καινούργια αρχή μέσω του τμήματος σπουδών τους, γνωρίζοντας νέα άτομα και ανεξαρτητοποιούνται αποκτώντας νέες εμπειρίες και γνώσεις. Αυτό υποστηρίζεται και από την Renn (2017), σύμφωνα με την οποία όταν τα άτομα πηγαίνουν στο πανεπιστήμιο, υπάρχει απόσταση από τους γονείς και την κοινότητα που έμεναν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, και δίνεται η ευκαιρία για να εξερευνήσουν την ταυτότητά τους με περισσότερη ασφάλεια.

Παρόλα αυτά, φαίνεται ότι τα άτομα ενθαρρύνονται ή αποθαρρύνονται να εκφράσουν την ταυτότητά τους στο τμήμα, βάσει περιστατικών τα οποία λαμβάνουν χώρα σε αυτό. Δηλαδή, αν τα άτομα έρχονται συνεχώς σε επαφή με άλλους φοιτητές/τριες και εκπαιδευτικούς, οι οποίοι/ες εμπνέουν και εκδηλώνουν μια συμπεριφορά υποστηρικτική, τότε θα νιώσουν άνετα να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους. Αντίθετα, σε περιπτώσεις που ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες έχουν γίνει μάρτυρες ομοφοβικών περιστατικών μέσα στο τμήμα, δυσκολεύονται να νιώσουν ασφάλεια και να είναι ο εαυτός τους. Τέλος, ορισμένα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, κρύβουν την ταυτότητά τους, όχι γιατί δεν νιώθουν ασφάλεια στο τμήμα, αλλά γιατί μπορεί να χρειάζονται χρόνο να ανακαλύψουν και να κατανοήσουν τον εαυτό τους καλύτερα. Αυτό εμπίπτει στην θεώρηση του strategic outness που εξηγεί ο Orne (2011; όπως αναφέρεται στο Schmitz & Tyler, 2018). Τα άτομα επιλέγουν σε ποιους θα κάνουν coming out, αξιολογώντας πρώτα τις κοινωνικές καταστάσεις στις οποίες βρίσκονται.

Η διαδικασία ενός coming out είναι μεγάλης σημασίας για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και πρέπει να νιώθουν σίγουρα και έτοιμα να κάνουν γνωστή την ταυτότητά τους.

Από τα παραπάνω προκύπτει, ότι το τμήμα της κοινωνικής εργασίας παρουσιάζεται ως ένας ασφαλής χώρος με βάσει τις εμπειρίες ΛΟΑΤΚΙ+

φοιτητών/τριών του, αφού τα περισσότερα άτομα φαίνεται να εκφράζουν ανοιχτά την ταυτότητα τους. Παρόλα αυτά, καθώς μέσα στο τμήμα μπορεί να υπάρξουν και αρνητικά περιστατικά, όπως το να ακουστεί κάποιο ομοφοβικό σχόλιο από άλλους/ες φοιτητές/τριες, είναι λογικό κάποια ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να διστάζουν να εκφράσουν την ταυτότητά τους ανοιχτά. Αν και δεν φαίνεται να επικρατεί ένα κλίμα φόβου στο πανεπιστήμιο, ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/φοιτήτριες μπορεί να έχουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, όπου κρύβουν την ταυτότητά τους για να αποφύγουν την θυματοποίηση (Ellis, 2009; όπως αναφέρεται στο Glazzard, Jindal-Snape, & Stones, 2020). Σε έρευνά των King, Mohr, Peddie, Jones, and Kendra (2017; όπως αναφέρεται στο Cheung & Chan, 2021) σχετικά με λεσβίες, γκέι και αμφιφυλόφιλους εργαζόμενους, συμπέραναν ότι τα άτομα υιοθετούν διαφορετικούς τρόπους διαχείρισης της σεξουαλικής τους ταυτότητας, ανάλογα με τα άτομα που αλληλεπιδρούν κάθε φορά, κάτι τέτοιο συμβαίνει και μέσα στο τμήμα, καθώς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, ανάλογα με τα άτομα που συναναστρέφονται επιλέγουν αν θα αποκαλύψουν την ταυτότητά τους ή θα την αποκρύψουν.

Παράγοντες που συντελούν στο να αποτελεί ή να μην αποτελεί ασφαλή χώρο για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου

Το πρόγραμμα σπουδών

Οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες του τμήματος πιστεύουν ότι το πρόγραμμα σπουδών παίζει καθοριστικό ρόλο στο αν αποτελεί ή όχι το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας ασφαλή χώρο. Το να υπάρχει επαρκής αναφορά των ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων σε μαθήματα είναι σημαντικό για την ενημέρωση και την παροχή πληροφοριών, τόσο σε ετερόφυλα, cis, άτομα, όσο και σε ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες που μπορεί να έχουν απορίες ή να αντιμετωπίζουν δυσφορία ως προς τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή το φύλο τους. Ένα μάθημα που φάνηκε να είναι πολύ βοηθητικό και να παρέχει γνώσεις και βοήθεια στους φοιτητές είναι το μάθημα «Διαφορετικότητα και Ενδυνάμωση στην Κοινωνική Εργασία». Όλα τα άτομα του δείγματος μίλησαν με ενθουσιασμό για το τι τους προσφέρει το μάθημα και πως τα έχει βοηθήσει τόσο προσωπικά, κάνοντάς τα να εξερευνήσουν και να ανακαλύψουν τον εαυτό τους, όσο και ακαδημαϊκά βοηθώντας τους να είναι ο εαυτός τους μέσα στο τμήμα, χωρίς φόβο. Έθεσαν ωστόσο και τον προβληματισμό τους, στο ότι δεν

υπάρχουν αρκετά μαθήματα που να αναφέρονται σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα ή ότι δεν αναφέρονται καθόλου ΛΟΑΤΚΙ+ θέματα σε μαθήματα που ήδη υπάρχουν στο πρόγραμμα σπουδών. Κάτι τέτοιο φαίνεται και στο Coloryouth (n.d), όπου αναφέρεται ότι δεν υπάρχουν μαθήματα που να ενημερώνουν για το τι είναι ομοφυλοφιλία ή τι είναι η ταυτότητα φύλου. Αξίζει να σημειωθεί ότι το συγκεκριμένο μάθημα αναφέρεται γενικά στην διαφορετικότητα με συγκεκριμένες ενότητες που αφορούν την ταυτότητα φύλου και τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Τέλος η κυριαρχία της ετεροκανονικότητας σε ορισμένα μαθήματα όπως π.χ. η αναφορά αποκλειστικά σε ετερόφυλα ζευγάρια και η μη αναφορά στην ομόφυλη γονεϊκότητα φαίνεται να επηρεάζει πολλούς/ές ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες. Αυτό είναι κάτι που θα πρέπει να αλλάξει, εάν θέλουμε το τμήμα να αποτελεί όντως ασφαλή χώρο για τους/τις ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες και να υπάρχει η εκπροσώπησή τους και ορατότητα της κοινότητας.

Εκπαιδευτικοί

Ένας ακόμη παράγοντας που συμβάλει στην ύπαρξη ή όχι ασφαλούς χώρου για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, σύμφωνα με τους/τις ερωτώμενους/ες είναι ο ρόλος των εκπαιδευτικών. Οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες όταν έχουν την υποστήριξη των καθηγητών/τριών νιώθουν πιο άνετα μέσα στο τμήμα. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να διατηρούν ένα μη επικριτικό ύφος και να αποδέχονται τον/την κάθε φοιτητή/τρια ως μια ξεχωριστή μονάδα (Latting 1990; όπως αναφέρεται στο Holley & Steiner, 2005). Σε περιστατικά όπου εκφράστηκαν ομοφοβικά σχόλια και οι εκπαιδευτικοί πήραν θέση, φαίνεται ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, ένιωσαν ασφάλεια και υποστήριξη από τους/τις εκπαιδευτικούς. Ακόμη όταν οι εκπαιδευτικοί είναι προσβάσιμοι/ες ώστε να μπορούν τα άτομα να απευθυνθούν σε αυτούς/ές για προσωπικά τους ζητήματα, φαίνεται αυτό να τους παρέχει μια ενδυνάμωση και μια αίσθηση ότι δεν είναι μόνα τους. Είναι σημαντικό ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα νιώθουν άνετα να κάνουν coming out σε καθηγήτριες/καθηγητές και όπως τα ίδια τόνισαν, δεν θέλουν να αντιμετωπιστούν με κάποιον ειδικό τρόπο μεταχείρισης, καθώς είναι κάτι το φυσιολογικό και δεν θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται αλλιώς. Ωστόσο τονίστηκε ότι καλό θα ήταν και οι καθηγητές να επιμορφώνονται συνεχώς πάνω σε ζητήματα ΛΟΑΤΚΙ+, ώστε να είναι πάντα ενημερωμένοι και έτοιμοι να βοηθήσουν όσους φοιτητές και φοιτήτριες απευθυνθούν σε αυτούς.

Αντίθετα, εάν οι ίδιοι/ες καθηγητές/τριες δεν παίρνουν θέση σε ομοφοβικά περιστατικά που μπορεί να διαδραματιστούν στο τμήμα, ή εάν και οι ίδιοι/ες, ακόμη και από άγνοια, εκφράζουν ομοφοβικές απόψεις ή θέσεις που είναι προσβλητικές για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, υπονομεύουν με αυτόν τον τρόπο την ύπαρξη ενός κλίματος ασφάλειας. Οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες αντιμετωπίζουν προκαταλήψεις και διακρίσεις από τους εκπαιδευτικούς, κυρίως όταν οι τελευταίοι δεν είναι κατάλληλα ενημερωμένοι για την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα ή δεν την κατανοούν (Iconis, 2010). Κρίνεται αναγκαίο λοιπόν οι εκπαιδευτικοί να προάγουν τον σεβασμό προς την διαφορετικότητα γενικότερα, και τα ΛΟΑΤΚΙ+ ειδικότερα, ώστε να ενισχύεται ένα κλίμα αποδοχής.

Συμφοιτητές/τριες

Τέλος οι σχέσεις με τους υπόλοιπους συμφοιτητές και συμφοιτήτριες παίζουν καθοριστικό ρόλο στο αν το τμήμα αποτελεί ασφαλή χώρο ή όχι. Τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αναφέρουν ότι γενικά τα άτομα στο τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας είναι ανοιχτά και οι περιπτώσεις που έχουν νιώσει άβολα ή έχουν ακούσει ομοφοβικά σχόλια μέσα στην σχολή είναι λίγες έως ανύπαρκτες. Επίσης, δεν υπήρξε κάποια αναφορά από τους ερωτώμενους/ες σχετικά με τρανσφοβικά σχόλια εντός του τμήματος, όμως πρέπει να ληφθεί υπόψιν ότι στο δείγμα υπήρχε μόνο ένα τρανς άτομο. Ακόμη και τότε όμως η υποστήριξη των συμφοιτητών/τριών τους και η αντίστασή τους σε τέτοια σχόλια και η προσπάθειά τους για συζήτηση, κάνει τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να νιώθουν ασφάλεια και υποστήριξη μέσα στο τμήμα. Όσο πιο πρόθυμοι/ες είναι οι φοιτητές/τριες του τμήματος να συζητήσουν, να ακούσουν ενεργητικά το άλλο άτομο και να το κατανοήσουν, τόσο περισσότερες οι πιθανότητες να λειτουργήσει σωστά και να διατηρηθεί αυτό το “safe space” (Fassinger 1995; όπως αναφέρεται στο Holley & Steiner, 2005). Παράλληλα, η επαφή των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων μεταξύ τους φαίνεται να δημιουργεί ένα κλίμα αλληλοϋποστήριξης και αλληλοβοήθειας και να κάνει τα άτομα να νιώθουν ακόμη πιο άνετα στο να ανακαλύψουν τον εαυτό τους. Φαίνεται ωστόσο ότι δεν λείπουν και οι αρνητικές εμπειρίες από το τμήμα. Η έκφραση ομοφοβικών απόψεων στην τάξη έκαναν τα άτομα να νιώσουν άβολα ή μια ανασφάλεια. Τέτοια όμως περιστατικά φαίνεται να συμβαίνουν σπάνια, πράγμα που έχει μια θετική χροιά. ωστόσο κρίνεται σημαντικό τα άτομα να μπορούν μέσα σε αυτόν τον ασφαλή χώρο που παρέχει το τμήμα, να αντιμετωπίζουν τέτοιες προκλήσεις. Αυτό αναφέρεται στην θεώρηση του «brave

space», σύμφωνα με την οποία, η τάξη αποτελεί έναν χώρο όπου δίνει την δυνατότητα στα άτομα να σκεφτούν διαφορετικά και να αντιμετωπίσουν προκλήσεις. Το να βρίσκονται τα άτομα σε ένα “brave space” σημαίνει ότι είναι πρόθυμα να ωριμάσουν μέσω καταστάσεων που μπορεί να τους προκαλούν δυσφορία, αντιμετωπίζοντάς τες (MedCircle, 2021). Δυστυχώς όμως, είναι αναμενόμενο σε ένα βαθμό να υπάρχουν και τέτοιες απόψεις γιατί και οι άνθρωποι που σπουδάζουν κοινωνική εργασία έχουν κοινωνικοποιηθεί σε ένα περιβάλλον με συγκεκριμένες κυρίαρχες αξίες περί ετεροκανονικότητας (Paradaki, Piadou, Maragianni, & Plotnikof, 2019), με αποτέλεσμα να γίνονται σχόλια ή περιστατικά τα οποία κάνουν τους/τις ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες να νιώθουν άβολα και να μπαίνουν σε μια διαδικασία άμυνας.

Όλα τα παραπάνω, τα μαθήματα, οι εκπαιδευτικοί και οι φοιτητές και φοιτήτριες του τμήματος αποτελούν σημαντικούς παράγοντες στα να αποτελεί ή όχι το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας ασφαλή χώρο για τους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες. Κατά βάση, οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες βοηθήθηκαν από τις θετικές εμπειρίες που είχαν στο να είναι ο εαυτός τους μέσα στην σχολή αλλά και έξω από αυτή. Ανοίχτηκαν σχετικά με τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου τους σε συμφοιτητές/τριες και καθηγητές/τριες τους και εξελίχθηκαν σε προσωπικό επίπεδο. Ακαδημαϊκά, άρχισαν τα άτομα να διαβάζουν και να ενημερώνονται παραπάνω σχετικά με την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και να εμβαθύνουν στην ταυτότητά τους. Σε αυτό ρόλο έπαιξαν και ορισμένα μαθήματα που αναφέρονται στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Θετικό, ωστόσο, είναι ότι καθηγητές/τριες και φοιτητές/τριες, είτε ανήκουν στην κοινότητα, είτε όχι, αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με σεβασμό και υπερασπίζονται τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας.

Διαφορές που εντοπίζουν οι ερωτώμενοι/ες ανάμεσα στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας και σε άλλα τμήματα του Πανεπιστημίου

Οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας φαίνεται να θεωρούν το τμήμα πολύ ασφαλή χώρο και να νιώθουν άνετα να υπάρχουν και να κινούνται μέσα σε αυτό. Υπάρχει υποστήριξη από κάποιους/ες καθηγητές/τριες και υπάρχει και καθοδήγηση από αυτούς/ες, αν κάποιο άτομο θελήσει να απευθυνθεί και να ζητήσει βοήθεια. Ακόμη η δυνατότητα οι ΛΟΑΤΚΙ+

φοιτητές/τριες να απευθυνθούν σε εκπαιδευτικούς για ζητήματα που τους/τις απασχολούν σε προσωπικό και ακαδημαϊκό επίπεδο, αναδεικνύει την ασφάλεια που νιώθουν αυτά τα άτομα. Η σημασία της ύπαρξης ενός “safe space” είναι αδιαμφισβήτητη καθώς μέσα σε αυτόν τον χώρο τα άτομα μπορούν να είναι ο εαυτός τους και να δέχονται την υποστήριξη όλων των υπόλοιπων ατόμων που υπάρχουν σε αυτόν τον χώρο. Ένα “safe space” είναι ιδανικό για άτομα από ευάλωτες ομάδες που έχουν δεχτεί καταπίεση, καθώς βρίσκουν ένα μέρος που είναι αποδεκτό για αυτό που είναι, χωρίς να χρειαστεί να αποδείξουν την αξία τους για να είναι αρεστοί (MedCircle, 2021). Επιπρόσθετα το γεγονός ότι κάποια άτομα νιώθουν άνετα να κάνουν coming out μέσα σε μαθήματα ή στους/στις εκπαιδευτικούς, αποδεικνύει για ακόμα μια φορά ότι το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας αποτελεί ασφαλή χώρο για τους/τις ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες. Τα άτομα εκφράζονται ελεύθερα μέσα στα μαθήματα και αυτό εμπνέει στην θεώρηση του «safe space», όπου υποστηρίζει ότι τα άτομα που βρίσκονται σε ένα «safe space» νιώθουν άνετα να είναι ο εαυτός τους και να εκφράζουν την ταυτότητά τους, τέτοιοι χώροι προωθούν τον διάλογο και κατακρίνουν την καταπίεση κάθε μορφής πράγμα που αποδεικνύει ότι το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας αποτελεί όντως ένα ασφαλές μέρος για τους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες. Σημαντικός είναι ο ρόλος των εκπαιδευτικών σε αυτό καθώς εκείνοι/ες θα πρέπει να διατηρούν ένα μη επικριτικό ύφος και να αποδέχονται τον κάθε φοιτητή ως μια ξεχωριστή μονάδα (Latting 1990; όπως αναφέρεται στο Holley & Steiner, 2005). Ακόμη, σύμφωνα πάλι με την Latting (Holley & Steiner, 2005), απαραίτητο κρίνεται, να είναι ειλικρινείς και να είναι πρόθυμοι να αμφισβητήσουν τυχόν λανθασμένες πεποιθήσεις των ατόμων, ενώ άλλοι αναφέρουν ότι καλό θα ήταν να μην «τιμωρούν» τα άτομα για τις μη συμβατικές απόψεις τους, αλλά να είναι συναισθηματικά διαθέσιμοι και να μην προσπαθούν να κρατήσουν τους μαθητές σε μια βολική συναισθηματική κατάσταση, αποφεύγοντας την σύγκρουση (Garcia & Van Soest, 1997; όπως αναφέρεται στο Holley & Steiner, 2005).

Ωστόσο, σύμφωνα με τους ερωτώμενους/ες αυτό δεν ισχύει για το πανεπιστήμιο γενικότερα. ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας δεν νιώθουν ασφάλεια σε χώρους του πανεπιστημίου όπου υπάρχουν και άτομα από άλλα τμήματα. Υπογραμμίζουν ότι συχνά τα άτομα από τα άλλα τμήματα δεν είναι τόσο δεκτικά και ακόμα αν και δεν προχωρούν σε φανερές ομοφοβικές επιθέσεις, γίνεται αντιληπτή η στάση τους προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Η

έλλειψη αναφορών στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα είτε μέσω μαθημάτων και εισηγήσεων και γενικά στο πρόγραμμα σπουδών (NUS, 2014; όπως αναφέρεται στο Formby, 2017), είτε μέσω δράσεων των πανεπιστημίων, προωθεί την άγνοια και συμβάλει στην διαίωσιση ομοφοβικών συμπεριφορών, είτε αυτές είναι εσωτερικευμένες, είτε είναι φανερές. Έτσι ακόμη και άτομα που έχουν εσωτερικευμένη ομοφοβία δεν μπορούν να κατανοήσουν τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπά τους. Κάτι τέτοιο κρίνεται αναγκαίο να αλλάξει, μέσω της ενημέρωσης και των υπόλοιπων τμημάτων του πανεπιστημίου, είτε αυτό συμβεί με δράσεις του ίδιου του πανεπιστημίου ή του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας, είτε με ενημερώσεις σε συνεργασία με οργανώσεις ΛΟΑΤΚΙ+, ώστε να υπάρξει ασφάλεια για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα σε όλους τους χώρους του πανεπιστημίου.

Σύμφωνα με την Iconis (2010) ένα πανεπιστήμιο μπορεί να δημιουργήσει ένα ευνοϊκό κλίμα για τους ΛΟΑ φοιτητές και φοιτήτριες μέσω διάφορων τρόπων, όπως να τους μάθουν πως να μειώσουν την θυματοποίηση των λεσβιών, γκέι και αμφιφυλόφιλων ατόμων, να αυξήσουν την ορατότητα των ΛΟΑ ατόμων και των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και να υποστηρίζουν τους φοιτητές/φοιτήτριες στην ακαδημαϊκή τους εξερεύνηση για τα θέματα των ΛΟΑ. Ο πρώτος τρόπος περιλαμβάνει το να αναγνωρίζουν και να παρεμβαίνουν σε μια ομοφοβική επίθεση όταν αυτή συμβαίνει, να δημιουργήσουν ένα κλίμα στην τάξη που θα υποστηρίζει τον διάλογο, την αντιπαράθεση και την διαφωνία μέσα στα όρια του σεβασμού, να απέχουν από ομοφοβικά αστεία και προσωπικές επιθέσεις σε ΛΟΑ φοιτητές/τριες και να επισημαίνουν τα κακόβουλα ή και ακούσια ομοφοβικά σχόλια που γίνονται από φοιτητές/τριες (Iconis, 2010). Στον δεύτερο τρόπο είναι απαραίτητη η υποστήριξη της ορατότητας ΛΟΑ εκπαιδευτικών και προσωπικού που μπορεί να αποτελούν πρότυπα για τους φοιτητές/φοιτήτριες, η ενσωμάτωση ΛΟΑ υλικού στο πρόγραμμα σπουδών των «κύριων» μαθημάτων και η υποστήριξη της ανάπτυξης ΛΟΑ προγραμμάτων σπουδών (Iconis, 2010). Τέλος ο τρίτος τρόπος περιέχει την ενθάρρυνση των φοιτητών/φοιτητριών να ερευνούν και να γράφουν για θέματα που επηρεάζουν την ΛΟΑ κοινότητα και να μάθουν περισσότερα για τα θέματα των λεσβιακών και γκέι κοινοτήτων με το να παρακολουθούν εκδηλώσεις του πανεπιστημίου και σχετικές συνεδρίες σε ακαδημαϊκά συνέδρια (Iconis, 2010).

Απόψεις των ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητών/τριών για το τι θα συνέβαλε στο να είναι το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας ασφαλής χώρος για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα

Προτάσεις των ερωτώμενων ώστε να ενισχυθεί το κλίμα ασφάλειας στο τμήμα, είχαν να κάνουν με εκπαιδευτικούς, με το πρόγραμμα σπουδών και με τους/τις συμφοιτητές/τριές τους. Πιο αναλυτικά, σχετικά με τους εκπαιδευτικούς, θα πρέπει να επιμορφώνονται πάνω σε ΛΟΑΤΚΙ+ θέματα και να ενημερώνονται διαρκώς ώστε να είναι πάντοτε έτοιμοι και διαθέσιμοι να βοηθήσουν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που μπορεί να χρειάζονται καθοδήγηση. Ακόμη να αντιδρούν σε ομοφοβικά περιστατικά και να τα καταδικάζουν, καθώς αυτό ενισχύει την ασφάλεια που νιώθουν οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες. Οι ομοφοβικές επιθέσεις μπορεί να εμφανίζονται στον χώρο του πανεπιστημίου ακόμη και μέσα σε μαθήματα. Αν οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να αναγνωρίσουν τις ομοφοβικές επιθέσεις ή ακόμη και αν οι ίδιοι αναπαράγουν ομοφοβικά σχόλια και συμπεριφορές (όπως αναφέρεται και σε έρευνα της Ellis, 2009), τότε τα τμήματα δεν αποτελούν ασφαλή χώρο για τους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/φοιτήτριες. Είναι πολύ σημαντικό, οι εκπαιδευτικοί να είναι πρόθυμοι να ακούσουν τους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες, να μπορούν να προβούν σε αλλαγές στον τρόπο διδασκαλίας τους, ώστε να κάνουν το μάθημά τους έναν ασφαλή χώρο για τα άτομα της κοινότητας, αλλά και οι ίδιοι/ες να βρίσκονται παρόντες/παρούσες για οποιαδήποτε βοήθεια χρειαστούν.

Επιπρόσθετα η ανάγκη περισσότερων μαθημάτων και εισηγήσεων πάνω στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα κρίθηκαν απαραίτητα, όπως και το να εμπλουτιστούν τα ήδη υπάρχοντα μαθήματα που αναφέρονται σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα. Οι Garcia & Van Soest (1997; όπως αναφέρεται στο Holley & Steiner, 2005), πιστεύουν ότι η συζήτηση κοινωνικών ταυτοτήτων με σκοπό το να κανονικοποιήσουν τα συναισθήματα των μαθητών, δηλαδή να βοηθήσουν τους μαθητές να αποδεχτούν τα συναισθήματά τους και να καταλάβουν ότι είναι κάτι το φυσιολογικό, είναι ακόμη ένας καλός τρόπος να δημιουργηθεί ένας ασφαλής χώρος μέσω της ενίσχυσης της κοινής αντίληψης. Τέτοιου είδους συζητήσεις λοιπόν, στα πλαίσια του μαθήματος, και η δημιουργία κοινής αντίληψης ενισχύουν το κλίμα ασφάλειας ώστε τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να εκφράζονται στο τμήμα αλλά και πιο συγκεκριμένα στους/στις καθηγητές/τριες και τους/τις συμφοιτητές/τριές τους.

Κρίσιμη είναι επίσης η στάση των υπόλοιπων φοιτητών και φοιτητριών του τμήματος σε σχόλια ή περιστατικά ομοφοβίας. Η στάση τους προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα είναι πολύ σημαντική, καθώς τα δεύτερα, αντιλαμβάνονται με αυτόν τον τρόπο, την υποστήριξη που μπορούν να λάβουν και από τους/τις συμφοιτητές/τριες τους, προωθώντας έτσι την ύπαρξη ασφαλούς χώρου. Ακόμη, η δημιουργία ομάδων ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητών/τριών, θα βοηθήσει στην ενδυνάμωση τους και στην ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών μεταξύ τους. Μάλιστα, ο Rocklin (1983; όπως αναφέρεται στο Holley & Steiner, 2005) τονίζει ότι η αφήγηση εμπειριών είναι μια πολύ καλή μέθοδος ώστε να δημιουργηθούν κοινές εμπειρίες.

Η σύσταση μιας υπηρεσίας συμβουλευτικού χαρακτήρα, όπου θα μπορούν να συζητήσουν τα άτομα για προβλήματα που τα απασχολούν, θα ενισχύσει το αίσθημα ασφάλειας που νιώθουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στα τμήμα και επιπλέον θα βοηθήσει τους/τις ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες να κατανοήσουν καλύτερα τον εαυτό τους. Ακόμη, θα μπορούσε να αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα και στον τρόπο που αντιμετωπίζονται τα ομοφοβικά περιστατικά που συμβαίνουν στο τμήμα από τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, υποστηρίζοντάς τα και βοηθώντας στην αποτελεσματικότερη διαχείριση τέτοιων καταστάσεων και έξω από το τμήμα. Επιπλέον, η ύπαρξη ενός “safe space” είναι επωφελής και για την ψυχική υγεία των ατόμων. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα μπορούν να είναι ευάλωτα μέσα σε έναν χώρο που τους παρέχει την ευκαιρία να γίνονται κατανοητά και να μην φοβούνται να εκφέρουν τις απόψεις τους ή να είναι ο εαυτός τους (Yee, 2019). Αυτό συμβάλει και στην δημιουργία ψυχικής δύναμης και ανθεκτικότητας στα άτομα, έτσι ώστε με αυτόν τον τρόπο να μπορούν να είναι ανεξάρτητα και δυναμικά ακόμη και έξω από το πλαίσιο του “ασφαλούς χώρου”. Όλα αυτά συμβάλουν στην δημιουργία ικανών ατόμων, έτοιμων να ανταποκριθούν σε κάθε μορφή προβλήματος που θα προκύψει μέσα και έξω από το “safe space”.

Γενικότερα σχετικά με το τμήμα, σχεδόν όλοι οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες φαίνεται να θεωρούν τις δράσεις ευαισθητοποίησης πολύ σημαντικές ώστε μέσω αυτών των δράσεων να υπάρξει ενημέρωση τόσο των φοιτητών/τριών, όσο και των εκπαιδευτικών σε θέματα σχετικά με την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Όμως αυτή η πρόταση από μερικούς γενικεύτηκε και προτάθηκε ότι θα πρέπει να γίνουν σε όλο το πανεπιστήμιο, ώστε να επιμορφώνονται όλοι/ες οι φοιτητές/φοιτήτριες του πανεπιστημίου, με αποτέλεσμα να μειωθούν οι μικροεπιθέσεις που δέχονται οι

ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες της Κοινωνικής Εργασίας έξω από το τμήμα και να νιώθουν πλέον ασφάλεια σε όλο το πανεπιστήμιο. Τέλος αναφέρθηκε από μερικούς/ές ερωτώμενους/ες ότι μια σημαντική αλλαγή είναι να αρχίσουν να χρησιμοποιούνται και οι ουδέτερες αντωνυμίες, αλλά και το να γίνουν συμπεριληπτικά όλα τα μαθήματα ως προς την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Τα παραπάνω αποτελούν σημαντικές αλλαγές ώστε να νιώσουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ότι είναι αποδεκτά και να εξαλειφθεί η ετεροκανονικότητα.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν ζητήματα τα οποία θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπ' όψη, αν θέλουμε να αποτελεί το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας πραγματικά έναν ασφαλή χώρο για τους ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές και φοιτήτριες.

7. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μέσω της παρούσας έρευνας προέκυψε ότι το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας αποτελεί σε μεγάλο βαθμό ασφαλή χώρο για τους/τις ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/φοιτήτριες. Η σχέση με τους/τις εκπαιδευτικούς και τους/τις συμφοιτητές/τριες, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στο κατά πόσο τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα νιώθουν ασφάλεια στον χώρο του τμήματος. Βέβαια, οι παραπάνω συνθήκες δεν επηρεάζουν όλα τα άτομα στον ίδιο βαθμό, αυτό εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως την προσωπικότητα του κάθε ατόμου, τις εμπειρίες του αλλά και το κατά πόσο το κάθε άτομο είναι ενεργό στο τμήμα (παρακολούθηση μαθημάτων, συμμετοχή σε δράσεις του τμήματος κλπ). Σχετικά με τους παράγοντες που συμβάλουν στην δημιουργία ασφαλούς κλίματος για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, πολύ σημαντικό ρόλο παίζει το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών και κατ' επέκταση των μαθημάτων.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας διαφαίνεται η ανάγκη για περισσότερη συμπερίληψη ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων σε μαθήματα και εισηγήσεις του τμήματος. Ακόμη, η κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα διαφορετικότητας και πιο συγκεκριμένα σε θέματα ΛΟΑΤΚΙ+, αποτελεί βασικό παράγοντα ώστε τα άτομα να νιώσουν ασφάλεια στο τμήμα. Επιπλέον, η ενημέρωση φοιτητών/τριών, μέσω δράσεων, αλλά και τον ίδιων των καθηγητών/τριών, αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην ύπαρξη ασφαλούς χώρου, διότι, με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η ευαισθητοποίησή τους σε θέματα διαφορετικότητας βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Κρίνεται απαραίτητο σε αυτό το σημείο να τονιστεί ότι τέτοιες δράσεις θα πρέπει να επεκταθούν και σε όλο το πανεπιστήμιο, καθώς από τα ευρήματα φαίνεται οι ΛΟΑΤΚΙ+ φοιτητές/τριες της Κοινωνικής Εργασίας να μην νιώθουν την ίδια άνεση και ασφάλεια σε όλο το χώρο του πανεπιστημίου.

Μέσω της παρούσας έρευνας αναδείχθηκε η ανάγκη για περισσότερες συζητήσεις και ορατότητα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας μέσα στο τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου. Ακόμη φαίνεται να είναι σημαντική η σύσταση μιας συμβουλευτικής υπηρεσίας, για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στο πανεπιστήμιο. Όπως, επίσης σημαντικό είναι, να υπάρχουν ομάδες

φοιτητών/τριών, όπου θα δίνεται η ευκαιρία σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να εκφράζονται και να βρίσκουν υποστήριξη στα πλαίσια του τμήματος.

Το θέμα του αν και κατά πόσο Ελληνικά πανεπιστήμια αποτελούν ασφαλή χώρο για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, το πώς διαχειρίζονται την ταυτότητά τους αυτά τα άτομα μέσα στα τμήματα των πανεπιστημίων, καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, θα μπορούσαν να αποτελέσουν μελλοντικά αντικείμενα έρευνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ali, D. (Οκτώβριος, 2017). Safe Spaces and Brave Spaces Historical Context and Recommendations for Student Affairs Professionals. *NASPA POLICY AND PRACTICE SERIES*. Ανακτήθηκε 20 Νοεμβρίου 2022, από https://www.naspa.org/images/uploads/main/Policy_and_Practice_No_2_Safe_Brave_Spaces.pdf
2. American Psychological Association. (2008). *Answers to your questions for a better understanding of sexual orientation and homosexuality*. American Psychological Association. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου 2022, απο <https://www.apa.org/topics/lgbtq/orientation>
3. Blackburn M.V. & McCreedy L.T. (2009). Voices of Queer Youth in Urban Schools: Possibilities and Limitations. *Theory Into Practice*, 48:3, pp 222-230. Doi: 10.1080/00405840902997485
4. Braun, V. & Clarke, V. (2006). *Using Thematic Analysis in Psychology, Qualitative Research in Psychology*. 3 (2). pp 77-101,
5. Brown, R.D., Clarke, B., Gortmaker, V., & Robinson-Keilig, R. (2004). Assessing the Campus Climate for Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender (GLBT) Students Using a Multiple Perspectives Approach. *Journal of College Student Development* 45(1), 8-26. [doi:10.1353/csd.2004.0003](https://doi.org/10.1353/csd.2004.0003).
6. Chan, C. S., & Treacy, M. J. (1996). Resistance in multicultural courses: Student, faculty, and classroom dynamics. *American Behavioral Scientist*, 40, 212–221
7. Cheung, F., & Chan, W. (2021). Sexual Identity Management Strategies and Occupational Well-Being: A Latent Profile Analysis. *Journal of Career Development*, 48(4), 430-442. Ανακτήθηκε 27 Δεκεμβρίου 2023 από <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0894845319856113>
8. Chrobot-Mason, D., Button, S.B. & DiClementi, J.D. Sexual Identity Management Strategies: An Exploration of Antecedents and Consequences. *Sex Roles*, 45, 321–336 (2001). <https://doi.org/10.1023/A:1014357514405>

9. ColourYouth (n.d.) *Εκπαίδευση*. Ανακτήθηκε 20 Φεβ, 2022, από <https://www.colouryouth.gr/agenda/education/>
10. Dillon, F. R., Worthington, R. L., & Moradi, B. (2011). Sexual identity as a universal process. *Handbook of Identity Theory and Research*, 649-670. doi:10.1007/978-1-4419-7988-9_27
11. D'Urso, G., & Pace, U. (2019). Homophobic bullying among adolescents: The role of insecure-dismissing attachment and peer support. *Journal of LGBTYouth*, 16(2), 173-191. doi:10.1080/19361653.2018.1552225
12. Ellis (2009), Diversity and inclusivity at university: a survey of the experiences of lesbian, gay, bisexual and trans (LGBT) students in the UK, *Higher Education*, 57(6), 723-739
13. Fassinger, P. A. (1995). Understanding classroom interaction. *Journal of Higher Education*, 66(1), 82–96.
14. Flensner, K. K., & Lippe, M. V., Being safe from what and safe for whom? A critical discussion of the conceptual metaphor of ‘safe space’. *Intercultural Education*. 30(3), 275-288. Ανακτήθηκε 1 Δεκεμβρίου 2022, από <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/14675986.2019.1540102?needAccess=true&role=button>
15. Formby, E. (2017). How should we “care” for LGBT+ students within higher education? *PastoralCare in Education*, 35(3), 203–220. doi:10.1080/02643944.2017.1363811
16. Garcia, B., & Van Soest, D. (1997). Changing perceptions of diversity and oppression: MSW students discuss the effects of a required course. *Journal of Social Work Education*, 33(1), 119–129.
17. Glazzard, J., Jindal-Snape, D., & Stones, S. (2020). Transitions into, and through, Higher Education: The lived experiences of students who identify as LGBTQ+. *Frontiers in Education*, 5. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/educ.2020.00081/full>
18. Harplani, V. (2017). “Safe Spaces” and the Educational Benefits of Diversity, *Duke Journal of Constitutional Law & Public Policy*, 117-166. Ανακτήθηκε 20 Νοεμβρίου 2022, από <https://scholarship.law.duke.edu/djclpp/vol13/iss1/4>

19. Held, N. (2015). Comfortable and safe spaces? gender, sexuality and ‘race’ in night-time leisure spaces. *Emotion, Space and Society*,14, 33-42. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2014.12.003>
20. Holley, L. C., & Steiner, S. (2013). Safe space: Student perspectives on classroom environment. *Journal of Social Work Education*,41(1), 49-64.
21. Iconis (2010), Reducing Homophobia Within The College Community. *Contemporary Issues In Education Research*, 3(5). DOI: [10.19030/cier.v3i5.208](https://doi.org/10.19030/cier.v3i5.208)
22. Latting, J. K. (1990). Identifying the “isms”: Enabling social work students to confront their biases. *Journal of Social Work Education*,26(1), 36–44.
23. Leigh E. & Fine MA (2011) Minimizing Heterosexism and Homophobia: Constructing Meaning of Out Campus LGB Life, *Journal of Homosexuality*, 58(4), 521-546, DOI: 10.1080/00918369.2011.555673
24. McConnell, E., Néray, B., Hogan, B., Korpak, A., Clifford, A., & Birkett, M. (2018). "Everybody Puts Their Whole Life on Facebook": Identity Management and the Online Social Networks of LGBTQ Youth. *International journal of environmental research and public health*,15(6), 1078. <https://doi.org/10.3390/ijerph15061078>
25. MedCircle. (13 Σεπτεμβρίου 2021). Safe spaces vs. brave spaces. Ανακτήθηκε 22 Νοεμβρίου 2022, από <https://medcircle.com/articles/safe-spaces-vs-brave-spaces/>
26. Merriam-Webster. (n.d.). Safe space. In Merriam-Webster.com dictionary. Ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2022, απο<https://www.merriam-webster.com/dictionary/safe%20space>
27. Morandini, J., Menzies, R., Moreton, S., & Dar-Nimrod, I. (2022). Do beliefs about sexual orientation predict sexual identity labeling among sexual minorities? *Archives of Sexual Behavior*. doi:10.1007/s10508-022-02465-7
28. National Association of Student Personnel Administrators. (2017). *The Annual Knowledge Community Conference Publication*. San Antonio: NASPA - Student Affairs Administrators in Higher Education. Ανακτήθηκε 14

Ιανουαρίου, 2022 από <https://www.naspa.org/images/uploads/events/2017-naspa-final-updated.pdf>

29. Office for Institutional Equity and Diversity (7 Φεβρουαρίου 2020). What is a safe space? Ανακτήθηκε 20 Νοεμβρίου 2022, από <https://diversity.ncsu.edu/news/2020/02/07/what-is-a-safe-space/>
30. Papadaki, V., Iliadou, M., Maragianni, K., & Plotnikof, K. (2019). Support for gay and lesbian rights among social work students in Greece. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 31(2), 202-222. doi:10.1080/10538720.2019.1567428
31. Planned Parenthood. (n.d.). What does coming out mean?: How to come out. Ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου 2023, από <https://www.plannedparenthood.org/learn/sexual-orientation/sexual-orientation/whats-coming-out>
32. Renn, K. (2017). LGBTQ Students on Campus: Issues and Opportunities for Higher Education Leaders. Ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου 2023, from <https://www.higheredtoday.org/2017/04/10/lgbtq-students-higher-education/>
33. Rosario M., Schrimshaw E. & Hunter J. (2011) Different Patterns of Sexual Identity Development over Time: Implications for the Psychological Adjustment of Lesbian, Gay, and Bisexual Youths, *The Journal of Sex Research*, 48(1), 3-15, DOI: 10.1080/00224490903331067
34. Schmitz R.& Tyler K., (2018): Contextual constraints and choices: Strategic identity management among LGBTQ youth, *Journal of LGBT Youth*, 15(3), 212-226. DOI: 10.1080/19361653.2018.1466754
35. Srivastava A, Hall WJ, Krueger EA and Goldbach JT (2023) Sexual identity fluidity, identity management stress, and depression among sexual minority adolescents. *Frontiers in Psychology*. 13. doi: 10.3389/fpsyg.2022.1075815
36. Stewart, J., Spivey, L., Widman, L., Choukas-Bradley, S., & Prinstein, M. (2019). Developmental patterns of sexual identity, romantic attraction, and sexual behavior among adolescents over three years. *Journal of Adolescence*, 77(1), 90-97. doi:10.1016/j.adolescence.2019.10.006

37. Talbot, C., Talbot, A., Roe, D., & Briggs, P. (2020). The management of LGBTQ+ identities on social media: A student perspective. *New Media & Society*, 24(8), 1729-1750. doi:10.1177/1461444820981009
38. Yee, M. (2019, June 04). Why 'safe spaces' are important for mental health. Ανακτήθηκε 1 Δεκεμβρίου 2022, από <https://www.healthline.com/health/mental-health/safe-spaces-college#1>

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

39. Ηλιοπούλου, Χ., Νικολακάκης, Ν., Διακουμάκου, Φ., Γραμμενίδης, Κ. (2018). *Πρώτη πανελλαδική έρευνα για το σχολικό κλίμα - Έκθεση αποτελεσμάτων: Οι εμπειρίες της ΛΟΑΤΚ μαθητικής κοινότητας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: ColourYouth.
40. Λωρίδας Σ. (2022), Ομοφοβικός σχολικός εκφοβισμός: Απόψεις εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Διπλωματική Εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ανακτήθηκε 3 Ιανουαρίου 2023 από <https://apothesis.eap.gr/archive/item/171185>
41. Μαντζούκας Σ. (2007). Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα. Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση. *ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ*, 46(1):88–98
42. Ντικέν Α., Πολυχρονόπουλος Α. (2017), Τρανς στην Ελλάδα του 2017: Εμπειρίες και βιώματα, Πτυχιακή Εργασία, Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο
43. Πιπερόπουλος Γ. (2014, Ιούνιος 10). Σεξουαλική απελευθέρωση και ελληνική νεολαία. *Το Ποντίκι*. Ανακτήθηκε 7 Ιανουαρίου 2022, από <https://www.topontiki.gr/2014/06/10/sexoualiki-apelefttherosi-ke-elliniki-neolea/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

1. Δημογραφικά (φύλο, σεξουαλικός προσανατολισμός, ηλικία, έτος σπουδών, συστηματική παρακολούθηση μαθημάτων, τόπος καταγωγής, αν το άτομο είναι out εντός και εκτός Τμήματος και σε ποιους)
2. Περιγράψτε τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει για εσάς ένα Τμήμα για να το θεωρήσετε ασφαλή χώρο για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα
3. Κατά πόσο θεωρείτε ότι συνέβαλε (αν συνέβαλε) στη δημιουργία ενός ασφαλή χώρου για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα κάποιο/α μάθημα/μαθήματα του προγράμματος σπουδών του Τμήματος;
4. Εσείς κατά πόσο αισθάνεστε ότι βρίσκεστε σε έναν ασφαλή χώρο για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα μέσα στο Τμήμα που φοιτάτε;
5. Μπορείτε να θυμηθείτε μια εμπειρία σας στο Τμήμα που αισθανθήκατε ασφαλής και άνετα να μοιραστείτε σκέψεις, απόψεις ή και προσωπικές σας εμπειρίες;
6. Πώς αυτή η εμπειρία σας έχει επηρεάσει σε ακαδημαϊκό και προσωπικό επίπεδο;
7. Μπορείτε να θυμηθείτε μια εμπειρία σας στο Τμήμα που το κλίμα ήταν αποτρεπτικό στο να μοιραστείτε σκέψεις, απόψεις ή και προσωπικές σας εμπειρίες;
8. Πώς αυτή η εμπειρία σας έχει επηρεάσει σε ακαδημαϊκό και προσωπικό επίπεδο;
9. Με ποιο τρόπο θα θέλατε να σας αντιμετωπίσει ένας/μία εκπαιδευτικός, αν μοιραζόσασταν της σεξουαλική σας ταυτότητα στην τάξη/ αν την μοιραζόσασταν μαζί του;
10. Τι προτάσεις έχετε ώστε το Τμήμα να γίνει ένας ασφαλής/ ένας περισσότερο ασφαλής χώρος για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ

Έρευνα:

Σκοπός έρευνας:

Έντυπο συναίνεσης για την ερευνητική συνέντευξη

Εάν συμφωνείτε να συμμετέχετε παρακαλώ συμπληρώστε την παρακάτω φόρμα.

Επιβεβαιώνω ότι διάβασα τα παραπάνω, κατανοώ τον σκοπό της έρευνας και είχα την ευκαιρία να ρωτήσω οτιδήποτε θέλησα.

Κατανοώ ότι η συμμετοχή μου στην έρευνα είναι εθελοντική και ότι έχω την δυνατότητα να την αποσύρω ανά πάσα στιγμή χωρίς καμία συνέπεια και χωρίς να υποχρεούμαι να αναφέρω τους λόγους. Σε περίπτωση που δεν επιθυμώ να απαντήσω κάποια/ες ερωτήσεις μπορώ να αρνηθώ να το κάνω.

Κατανοώ ότι η εχεμύθεια και ανωνυμία για ότι πω είναι εγγυημένη. Το όνομα μου και η ταυτότητα μου γενικότερα δεν θα είναι διαθέσιμα ή αναγνωρίσιμα σε άρθρο/α που θα προκύψουν από την εν λόγω έρευνα.

Συμφωνώ στην μαγνητοφώνηση της συνέντευξης. Κατανοώ ότι το ακουστικό υλικό θα χρησιμοποιηθεί καθαρά και μόνο για την ανάλυση και ότι μικρά αποσπάσματα - από τα οποία ΔΕΝ θα είναι αναγνωρίσιμη η ταυτότητα μου - μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την συγγραφή άρθρου/ων. Κατανοώ ότι κανείς εκτός από τον/τους ερευνητές δεν θα έχει πρόσβαση στο ακουστικό υλικό.

Συμφωνώ να συμμετέχω σε αυτήν την ερευνητική συνέντευξη.

Όνοματεπώνυμο συμμετέχοντα

Ημερομηνία

Υπογραφή

Ερευνητής

Ημερομηνία

Υπογραφή